

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะกับบทบาทของผู้หญิงงวนในครอบครัว

จากบทที่สามได้เสนอเรื่องราวความเป็นมาของกลุ่มคนงวน สภาพวัฒนธรรมสังคม และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในชีวิตประจำวันระหว่างกลุ่มคนงวนกับกลุ่มคนลาวและเวียด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ได้กลายมาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์งวนให้มีความแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของผู้หญิงงวน ซึ่งผู้หญิงงวนได้ดำรงรักษาและปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในชีวิตหลังแต่งงาน เนื้อหาสำคัญในบทนี้เป็นการนำเสนอในประเด็นความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ ที่เชื่อมโยงประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์และบทบาททางเพศภาวะ ระหว่างผู้หญิงงวนกับผู้ชายในกลุ่มเดียวกัน และระหว่างผู้หญิงงวนกับผู้ชายกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ผ่านเรื่องราวในชีวิตและประสบการณ์ของผู้หญิงงวนจำนวนสี่ คน ซึ่งทั้งสี่กรณีศึกษามีความเหมือนและต่างกันหลายด้าน เช่น เป็นผู้หญิงงวน ที่เกิดและเติบโตมาในพื้นที่รัฐชาติลาวเหมือนกัน แต่มีความต่างกันทางด้านเศรษฐกิจ วิทยุคดี และสถานภาพสมรส กรณีศึกษาแรกคือกรณีของยายทุ (นามสมมุติ) ปัจจุบัน อายุ 78 ปี ยายทุเคยผ่านชีวิตแต่งงานกับผู้ชายเวียด (ที่เคลื่อนย้ายมาจากพื้นที่ของรัฐชาติเวียดนาม) และแต่งงานกับผู้ชายงวน (ในเขตพื้นที่ชายแดนลาว-เวียดนาม) และแต่งงานกับผู้ชายเวียด (ในเขตพื้นที่เมืองท่าแขก) กรณีที่สองคือกรณีของป้าเฟื่อง (นามสมมุติ) ปัจจุบัน อายุ 57 ปี ป้าเฟื่องได้แต่งงานกับผู้ชายลาว (มาจากภาคใต้ของลาว) กรณีที่สามคือกรณีของป้าเลื่อง (นามสมมุติ) ปัจจุบัน อายุ 55 ปี แต่งงานกับผู้ชายงวน แต่ เป็นผู้ชายงวนที่พยายามปรับเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และกรณีสุดท้ายคือกรณีของพี่ฮา (นามสมมุติ) ซึ่งเคยมีชีวิตแต่งงานกับผู้ชายเวียดอายุน้อยกว่า และเคยมีฐานะเป็นหญิงแม่ฮ้าง (หญิงหม้ายผัวทิ้ง) ปัจจุบัน พี่ฮา อายุ 28 ปี และได้แต่งงานใหม่กับผู้ชายลาวอายุน้อยกว่า

ผู้หญิงงวนทั้งสี่กรณีศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น มีความเกี่ยวข้องกับผู้หญิงงวนในฐานะเป็นเพื่อน เป็นพี่ ป้า น้า อา ในเขตชุมชนเดียวกัน ซึ่งผู้เขียนตระหนักดีว่าการนำเสนอเรื่องราวประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงในงานศึกษานี้แม้ไม่อาจเป็นตัวแทนหรืออัตลักษณ์ของผู้หญิงงวนได้ทั้งหมด แต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของแต่ละกรณีศึกษาจะสะท้อนให้เห็นสภาพปัญหาและเรื่องราวของความเป็นผู้หญิงงวนที่ดำรงชีวิตอยู่ในท่ามกลางความแตกต่างหลากหลายในพหุสังคมปีศาจปีโตยหรือระบบชายเป็นใหญ่ในอีกแง่มุมหนึ่ง ขอบเขตการศึกษาอยู่ที่ประเด็นความสัมพันธ์หญิงชายในครอบครัว เพราะปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวถูกมองว่า “เป็นเรื่องส่วนตัว” ซึ่งทำให้ผู้หญิง

ไม่มีโอกาสได้พูดหรือแสดงความคิดเห็นต่อกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของพวกเขา ดังนั้น ในบทนี้ผู้เขียนพยายามทำให้เสียงของผู้หญิงในฐานะเจ้าของประสบการณ์มาบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับผู้หญิงและเขียนโดยผู้หญิง เพื่อแสดงให้เห็นว่าพื้นที่ส่วนตัวคือพื้นที่ทางการเมือง และเป็นการเมืองเรื่องเพศที่ตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศภาวะและความเป็นชาติพันธุ์เข้ามาข้องเกี่ยว

4.1 ยายทุ: ผู้หญิงดีต้องมีหลายผัว?

ในบทก่อนหน้านี ผู้เขียนได้กล่าวถึงเรื่องราวของยายทุไปแล้วคร่าวๆ ว่ายายทุเป็นผู้หญิงงวนคนหนึ่งที่ถูกยกย่องว่าเป็นตัวอย่างของผู้หญิงดีจากคนในชุมชน ผู้เขียนจึงนำเอาเรื่องราวในชีวิตของยายทุ มาเป็นหนึ่งในกรณีศึกษา เพราะเห็นว่าความเป็น “ผู้หญิงดี” ในตัวของยายทุ ได้ตรงกันข้ามกับแนวคิดในกระแสหลักที่ว่า ผู้หญิงดีต้องเป็นคนที่อยู่กับเหย้าเรือน มีความอ่อนโยนอ่อนหวาน รักนวลสงวนตัวหรือเป็นผู้หญิงที่อยู่ในกรอบจารีตประเพณีแบบผัวเดียวเมียเดียว เพราะในความเป็นจริง ความเป็นผู้หญิงของยายทุคือ เป็นคนขยันขันแข็ง คล่องแคล่วว่องไว ค้าขายเก่ง และไม่อยู่ในกรอบของผัวเดียวเมียเดียว เนื่องจากยายทุเคยผ่านชีวิตแต่งงานมาแล้วสามครั้ง และการแต่งงานแต่ละครั้งล้วนมีเหตุผลของความต้องการแรงงานเพิ่มเข้ามาทำการผลิต สามียายทุทั้งสามคนต่างมีวัฒนธรรมการนับเครื่องญาติทางสายบิดาเป็นหลัก ซึ่งหมายถึงผู้หญิงต้องแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านฝ่ายสามี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น สามียายทุทั้งสามคนกลับแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของยายทุและต้องหันมานับเครื่องญาติทางฝ่ายหญิง ทำให้เรื่องราวของความสัมพันธ์ทางเพศภาวะระหว่างยายทุกับสามีทั้งสามคน ได้สร้างบทบาทและอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงให้กับยายทุในหลากหลายรูปแบบและมีการปรับเปลี่ยนไปตามความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ

4.1.1 บ้านเกิดและครอบครัวของยายทุ

ยายทุเกิดและโตในดินแดนของประเทศลาว ในเขตหมู่บ้านบุงเบา เมืองบัวละพา ตั้งอยู่ในแขวงคำม่วน (ทางภาคกลางของประเทศลาว) ยายทุมิพี่น้องด้วยกันทั้งหมด 6 คน มีพี่ชายและพี่สาวต่างมารดาอยู่ 5 คน ยายทุเป็นลูกคนเดียวที่เกิดจากเมียคนที่สองของพ่อ ยายทุเล่าให้ฟังว่า แม่ของยายทุ (ยายทวด) ตอนยังเด็กดำรงชีวิตทางฝั่งเวียตนาม มีพี่น้องหลายคน แต่แยกกันอยู่คนละทิศคนละทาง หลังจากพ่อแม่เสียชีวิต และในตอนนั้นยายทวด อายุได้เพียง 8 ปี จึงมีญาติทางฝ่ายพ่อ (น้องชายของพ่อยายทวด) มารับไปอยู่ด้วย เพราะเห็นว่ายายทวดเป็นผู้หญิงสามารถนำมาช่วยงานในบ้านได้ ยายทุเล่าว่า ยายทวดถูกญาติพี่น้องของตนนำไปเลี้ยงดู เพื่อให้รับใช้คนในครอบครัวของ

อาตน ซึ่งยายทวดต้องถูกกดขี่ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากคนในครอบครัวของญาติตนเองมากมายหลายอย่างจนทำให้ยายทวดต้องร้องไห้เศร้าใจทุกครั้งเมื่อเล่าถึงชีวิตในวัยเด็กให้ยายทูปฟัง

ชีวิตของยายทวดที่ถูกกดขี่จากญาติพี่น้องของตนเอง โดยเฉพาะอาสะโก้ (เมียของน้องชายพ่อ) ที่ดูค่ายายทวดเป็นประจำ ทำอะไรก็ไม่ดีในสายตาของพวกเขา แม้ว่ายายทวดจะทำงานทุกอย่างให้กับคนในครอบครัวของอาสะโก้แบบไม่เคยได้หยุดพัก เช่น ทำงานในไร่ในสวน เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว ทำงานบ้านงานเรือน เก็บฟืนผ่าฟืน แต่สิ่งที่ยายทวดทำมาทั้งหมดนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้อาสะโก้หยุดดูค่ายายทวดแบบเสียๆ หายๆ หรือตอกย้ำซ้ำเติมว่ายายทวดเข้ามาเป็นภาระให้กับคนอื่น หลายครั้งที่ญาติห่างๆ ของยายทวดผ่านมาเห็นตอนที่ยายทวดถูกตีและถูกลงโทษ โดยให้ออดข้าวอดน้ำ ทำให้พวกเขาเหล่านั้นเกิดความสงสารแต่ไม่สามารถรับยายทวดไปอยู่ด้วยได้ เพราะมันเป็นเรื่องของจารีตประเพณีที่น้องชายของพ่อต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกหลานตนเองต่อจากพี่ชายและพี่สะโก้ที่เสียชีวิตไป ดังนั้น ญาติห่างๆ ของยายทวดบางคนจึงแนะนำให้ยายทวดหนีไปอยู่กับญาติของยตนในฝั่งลาว ซึ่งก็คือครอบครัวของพ่อยายทูป (คุณตาทวด) ยายทวดย้ายเข้าไปอยู่บ้านของคุณตาทวด ตอนอายุ 14 ปี ในฐานะผู้อยู่อาศัย (คนรับใช้ในบ้าน) แต่การทำงานให้กับครอบครัวของคุณตาทวดไม่ได้โดนกดขี่ข่มเหงเหมือนกันกับทำงานให้กับครอบครัวของญาติตนเอง ยายทวดเป็นคนขยันทำงานจึงทำให้คนในครอบครัวของคุณตาทวดรักและเอ็นดูกันทุกคนรวมถึงเมียของคุณตาทวด

หลังจากเมียของคุณตาทวดเสียชีวิต พ่อแม่ของคุณตาทวดได้ให้คุณตาทวดแต่งงานกับยายทวด เพื่อทำหน้าที่ลูกสะโก้แทนเมียคนแรกที่เสียชีวิตไป ยายทวดมีลูกกับคุณตาทวดทั้งหมด 5 คน แต่ตายไป 4 คน จึงเหลือยายทูป ซึ่งเป็นน้องคนสุดท้ายรอดชีวิตมาได้เพียงคนเดียว ดังนั้น ยายทูปจึงกลายเป็นลูกสาวคนเดียวที่เกิดจากยายทวด

ในช่วงที่ครอบครัวยายทูปดำรงชีวิตในเขตบ้านบึงเบา พี่น้องต่างมารดากับยายทูปได้ช่วยกันทำงานในไร่ในสวน โดยแบ่งหน้าที่ในการทำงานตามอายุและเพศของสมาชิกในครอบครัว กล่าวคืองานหนักต้องให้ผู้ใหญ่เป็นคนทำ ส่วนงานเบาก็แบ่งให้คนอื่น ๆ ที่โตพอจะเป็นแรงงานให้มาช่วยทำงาน หรือผู้ชายให้ออกไปล่าสัตว์ ผู้หญิงทำงานในครัวเรือนและทำงานในไร่ในสวน สมาชิกทุกคนในครอบครัวของยายทูปไม่มีใครที่ไม่ได้ทำงาน ทุกคนล้วนมีหน้าที่รับผิดชอบของตนเอง

“สังคสมัยก่อนผู้หญิงและผู้ชายทำงานเป็นทุกอย่าง ยกเว้นการออกไปล่าสัตว์ผู้หญิงไม่ค่อยทำกัน แต่ก็มีอยู่บ้าง ในบางครอบครัวงานบ้านงานเรือน เช่น ตักน้ำ เก็บฟืน ผ่าฟืน ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า ทำอาหาร ผู้ชายเขาก็สามารถทำได้ หากบ้านนั้นไม่มีแม่หรือเมียทำให้พวกเขาเขาก็ทำกันเอง ในครอบครัวของยายส่วนงานในไร่ในนาหรือออกไปหาปู หาปลา และล่าสัตว์ป่าส่วนใหญ่พ่อกับพี่ชายเป็นคนทำ เพราะบางครั้งต้องนอนอยู่ในป่าเป็นเวลาสองถึงสามวัน แต่บางครั้งยายกับแม่ของยายก็ออกไปหาปู หาปลาและช่วยพ่อกับพวกพี่ชายปลุกข้าวไร่ ทำสวน เมื่อ

ถึงฤดูเก็บเกี่ยวทุกคนในครอบครัวจะช่วยกันทำงาน โดยไม่ได้แบ่งว่าเป็นงานของใคร หากปล่อยให้
แต่พวกผู้ชายทำกันเองคงไม่เสร็จหรอก มันต้องช่วยๆ กันเพราะไร่มันอยู่ไกลและก็กว้างมาก กว่า
จะทำเสร็จมันก็ค่ำมืดและใช้เวลาไปหลายวันแล้ว”

สังคมของชาวเกษตรกรในอดีต หญิงและชายต้องออกไปทำงานในไร่ในสวนร่วมกัน
บทบาทในการทำงานของผู้หญิงไม่ได้อยู่แต่เฉพาะในพื้นที่ของครัวเรือน ตัวอย่างในกรณีครอบครัว
ยายทุ ทุกคนมีความขยันขันแข็งทำให้ครอบครัวมีอยู่มีกินไม่เคยอดอยาก และยังมีข้าว มีสัตว์จำนวน
หนึ่งเก็บสะสมไว้ ซึ่งสมัยก่อนหากครอบครัวใดมีข้าวและสัตว์เก็บสะสมไว้ถือว่าครอบครัวดังกล่าว
ฐานะดี ครอบครัวยายทุมีการติดต่อกับญาติพี่น้องทางฝ่ายพ่อในฝั่งเวียงคานามอยู่เป็นประจำ พ่อของ
ยายทุเคยพาครอบครัวกลับไปเยี่ยมญาติที่อยู่ในฝั่งเวียงคานามและมีแผนว่าจะดำรงชีวิตในเวียงคานาม
แต่ครอบครัวของยายทุอยู่ได้ไม่นานก็พากันกลับมาอยู่ฝั่งลาวเหมือนเดิม

“พ่อของยายเลี้ยงวัวเลี้ยงควายเยอะมาก พ่อจึงพาครอบครัวและวัวควายที่พ่อเลี้ยงไว้เอา
กลับไปบ้านที่เวียงคานาม ตอนนั้นยายยังเด็กมาก มีความรู้สึกที่คิดถึงบ้านที่เราจากมา (บ้านทางฝั่ง
ลาว) ยายร้องไห้แงอยากกลับบ้าน ยายบอกพ่อว่าจะกลับไปอยู่บ้านเรากับแม่ เพราะแม่ของยายไม่
เหลือญาติทางฝั่งเวียงคานามแล้ว จากนั้นไม่นานพ่อพาพวกเราที่บ้านเหมือนเดิม เพราะการ
ดำรงชีวิตทางฝั่งเวียงคานามในช่วงนั้นมีความยากลำบากมากกว่าอยู่ฝั่งลาว ที่ดินทำกินก็มีน้อยกว่า
ญาติพี่น้องของพ่อส่วนใหญ่อยากจน ข้าวปลาอาหารไม่มีพอกิน อยู่บ้านเราสบายกว่า มีที่ไร่นา
กว้างขวาง ครอบครัวของยายสามารถทำมาหากินได้อย่างสบายๆ ญาติพี่น้องของพ่อได้ย้ายมาตั้งถิ่น
ฐานในทางฝั่งลาวหลายครอบครัวในช่วงที่เวียงคานามเกิดน้ำท่วมหนัก พ่อย้ายเข้ามาอยู่ฝั่งลาว ทุกคน
ต้องได้บุกเบิกพื้นที่ป่ามาเป็นพื้นที่ไร่นา ทำให้มีอยู่มีกินกันขึ้นมา ”

ยายทุเล่าถึงชีวิตครอบครัวตอนสมัยยังเด็กที่เคยเดินทางไปๆ มาๆ หาญาติทางฝั่ง
เวียงคานามฟังดูแล้วเหมือนไม่มีอะไรแปลกใหม่สำหรับคนงวนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันกับยายทุ
เพราะทุกคนต่างเคยมีประสบการณ์การเคลื่อนย้ายไปมาระหว่างบ้านทางฝั่งลาวกับบ้านทางฝั่ง
เวียงคานามอยู่เป็นประจำ ทำให้เรื่องเล่าของยายทุฟังแล้วอาจจะดูน่าเบื่อสำหรับใครหลายๆ คน แต่
สำหรับผู้เขียนและคนงวนรุ่นหลังๆ ซึ่งเติบโตมาในยุคสมัยที่มีแผนที่ใช้เพื่อบ่งบอกเส้นพรมแดน
ระหว่างประเทศหรือเพื่อแสดงลักษณะทางภูมิศาสตร์ แสดงตำแหน่งที่ตั้ง ระยะทาง ทิศทาง
ตำแหน่งของจุดที่ตั้งของแต่ละประเทศ หรือมีการใช้หนังสือเดินทางเข้าออกระหว่างประเทศ เพื่อ
บ่งบอกสถานะความเป็นพลเมืองของประเทศนั้นๆ ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะข้ามพรมแดนไปมาเพื่อเข้า
มาทำไร่ทำสวนอยู่ในเขตแดนของภูมิลักษณ์หนึ่งและดำรงชีวิตในอีกภูมิลักษณ์หนึ่งได้ แต่เรื่องเล่าจาก
ประสบการณ์ของยายทุที่เคยเดินทางไปมาระหว่างบ้านทางฝั่งเวียงคานามและบ้านทางฝั่งลาวเป็น
ประจำราวกับว่าพื้นที่ไร่นาและบ้านของยายทุ ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือในรัฐชาติเดียวกัน ดังนั้น

เรื่องเล่าจากประสบการณ์ชีวิตของยายทู่ จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนวงช่วง ก่อนการเกิดรัฐชาติสมัยใหม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และบทบาททางเพศ/เพศภาวะที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลานั้นๆ

4.1.2 ชีวิตยายทู่ที่กลายมาเป็นลูกสาวคนเดียวของแม่

ครอบครัวของยายทู่มีสมาชิกหลายคนช่วยกันทำงาน ทำให้ได้ผลผลิตมาก แต่หากขาดแรงงานคนใดคนหนึ่งในครอบครัวไปย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวให้ลดน้อยถอยลงไปด้วย ยายทู่เล่าว่าตอนยายทู่ อายุประมาณ 12-13 ปี ซึ่งเป็นช่วงที่พ่อของยายทู่เสียชีวิต ทำให้ทั้งยายทู่และแม่ต้องมีชีวิตที่ลำบากมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะในครอบครัวได้ขาดผู้นำครอบครัวไป ส่วนพี่ชายและพี่สาวต่างมารดาหลังจากแต่งงานต่างแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก บางคนย้ายไปอยู่ที่อื่น เหลือเพียงยายทู่และแม่ที่ต้องทำงานในไร่ในสวน งานในครัวเรือนทุกอย่างด้วยตัวเอง ทำให้ยายทู่และแม่ต้องหาผู้ชายสักคนเข้ามาอยู่ในครอบครัวเดียวกัน เพื่อมาแบ่งเบาภาระงานที่หนักหน่วงเหล่านั้นลง แต่เนื่องจากยายทู่เป็นผู้หญิงและเป็นลูกคนเดียวในครอบครัวที่เหลือเพียงสองแม่ลูก ซึ่งตามหลักจารีตประเพณีของวงแล้ว หากพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ ลูกโอรสหรือเป็นลูกคนเดียวของครอบครัว ต้องดูแลพ่อแม่ไปตลอดชีวิตหรือจนกว่าพ่อแม่จะตายจากไปถึงจะแต่งงานไปอยู่กับสามีได้ หรือหากต้องแต่งงานก็ต้องให้ผู้ชายเข้ามาอยู่บ้านของทางฝ่ายหญิง เพื่อมาเป็นแรงงานและสืบทอดเครือญาติทางฝ่ายหญิง ดังนั้น การหาผู้ชายที่ยอมแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านทางฝ่ายหญิงในสมัยนั้นจึงไม่ใช่เรื่องง่าย

“ชีวิตผู้หญิงเรานี้ ถ้าไม่มีลูกมีพี่มาช่วยทำงานให้ต้องลำบากไม่น้อย ไม่มีผู้ชายมาช่วยงานทำให้ช้าจากการทำอะไรได้น้อย ชีวิตของยายและแม่ในช่วงนั้นลำบากมาก แม่ของยายเลยหาพี่ให้เพราะจะได้มีคนมาช่วยเราทำอะไร แต่ผู้ชายที่แต่งงานเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงในตอนนั้นหายากมาก เพราะส่วนใหญ่มีแต่ผู้หญิงแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านของผู้ชาย หากยายแต่งงานออกไปอยู่บ้านพี่ แม่ของยายก็ต้องได้อยู่คนเดียว เพราะไม่ญาติพี่น้องเหมือนคนอื่นเขา พ่อก็ตายจากเราไปแล้วจึงต้องหาผู้ชายที่เขายอมมาอยู่บ้านกับเราเท่านั้น”

ในครอบครัวที่เหลือกันเพียงสองแม่ลูกและไม่มีแรงงานมาช่วยงานในไร่ทำให้ยายทู่และแม่ต้องดิ้นรนต่อสู้กับชีวิต ทั้งสองแม่ลูกต้องทำงานหนักมากยิ่งขึ้น จากชีวิตครอบครัวที่เคยมีกันหลายคนและความซนเคยมีแรงงานผู้ชายช่วยงานครอบครัว ทำให้ทั้งยายทู่และแม่ไม่สิ้นหวังในการหาผู้ชายที่ยอมแต่งงานเข้ามาเป็นสมาชิกในครอบครัวตนเอง แม้ว่าความหวังดังกล่าวแทบจะไม่เป็นไปไม่ได้ในสังคมสมัยก่อน

4.1.3 ชีวิตแต่งงานครั้งแรกกับผู้ชายเวียดนาม

หมู่บ้านตามเขตชายแดนลาวเวียดนามในสมัยก่อนหรือช่วงที่ย้ายมาดำรงชีวิตอยู่ในเขตบ้านบึงเบา มีผู้คนเคลื่อนย้ายไปมาหาสู่กันเป็นประจำ โดยเฉพาะกลุ่มทหารเวียดนามที่เคลื่อนไหวก่อนไปมาในเขตพื้นที่ดังกล่าว ได้เข้ามาขอพักอาศัยอยู่ชั่วคราวกับครอบครัวของยายทวด ซึ่งสมัยก่อนกลุ่มคนเวียดนามหรือทหารเวียดนามส่วนใหญ่ที่เข้ามาลาว จะเข้ามาขอพักอาศัยตามหมู่บ้านของกลุ่มคนงานในพื้นที่ชนบท เพราะคนงานสามารถพูดภาษาเวียดนามได้ แม่ของยายทวดเห็นว่าผู้ชายคนที่ขอพักอาศัยในบ้านของตนไม่มีญาติพี่น้องทางฝั่งเวียดนาม จึงให้ยายทวดแต่งงานใช้ชีวิตร่วมกันกับผู้ชายคนดังกล่าวเพื่อเข้ามาเป็นสมาชิกในครอบครัว

“ตอนที่อยู่ในหมู่บ้านบึงเบา มองไปทางไหนก็มีแต่คนพูดภาษาเดียวกันกับเราและมีคนพูดภาษาเวียดนามที่เข้าๆ ออกๆ ในหมู่บ้านของเราอยู่เป็นประจำ คนงานเราสามารถพูดภาษาเวียดนามได้ จึงทำให้เราสามารถพูดคุยกับคนเวียดนามเข้าใจกัน ประเพณีของคนงานและเวียดนามก็มีความคล้ายกัน ซึ่งสมัยก่อนคนงานและเวียดนามสามารถแต่งงานกันได้โดยไม่มีข้อห้ามใดๆ เพราะคนงานและเวียดนามไม่ได้ขัดแย้งกันเหมือนในปัจจุบัน ดังนั้นการแต่งงานระหว่างคนงานและเวียดนามไม่มีอุปสรรค เหมือนกับการหาผู้ชายที่ยอมแต่งงานเข้ามาบ้านของฝ่ายหญิงเป็นเรื่องที่ยากมากกว่า ตอนยายอายุประมาณ 15 ปี ได้แต่งงานกับผู้ชายเวียดนาม ซึ่งอยู่ต่างบ้านกับยาย (ทางฝั่งเวียดนาม) ตอนนั้นแม่ของยายเป็นคนหามาให้ ฝ่ายชายคนนี้เป็นนายทหารที่เข้ามา อยู่ในหมู่บ้านของเรา ทำให้ไม่มีปัญหาในเรื่องแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงหรือการนับถือผีทางฝ่ายใด เพราะชีวิตของทหารจะเคลื่อนย้ายไปประจำการในที่ต่างๆ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย”

การแต่งงานครั้งแรกในชีวิตของยายทวด ซึ่งแม่เป็นคนหามาให้ เพื่อหวังจะได้แรงงานเพิ่มเข้ามาในครอบครัว แต่ความคาดหวังดังกล่าวกลับไม่เป็นดังที่คิด เพราะสามีของยายทวดไม่ได้มีอาชีพเหมือนกับชาวบ้านทั่วไปที่ทำอะไรทำนาเป็นหลัก แต่เป็นการทำงานที่ต้องเคลื่อนย้ายไปประจำในพื้นที่ต่างๆ ตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกลุ่มทหารเวียดนาม และเนื่องจากการแต่งงานในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ ต้องการแรงงานในการเพิ่มผลผลิตให้กับครอบครัวมากกว่าปัจจัยอื่น การหย่าร้างระหว่างยายทวดกับสามีจึงเป็นเรื่องที่ทำได้ง่าย

“แม่ของยายจัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มไว้สำหรับพิธีกรรมการแต่งงานให้กับยายด้วยตนเอง และยัง กั้นห้องนอนไว้สำหรับใช้เป็นห้องหอ แต่หลังจากเสร็จพิธีกรรมการแต่งงาน ยายได้หนีออกมานอนอยู่หลังเรือนครัว เพราะยายกลัวและไม่ชอบที่จะอยู่กับผู้ชายคนนี้ พอวันรุ่งขึ้นยายหนีไปอยู่บ้านของพี่สาวในอีกหมู่บ้านหนึ่ง ผู้ใหญ่เห็นเข้าก็พากลับมาส่ง ซึ่งเป็นวันที่สามของการแต่งงาน พอมาถึงบ้านยายเลยขอหย่าจากผัว โดยบอกกับเขาไปว่าไม่อยากอยู่ด้วย เพราะรู้สึกกลัว แต่

สามีชายคนนี้เป็นคนดี ไม่ได้ทำอะไรเลย เพราะตัวเขาเองก็ต้องออกเดินทางอยู่ในพื้นที่ต่างๆ อยู่แล้ว คนในสมัยนั้นหากใครมีผิวเป็นทหารไม่ค่อยได้อยู่ด้วยกันหรอก พวกผู้ชายส่วนใหญ่ที่เป็น นายทหารจะออกไปทำงานในที่อื่นกันหมดคิดว่าจะกลับมาหาลูกเมียได้ก็เกือบเป็นปีสองปี ผู้ชายบางคนไปแล้วไม่กลับมาเลยก็มี ดังนั้นหากมีผิวเป็นนายทหาร ไม่มีเลยจะดีกว่า”

4.1.4 ยายทู่ในฐานะภรรยาที่ได้มาเพราะความเข้าใจผิด

หลังจากยายทู่ เลิกจากสามีคนแรกได้ เกือบสองปี ยายทู่ได้ แต่งงานใหม่ กับผู้ชายวงวน ในหมู่บ้านใกล้เคียง การแต่งงานครั้งที่สองนี้เกิดขึ้นจากการตัดสินใจของยายทู่โดยไม่ได้ผ่านความเห็นชอบจากแม่ของยายทู่เลยแม้แต่น้อย

“ตอนยายเห็นผู้ชายคนนี้ครั้งแรกก็คิดว่าคงเป็นลูกเป็นหลานของเรา (คนงวนเหมือนกัน) จึงไม่ได้คิดอะไรมาก แต่หลังจากแต่งงานกันได้ไม่นานยายถึง รู้ว่าผู้ชาย เป็นลูกเลี้ยง (บุตรบุญธรรม) ของคนอื่น หากยายรู้ว่าเป็นลูกเลี้ยง คงไม่เอาหรอก เพราะลูกเลี้ยง มันไม่ดี ไม่รู้ว่าพิภพพรชนของเขาเป็นใคร ตอนนั้นยายไม่รู้ไง ยายรู้แต่เพียงว่ามีผู้ชายยอมแต่งงานเข้ามาอยู่กับเราก็อถือว่าดีแล้ว แต่ก็อย่างว่าการแต่งงานกับคน ไม่มีพ่อ ไม่มีแม่ก็จะทำให้ชีวิตครอบครัวมีแต่ปัญหาตามมาเรื่อยๆ”

พอยายทู่เล่าถึงปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างยายทู่กับสามีคนที่สอง ยายทู่ก็ลุดไปจุดธูปเช่น ไหว้ยายทวดแล้วก็เข้านอน เพราะยายทวดกับสามีคนที่สองของยายทู่ก็มีเรื่องขัดแย้งกันตลอด ฉะนั้นการเล่าเรื่องที่ไม่ดีของคนที่ตายไปแล้วทำให้ยายทู่รู้สึกไม่ดี จึงได้จุดธูปเพื่อขอขมายายทวดที่ได้พูดล่วงเกิน แต่ด้วยความอยากรู้เรื่องราวเกี่ยวกับสามีคนที่สองของยายทู่ ผู้เขียนจึงเข้าไปนอนคุยกับยายทู่แล้วก็ถามต่อเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างยายทู่กับสามี เพราะตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ผู้เขียนไม่เคยรู้มาก่อนว่ายายทู่เคยแต่งงานมาแล้วสองครั้งก่อนมาแต่งงานกับคุณตาของผู้เขียน ซึ่งทำให้ผู้เขียนรับรู้เรื่องราวปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในชีวิตของยายทู่ในอีกมุมหนึ่ง

“ผู้ชายคนนี้เป็นคนขี้เกียจมาก ไม่เคยช่วยยายและแม่ทำอะไรทำสวนเลย แม้แต่ช่วงที่ยายคลอดลูกมาใหม่ๆ ผู้ชายยังไม่มาช่วยทำงานให้เลย แม่ของยายถึงได้บ่นและดุด่าผู้ชายคนนี้ทุกครั้งที่เขากลับบ้านเพราะนับตั้งแต่แต่งงานกันมา ผู้ชายติดเหล้า ติดการพนัน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาผู้ชายได้แต่ทำงานใช้คนอื่น แม่ของยายจะดุด่าผู้ชายเป็นประจำว่า “ไปหาเงินใช้หนี้ให้หมดแล้วจึงค่อยกลับมา ไม่ต้องมาเอาข้าวสารที่กูเป็นคนปลูกคนทำไปใช้หนี้ของมึง” ทุกครั้งที่ผู้ชายทะเลาะกับแม่ของยาย ทั้งสองคนก็จะมาทะเลาะกับยายต่อ พ่อแม่ของผู้ชายเขาก็ไม่ได้สนใจว่าลูกตัวเองเป็นยังไง เวลาที่มีเรื่องกันที่ไร ทำให้ยายกับแม่ดุด่ากันเองและก็โทษกันไปโทษกันมาตลอดแหละ”

ยายหญิงเล่าต่อไปว่า ตอนที่ยายคลอดลูกคนแรก สามียังไม่เคยมาดูแล เพราะต้องออกไปทำงานใช้หนี้พินัน และในช่วงที่สามียังของยายทุกกลับบ้านเป็นช่วงที่ยายอยู่ในสภาพที่ทรุดโทรม ผอมแห้งแรงน้อยจากการเลี้ยงลูกโดยลำพัง เพราะแม่ของยายต้องออกไปทำงานในไร่ ในสวน บางครั้งก็นอนใน ไร่ไม่ได้กลับบ้านจนกว่าจะถึงช่วงฤดูการเก็บเกี่ยวจึง ไม่มีเวลามาดูแลยาย เมื่อสามียายทุกกลับบ้านเพื่อนำเอาลูกสาวไปขายให้คนอื่นในเขตตัวเมือง แต่ยายไม่ยอม ทำให้ทั้งสองทะเลาะวิวาทกันถึงขั้นลงไม้ลงมือกัน

“ยายรู้มาก่อนแล้วไงว่า ผัวของยายได้ติดต่อขายลูกให้ไปเป็นลูกเลี้ยงของ บ้าตาม ในเมืองท่าแขก ยายไม่ยอมให้ เขาเลยตบตียายซึ่งพวกนายฝรั่ง (ทหารฝรั่งเศส) มาเห็นเข้าจึงได้พากัน รุมทำร้ายยายอย่างรุนแรงในข้อหาตบตีเมียตนเอง จนทำให้ผอมแห้งแรงน้อย ในตอนนั้นยายได้ รายงานต่อหัวหน้าเขต (ผู้ปกครองระดับหมู่บ้าน) ไปว่า ตนเองถูกสามีตบตีมาโดยตลอดจนทำให้ ผอมแห้งแรงน้อย ไม่สามารถออกไปทำงานในไร่ในสวน จึงขอหย่าขาดจากกันซะจะได้มีเวลาไป ทำงานเลี้ยงลูก”

ตอนยายขอยหย่า ทำให้สามียังของยายโกรธมาก แต่ต้องยอมหย่าให้เพราะกลัวจะถูก พวกทหารฝรั่งเศสทำร้ายอีก สามียังของยายยื่นยื่นจะเอาลูกไปอยู่ด้วยหลังจากหย่าขาดจากกัน หาก ยายไม่ยอมก็ต้องจ่ายเงินค่าดอง (ค่าสินสอด) คืนมาในจำนวน 200¹ กีบ เพราะยายเป็นคน ต้องการหย่าและต้องการเอาลูกไว้เอง ในช่วงเวลานั้นยายต้องยอมทำตามข้อเสนอของสามี เพราะ ต้องการรักษาลูกสาวเอาไว้ไม่ให้ถูกขายให้คนอื่น

“พอพี่ยายบอกว่าให้จ่ายเงินค่าดองคืน 200 กีบเป็นเงินที่เขาเอามาสู้อก่อนที่จะเข้ามา อยู่บ้านเดียวกับยาย หากยายไม่ยอมให้ เขาก็จะเอาลูกไปขาย แต่ด้วยความ โชคดีที่ตอนนั้นยายพอมี เงินเก็บอยู่บ้างจากการขายผัก ขายข้าวเปลือก จึงสามารถซื้อลูกสาวตนเองกลับคืนมาได้”

ชีวิตคู่ระหว่างยายกับสามีคนที่สอง ซึ่งไม่รู้ที่มาทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจน รู้เพียงว่าเป็นบุตร บุญธรรมในครอบครัวของคนงวนทางฝั่งลาว ต้องจบลงโดยการ หย่าขาดจากกันหลังจากที่ใช้ชีวิต อยู่ร่วมกันมานานเกือบสองปีและมีลูกด้วยกันอยู่หนึ่งคนคือ ป้าเอื้อง ซึ่งผู้เขียน เพิ่งมารู้ทีหลังว่า ป้าเอื้องเป็นพี่สาวคนละพ่อกับแม่ของผู้เขียน และพอที่จะเข้าใจ ได้ว่าทำไม ป้าเอื้องถึงมีฐานะดี บรรพชนตั้งไว้ในบ้านตนเอง ทั้งที่ป้าเอื้องแต่งงานกับผู้ชายลาว ซึ่งยายได้ขยาดความในประเด็นนี้ ให้ผู้เขียนฟังว่า

“เพราะป้าเอื้องรู้ว่าพ่อที่แท้จริงของตนเองเสีย ชีวิตที่เวียงคานและไม่มีลูกหลานเช่น ไหว้ให้ ป้าเอื้อง ขอให้ยายทำพิธีเรียกดวงวิญญาณสามีของยายคนนี้อยู่ในบ้านของป้าเอื้อง

¹ ยายได้เปรียบเทียบกับมูลค่าของเงินจำนวน 200 กีบ สมัยนั้นสามารถนำไปซื้อทองหนัก 1 บาท

เพราะบ้านป่าเฮียงไม่ได้เอาหิ้งบูชาผีบรรพชนทางฝ่ายสามีมาไว้ในบ้าน ทำให้ป่าเฮียงสามารถเช่นไหว้ดวงวิญญาณของพ่อตนเองได้”

4.1.5 แม่หม้ายลูกติดกับการเดินทางเข้าสู่ตัวเมือง

ชีวิตของยายทู่ช่วงหลังจากหย่าร้างจากสามีคนที่สอง ต้องกลายมาเป็นแม่ฮ้าง (แม่หม้าย) ลูกติดที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูลูกและช่วยแม่ของตนเองทำงานในไร่ในสวน ตลอดระยะเวลาเกือบสองปีจึงเริ่มเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่ใหม่ ยายทู่และแม่ รวมถึงคนงวนในเขตหมู่บ้านบุงเบา หลายครอบครัวต่างได้ทยอยกันย้ายเข้ามาอยู่ในเมืองท่าแขก ตามกลุ่มเครือญาติของตนเอง บางกลุ่มเคลื่อนย้ายเข้ามาในช่วงที่ทหารฝรั่งเศสกวาดต้อนกลุ่มคนงวนตามเขตชายแดนให้เข้ามาทำงานในเขตตัวเมือง ในช่วงที่ยายทู่และแม่ เคลื่อนย้ายเข้าเขตตัวเมืองใหม่ๆ ได้อาศัยอยู่กับพี่ชายในเขตบ้านน้ำซอนชั่วคราว ต่อมาไม่นานย้ายเข้ามาอยู่กับพี่สาวในเขตบ้านห้วยนางลี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยายทู่ได้แต่งงานใหม่กับผู้ชายเวียดที่ย้ายเข้ามาอยู่ก่อนหน้าหลายปี

“ตอนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านห้วยนางลี เลยได้แต่งงานใหม่ ผัวยายคนนี้นี้ดีนะเป็นคนรักลูกรักเมีย มีความขยันขันแข็ง ผัวยายเป็นคนเวียดนะ แต่เป็นลูกชายคนที่สอง ของครอบครัวจึงไม่มีหน้าที่ในการบูชาผีบรรพชนของฝ่ายตน ซึ่งตามประเพณีของเวียดแล้วหากครอบครัวไหนมีลูกชายสองคนขึ้นไป ลูกชาย คนโตจะเป็นผู้รับผิดชอบหน้าที่ในการเช่นไหว้ ผีต้นตระกูล ผีพ่อแม่ตนเอง ดังนั้นลูกชายคนที่สองของครอบครัวจึงไม่จำเป็นต้องเช่นไหว้บรรพชนตนเองก็ได้ แต่ประเพณีของคนงวนเรานี้ จะให้ลูกชายคนโตเป็นผู้บูชาผีบรรพและผีพ่อแม่ตนเอง ส่วนลูกชายคนที่สอง สาม สี่ จะบูชาผีพ่อแม่ตนเองจนกว่าพี่ชายคนโตเสียชีวิตจึง จะรับหน้าที่บูชาผีบรรพชนและผีพ่อแม่ต่อจากพี่ชายและจะทำการนี้ไปเรื่อยๆ จนกว่าจะถึงลูกชายคนสุดท้ายของครอบครัว ค่อยเริ่มนับหนึ่งใหม่จากหลานชายคนแรก (ลูกชายของพี่ชายคนโต) ทำหน้าที่ต่อจากอาคนสุดท้ายของฝ่ายตนเอง ดังนั้น ผัวยายจึงสามารถแต่งงานใหม่ได้”

ชีวิตการแต่งงานของยายทู่กับลูกชายคนที่สองของครอบครัวคนเวียดในฝั่งลาว ทำให้การแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านทางฝ่ายหญิงไม่มีอุปสรรคใดๆ แม้ว่างวนและเวียดมีการนับเครือญาติทางสายบิดาเป็นหลัก แต่ในเรื่องประเพณีการเช่นไหว้ผีบรรพชน งวนกลับมีความเข้มงวดมากกว่าเวียด โดยเฉพาะการให้ความสำคัญต่อลูกชายมีมากกว่าเพศหญิงในฐานะเป็นผู้สืบสกุลและเป็นผู้ประกอบพิธีเช่นไหว้ผีบรรพชน ดังนั้น ตามจารีตประเพณีของงวนลูกชายแต่ละคนไม่ว่าจะเป็นลูกชายคนโตหรือลูกคนที่สองหรือสามจะต้องรับหน้าที่เป็นผู้ธำรงรักษาพิธีกรรมการเช่นไหว้ผีบรรพชนไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งไม่สามารถที่จะแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านทางฝ่ายหญิงหรือหันไปเช่นไหว้ นับถือผีบรรพชนทางฝ่ายหญิงได้ ผู้หญิงที่เป็นลูกคนเดียวของครอบครัวอย่างในกรณีของยายทู่จึง

หาผู้ชายที่เป็นลูกหลานของชาวฉวน (ฉวนแท้) ยอมแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านฝ่ายหญิงเป็นเรื่องที่ยากลำ
มากกว่าสิ่งอื่นใด การแต่งงานกับผู้ชายเวียดนามจะเป็นทางออกเดียวที่ทำให้ยายทุได้แต่งงาน
ในการเพิ่มแรงงานเข้าในครอบครัว

พอยายทุเล่าถึงช่วงชีวิตการแต่งงานกับสามีคนที่สาม ทำให้ผู้เขียนอดคิด และตั้งคำถาม
กับยายทุไม่ได้ว่า สักสมสมัยก่อนมองผู้หญิงที่เคยผ่านชีวิตแต่งงานมาหลายครั้งอย่างไรในกรณีของยาย
ทุอย่างไร ซึ่งยายทุได้ตอบคำถามของผู้เขียนอย่างตรงไปตรงมาว่า

“สมัยก่อนผู้หญิงมีผิวหลายคนอย่างตัวฉันนี่ ที่ทั้งขยันขันแข็งทำงานในไร่ในสวน และ
ทำหน้าที่เป็นเมียและแม่ที่ดี ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันในครอบครัว ไม่มีใครมาว่าเราเป็นผู้หญิง
ไม่ดี สักสมสมัยก่อนอยู่กันเป็นกลุ่มก็จริงแต่ไม่ใช่ว่าจะอยู่ด้วยกันทั้งวันทั้งคืน ต่างคนต่างออกไป
ทำงานในไร่ในสวน ไม่มีเวลามานั่งคิดว่าใครดีไม่ดีเหมือนกับคนทุกวันนี้หรอก คิดดูสิว่าคนสมัยนี้มี
ลูกหลายคนยังอายเลย แต่ยายมีลูกตั้งสิบสองคนไม่เห็นต้องอายเลย”

ยายทุอยู่กินกับสามีคนที่สาม ชีวิตต้องเคลื่อนย้ายที่อยู่ใหม่ไปเรื่อยๆ เพราะสงคราม
เกิดขึ้นในเมืองท่าแขก ทำให้ผู้คนเคลื่อนย้ายไปมาและหลบซ่อนตัวตามเขตหมู่บ้านต่างๆ หลังจาก
สงครามยุติลงคือช่วงที่ฝรั่งเศสถอนกำลัง ทหารออกจากลาว ครอบครัวของยายทุและกลุ่มคนฉวนที่ก
กระจายกันอยู่ในพื้นที่เมืองท่าแขกได้รวมตัวกันย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านโสไ้บ้หรือหมู่บ้านสมสะอาด
มาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มคนฉวนที่ย้ายเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านสมสะอาดได้ดำรงชีวิตท่ามกลาง
สภาพแวดล้อมแบบกึ่งตัวเมืองกึ่งชนบท อาชีพส่วนใหญ่ของคนฉวนในหมู่บ้านยังคงทำไร่เป็นหลัก
เนื่องจากในช่วงดังกล่าว พื้นที่ในเมืองยังคงเป็นพื้นที่ป่าไม้ยังไม่ได้บุกเบิกและมีเนื้อที่กว้างพอ
สำหรับกลุ่มคนฉวนทำการบุกเบิกให้กลายเป็นพื้นที่ไร่นาและที่อยู่อาศัย ขณะที่กลุ่มคนเวียดนาม
ใหญ่ทำนาในพื้นที่ใกล้ๆ ตัวเมืองและทำมาค้าขายไปพร้อมๆ กัน

“ตอนย้ายเข้ามาอยู่หมู่บ้านโสไ้บ้ใหม่ๆ คนฉวนเราไม่มีใครค้าขายเป็นนะ ส่วนใหญ่ทำไร่
ทำสวนกัน มีทำนาบ้างแต่ก็เริ่มทำกันในช่วงหลังๆ มานี้ ยายไม่ค่อยได้ออกไปทำไร่ทำนาหรอก
ส่วนใหญ่จะอยู่บ้านเพราะนับตั้งแต่ย้ายเข้ามาอยู่บ้านโสไ้บ้ ยายมีลูกหัวปีทำยปีจึงไม่ค่อยได้ออกไป
ทำงานที่ไร่ มีแต่ยายเอาผักเอาผลไม้ และพวกเผือกพวกมัน ที่ปลูกหลังบ้าน ไปขายในตลาดตอนเช้า
เพราะมีแม่และลูกสาวคนโตและคนที่สองช่วยดูแลลูกให้ยาย ส่วนตัวของยายพอว่างจากการทำไร่ก็
ออกไปรับจ้างขุดดิน เป็นกรรมกรสร้างถนน รับจ้างเลี้ยงหมูให้กับคนเวียดนามที่อยู่ใกล้บ้านและฆ่าไก่
ให้ยายนำมาทำ เพื่อเอาไปขายต่อที่ตลาดริมโขง”

การมีลูกหัวปีทำยปี หรือมีลูกหลายคนทำให้ยายไม่ค่อยเวลาออกไปทำไร่ หรือทำงาน
อย่างอื่นนอกเสียจากเลี้ยงลูกและออกไปทำมาค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ที่พอจะทำได้ คนที่พอมาแบ่งเบ
ภาระในเรื่องของการทำงานบ้านและมาช่วยเลี้ยงดูลูกคือแม่ ของยายทุและลูกสาวคนโต คนที่สอง

และคนที่สาม จึงทำให้ยายทูปมีเวลาออกไปขายพืชผักผลไม้ที่หาได้ตามรั้วตามสวน นำไปขายในท้องตลาดหรือนำไปใส่รถที่สามี่ทำไว้ให้ นำไปขายต่อที่ตลาดเพื่อสร้างรายได้มาช่วยสามี่อีกแรงหนึ่ง

4.1.6 การจากไปของสามี่แต่ทั้งความทรงจำดีๆ ไว้ให้จดจำ

การแต่งงานกับผู้ชายคนที่สามดูเหมือนว่าจะทำให้ชีวิตของยายทูปบแต่สิ่งดีๆ เข้ามาในชีวิตและทำให้ยายทูปได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ จากการแต่งงานกับผู้ชายคนที่สาม ซึ่งทำให้การใช้ชีวิตและความเชื่อของยายทูปเริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปตามคำแนะนำของสามี่จนถึงปัจจุบัน

“ฟัวของยายคนนี้นอกจากจะรักลูกรักเมียแล้ว ยังเอาใจใส่ดูแลในรายละเอียดทุกอย่าง แม้กระทั่งเรื่องภายในบ้าน ฟัวยายอธิบายให้ยายฟังอยู่เสมอว่า การประกอบพิธี กรรมการเช่น ไหว้ผีบรรพชนในประเพณีของเวียดควรจะทำปฏิบัติอย่างไรถึงจะถูกต้อ ง ยายถึงรู้ว่าประเพณี ของงวนและเวียดมีความคล้ายกันก็จริง แต่มีหลายอย่างต่างกัน เช่น การดำข้าวแบบงวนที่เราเคยปฏิบัติกันมาตลอด คนงวนจะนำเอาข้าวเปลือกไปใส่ไว้ในครกแล้วใช้มือตำ ขณะที่การดำข้าวแบบเวียดจะนำเอาไม้ใหญ่มาทำเป็นสาก พอนำข้าวเปลือกใส่ลงในครกก็จะใช้เท้าตำ ส่วนมือที่วางอยู่ขณะตำข้าวจะใช้ทำงานอย่างอื่นไปด้วย เช่น จักสาน เย็บผ้า นอกจากนี้ อาหารที่ใช้เช่น ไหว้ผีแบบเวียดจะมีรายละเอียดมากกว่าการเช่น ไหว้ผีแบบงวน เช่น การเช่น ไหว้แบบเวียดจะต้องมีข้าวสวย มีแกง มีผักผัก ต้มเค็มหมู ไข่ต้มทั้งตัว หรือเนื้อหมูต้มแต่ต้องแยกเครื่องในออกไปใส่ไว้คนละจาน ต่างจากการเช่น ไหว้ผีแบบงวน มีเพียงข้าวสวยกับแกงผักก็สามารถนำมาเช่น ไหว้ได้ หรือหากนำเนื้อหมูต้มมาเช่น ไหว้ก็ไม่จำเป็นต้องแยกเครื่องในใส่คนละจานเหมือนกันกับของเวียด ยายจำได้ว่าตอนที่ฟัวยายตาย ยายเคยนำเอาเนื้อหมูต้มผสมกับเครื่องในแล้วนำไปเช่น ไหว้ จากนั้นไม่นานก็เกิดผีผี ทำให้ลูกสาวคนเล็กของยายล้มป่วยรักษาไม่หายสักที ตอนนั้น ยายไม่รู้หรือว่าตนเองทำอะไร ผิด หลังจากทำพิธีกรรมเข้าทรงจึงรู้ว่า ผีเวียดไม่ชอบให้มีเครื่องในปนอยู่ในจานเดียวกันกับเนื้อหมูต้ม หลังจากเหตุการณ์ในวันนั้นทำให้ยายต้อง ระวังระวังมากขึ้น และต้องคอยบอกลูกหลานไม่ให้เอาเครื่องในใส่ปนในจานเดียวกันกับจานของเนื้อหมูต้ม ”

ในช่วงเทศกาลต่างๆ ยายทูปมักจะหมกมุ่นอยู่กับการจัดเตรียมข้าวของเช่น ไหว้ด้วยตนเองทุกครั้ง เมื่อผู้เขียนถามยายทูปว่า ทำไมไม่ให้ลูกหลานทำพิธีกรรมเช่น ไหว้แทน ยายทูปได้ตอบกลับมาว่า

“คนอื่น ไม่มีใครช่วยได้หรอก เพราะ ไม่ใช่หน้าที่ของเขา หน้าที่นี้ต้องเป็นของลูกชายคนโตเท่านั้น แต่ลูกชายคนโตของยายได้แยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ลูกชายยายได้ทำพิธีกรรมที่บ้านของเขาเอง ส่วนยายยังมีหิ้งบูชาผีบรรพชนอยู่สองหิ้งคือหิ้งของแม่และหิ้งของฟัวยาย ทั้งสองหิ้งนี้ยายต้องเป็นคนเช่น ไหว้เองจนกว่ายายตายจึงจะเป็นหน้าที่ของลูกชายคนโตมารับช่วงต่อ โดย

ทำพิธีกรรมเชิญเอาดวงวิญญาณของพวกเราทั้งหมด ไปไว้ที่บ้านของเขาเพื่อเช่นไหว้ต่อจากยาย แต่ตอนนี้ยายยังไม่ตาย จึงยังต้องทำหน้าที่นี้ให้กับแม่และสามีด้วยตนเองไปก่อน”

จากการบอกเล่าของยายทู่เกี่ยวกับการทำพิธีเช่นไหว้ผีบรรพชนและจากการสังเกตของผู้เขียนตลอดระยะเวลาที่ไปเยี่ยมบ้านยายทู่พบว่า ยายทู่มักจะกล่าวถึงการอบรมสั่งสอนหรือถ่ายทอดความรู้ทุกอย่างให้กับลูกชายคนโตของครอบครัวและลูกสะใภ้ของตนเองให้เรียนรู้เรื่องการประกอบพิธีกรรมและอธิบายความหมายสิ่งของแต่ละอย่างสื่อถึงอะไร โดยเฉพาะเรื่องการเตรียมอาหารเช่นไหว้ผีบรรพชน ในแต่ละช่วงเทศกาล ยายทู่มักจะพูดว่า “รายละเอียดของการประกอบพิธีกรรมทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญเท่ากันกับการเป็นลูกชายคนโตของครอบครัว ดังนั้น ลูกชายคนโตจึงมีบทบาทสำคัญกว่าลูกชายคนอื่นๆ ที่ต้องรับผิดชอบในส่วนนี้” แม้ว่าลูกชายคนโตของยายทู่จะแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก แต่หน้าที่ของการเป็นผู้สืบทอดยังคงถูกเก็บรักษาไว้ให้กับลูกชายคนโตเป็นผู้รับทำหน้าที่ต่อ ซึ่งสิ่งที่ผู้เขียนมักได้ยินยายทู่พูดเน้นย้ำในเรื่องบทบาทของการเป็นลูกชายคนโต (รวมถึงหลานชายซึ่งเป็นลูกของลูกชายคนโต) แสดงให้เห็นว่า ยายทู่ได้ยึดหลักการเช่นไหว้ผีบรรพชนตามแบบประเพณีของเวียดที่ได้รับการสืบทอดมาจากสามี

สามีของยายทู่เสียชีวิตตอนที่ลูกสาวคนเล็กหรือลูกคนที่ 12 อายุได้เพียง 6 เดือน ทำให้ยายทู่และลูกสาวคนอื่นๆ ที่โตพอจะเป็นแรงงาน ต่างช่วยกันทำงานเก็บเงิน โดยปราศจากหัวหน้าครอบครัวที่เป็นเพศชาย หรือแม้แต่ลูกชายคนโตของยายทู่ไม่ได้ เข้ามาช่วยเหลือครอบครัวแต่อย่างใด เพราะช่วงที่สามียายทู่เสียชีวิต ลูกชายคนโตของยายทู่ยังอยู่ในช่วงวัยคะนอง หนีการเกณฑ์ทหาร และมักยกพวกตีกัน ทำให้ถูกจับไป “ตัดสร้าง” (ไปสัมนนา) ที่ดอนท้าวดอนนาง² แต่ยายทู่และลูกสาวคนอื่นๆ สามารถประคับประคองและเลี้ยงดูกันมา จนสามารถอยู่รอดกันมาได้ทุกคน แม้ว่าหลังจากสามียายทู่เสียชีวิตได้มีผู้ชายหม้ายหลายคนอายุรุ่นราวคราวเดียวกันเข้ามาพัวพันและขอแต่งงานอยู่กินกับยายทู่มาโดยตลอด แต่ยายทู่เลือกที่จะครองความเป็นหม้ายไม่ยอมแต่งงานใหม่ ซึ่งยายทู่จะพูดอยู่เสมอว่า “สามีคนที่สามของยายเป็นคนดี รักครอบครัว ยายไม่ยอมยกทิ้งสามีคนนี้ โดยการแต่งงานใหม่ หากแต่งงานใหม่แล้วก็เท่ากับว่าตัดขาดจากการเป็นผีเมียกันและไม่สามารถเช่นไหว้ดวงวิญญาณของสามีคนนี้ได้อีกต่อไป” ด้วยเหตุผลดังกล่าว ยายทู่ จึงเลือกครองความเป็นหม้ายเลี้ยงลูกโดยลำพังและไม่คิดที่จะแต่งงานใหม่อีกรอบหนึ่ง

² ดอนท้าวดอนนาง คือค่ายสัมนนา ตั้งอยู่กลางเกาะดอน ในแขวงเวียงจันทน์ ในอดีตรัฐบาลฝ่ายปฏิวัติใช้เป็นสถานที่ฝึกอบรมบุคคลที่ถูกมองว่าเข้าข่ายเป็นภัยต่อประเทศ เช่น นักเลง โสเภณี นักโทษทางการเมือง เป็นต้น

4.1.7 วิเคราะห์และสรุป

หากทำการวิเคราะห์เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งที่ยายทุเล่ามาทั้งหมด สามารถสรุปเป็นประเด็นหลักๆ ดังนี้

ประเด็นแรกคือ บทบาทของผู้หญิงและการแบ่งงานกันทำตามเพศระหว่างหญิงและชาย คือ ช่วงที่พ่อยายทุยังมีชีวิตอยู่ สมาชิกทุกคนในครอบครัวไม่ว่าหญิงหรือชายต่างช่วยกันทำงาน โดยเฉพาะผู้หญิงไม่ได้มีบทบาทอยู่แต่เฉพาะในพื้นที่ครัวเรือน แต่ผู้หญิงได้เข้ามามีส่วนร่วมทำงานในไร่ในสวนกับผู้ชายมาโดยตลอด เช่นเดียวกันกับผู้ชายสามารถทำงานบ้านงานเรือนเมื่อไม่มีผู้หญิงคอยทำให้ ดังนั้น การทำงานของหญิงและชายในสังคมเกษตรไม่ได้สามารถแยกพื้นที่การทำงานของผู้หญิงและชายออกจากกัน ได้อย่างชัดเจน เพราะทุกคนต้องช่วยกันทำงาน เพื่อเพิ่มผลผลิตให้กับครอบครัวและเพื่อความอยู่รอดของสมาชิกทุกคน แต่งานบางอย่างสงวนไว้เฉพาะ สำหรับผู้หญิงและผู้ชายให้แสดงบทบาทและมีหน้าที่ที่แตกต่างกัน เช่น ยายทุและแม่มีหน้าที่เป็นคนทำอาหารและงานบ้านเป็นหลัก ขณะที่การล่าสัตว์เป็นงานหลักของพ่อและพี่ชายของยายทุ ภายใต้อิทธิพลของความแตกต่างระหว่างเพศภาวะและบริบททางสังคมในสมัยก่อน ทำให้สังคมของกลุ่มคนงานมีการแบ่งงานกันทำตามเพศและวัย อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประเด็นที่สองคือ เรื่องความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์พบว่า ช่วงที่ยายทุดำรงชีวิตอยู่ในเขตชายแดนไม่มีการห้ามหญิงชายแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะกลุ่มคนงานและเวียคมีการแต่งงานข้ามกลุ่มกัน ไปมา เนื่องจากปัจจัยการเลือกคู่ครองของผู้หญิงและชายในอดีตไม่ได้เลือกบนฐานของความเป็นเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์แต่อย่างใด กล่าวคือ ความแตกต่างทางชาติพันธุ์มีความสำคัญน้อยกว่าระบบเครือญาติและวัฒนธรรมในการถือผีบรรพชน ซึ่งกรณีของยายทุในฐานะลูกสาวคนเดียวต้องหาผู้ชายที่ยอมแต่งงานเข้ามานับเครือญาติทางฝ่ายหญิงกลับมีอุปสรรคมากกว่าความแตกต่างทางชาติพันธุ์

ประเด็นที่สามคือ ประเด็นเรื่องอำนาจของผู้หญิง ในกรณีของยายทุอำนาจของผู้หญิงหมายถึงการต่อรองกับอำนาจในการนับเครือญาติของระบบปิตาธิปไตยวงและปิตาธิปไตยเวียค ด้วยสภาพของการเป็นลูกสาวคนเดียวที่ทำให้ผู้ชายวงและเวียคยอมแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านยายทุ แม้ว่าความเชื่อและวัฒนธรรมของวงและเวียค มองว่าผู้ชายที่แต่งงานเข้าบ้านทางฝ่ายหญิงถูกมองว่าเป็นผู้สูญเสียอำนาจ เพราะต้องหันไปนับเครือญาติ หรือไหว้บรรพชนทางฝ่ายหญิง เช่นเดียวกันกับผู้หญิงที่แต่งงานเข้าบ้านสามีจะกลายเป็นคนอื่นในครอบครัวเดิมและตกอยู่ใต้อำนาจของครอบครัวฝ่ายสามีแทน ดังนั้น ในกรณีของยายทุที่มีผู้ชายยอมแต่งงานเข้ามาอยู่ในบ้านของเธอจึงทำให้ยายทุสามารถต่อรองกับอำนาจของสามีได้ในระดับหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ยายทุสามารถต่อรองกับสามีคนแรกด้วยการขอย่ำสามีโดยอ้างเหตุผลของ “ความกลัว” มาใช้ต่อรองกับสามี ต่อกับสามีคน

ที่สองยายทูสามารถฟ้องหย่าสามีต่อหน้าเจ้าหน้าที่ชาวฝรั่งเศส โดยอ้างว่าลูกสามีทำร้ายร่างกายและจิตใจ โดยใช้สภาพร่างกายที่ทรุดโทรมของตนเองเป็นหลักฐานในการอ้างอิง จากทั้งสองกรณีแสดงให้เห็นว่า ยายทูแม้จะเป็นผู้หญิงและอยู่ในฐานะเป็นภรรยา แต่ยายทูได้ต่อต้านกับอำนาจชายเป็นใหญ่โดยไม่ยอมตกอยู่ใต้อำนาจของสามีและครอบครัวของสามีตามหลักจารีตประเพณีเสมอไป

หากพิจารณาตามหลักจารีตประเพณีของวงวน ซึ่งรับอิทธิพลมาจากหลักธรรมคำสอนในลัทธิขงจื้อที่กำหนดระเบียบอำนาจและความสัมพันธ์หญิงชายที่ไม่เทียบกันมาแต่โบราณ จึงกล่าวได้ว่ายายทูเป็นผู้หญิงที่มีอำนาจมากหากเปรียบเทียบกับผู้หญิงอีกหลายคนที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของสามีและญาติพี่น้องของสามี แต่หากมองในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศภาวะระหว่างยายทูกับสามีคนที่สองและสามีคนที่สามกลับพบว่า ยายทูเป็นผู้ถูกรอบงำของอุดมการณ์ครอบครัวแบบปิตาธิปไตย เช่น สามีคนที่สองของยายทู ยอมแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของยายทู เพราะไม่เคยมีอำนาจในครอบครัวเดิมหรือครอบครัวของพ่อแม่บุญธรรม ซึ่งหลังจากแต่งงานเข้ามาอยู่ในครอบครัวยายทูกลับทำให้สามียายทูมีอำนาจขึ้นมาในฐานะหัวหน้าครอบครัว ฐานะสามี และฐานะพ่อของลูกยายทู ซึ่งผู้ชายในฐานะสามีและพ่อของลูกสังคมได้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้อยู่เหนือกว่าผู้หญิงในฐานะภรรยาหรือแม่ของลูก ดังนั้น สามีคนที่สองของยายทูจึงมีอำนาจชอบธรรมที่จะนำลูกไปขายให้กับคนอื่นหรือมีอำนาจในการเรียกสินสอดกลับคืน ยายทูต้องยอมจำนนต่ออำนาจดังกล่าวโดยยอมจ่ายค่าเงินค่าสินสอดคืนให้กับสามีเพื่อแลกกับอิสรภาพและซื้อลูกสาวของตนเองกลับคืนมา ในทำนองเดียวกันนี้ ยายทูได้ถูก ครอบงำจากสามีคนที่สามด้วยเรื่อง “ ความดี ” “ รักลูกรักครอบครัว ” ซึ่งสิ่งที่ทำให้ยายทูคล้อยตามคำแนะนำของสามีไปทุกเรื่อง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดมากที่สุดคือ เรื่อง การประกอบพิธีกรรมการเช่นไหว้ผีบรรพชนและแบบแผนในการดำเนินชีวิตที่ยายทูได้รับสืบทอดและปฏิบัติกันมาตลอดได้ถูกเปลี่ยนไปทำตามจารีตประเพณีแบบเวียด ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้ต้องมีอาหารสามอย่าง หรือต้องแยกเครื่องในออกจากเนื้อหมู การดำข้าวที่ใช้เท้าดำ หรือการเตรียมผู้สืบทอดการทำหน้าที่บูชาเช่นไหว้ผีบรรพชน ซึ่งแฝงความหมายไว้ว่าการเช่นไหว้บรรพชนแบบเวียดมี “ ความศิวิไลซ์ ” ทางวัฒนธรรมมากกว่าการเช่นไหว้บรรพชนในแบบของวงวน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ยายทูยอมทำตามอย่างไม่มีเงื่อนไขหรือไม่มีการต่อรองต่อต้านใด ๆ สุดท้ายแล้ว ยายทูคือผู้ที่ สูญเสียอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองไป โดยปริยาย ดังนั้น การอธิบายความสัมพันธ์และการใช้อำนาจจึงมีความซับซ้อน ลึกซึ้ง และเลื่อนไหลไปในแต่ละระดับที่แตกต่างกัน

ประเด็นสุดท้ายคือเรื่องอัตลักษณ์ของความเป็นหญิง ดังที่กล่าวไว้ในตอนต้นๆ ว่า ยายทูเป็นผู้หญิงที่ถูกยกย่องว่าเป็นแบบอย่างของ “ ผู้หญิงดี ” จากคนในชุมชน ซึ่งหากพิจารณาจากเรื่องราวที่เกิดขึ้นในชีวิตของยายทูแล้ว “ ผู้หญิงดี ” ในที่นี้หมายถึงผู้หญิงที่ยืนยันแข็ง ทำงาน ซื่อสัตย์อดทน ทำมาค้าขายเก่ง และสามารถเลี้ยงลูกให้เติบโตใหญ่ มีฐานะทางเศรษฐกิจ ดีเกือบทุกคน

อัตลักษณ์เหล่านี้ได้กลายเป็นแบบอย่างให้กับผู้หญิงนวนิยายหลังๆ แม้ว่าชายทุกยุคผ่านประสบการณ์แต่งงานมาแล้วสามครั้ง แต่เรื่องราวของผู้หญิงที่มีสามีหลายคนในสมัย ก่อนไม่ถูกยกขึ้นมาเป็นประเด็น เนื่องจาก ในอดีต การแต่งงาน ระหว่างหญิงชายเกิดขึ้นจากความต้องการทางด้านแรงงานและการสืบเชื้อสายของวงศ์ตระกูล ซึ่ง ผู้หญิงมีบทบาทในการเป็นผู้ผลิตแรงงานและผู้สืบเชื้อสายวงศ์ตระกูลมากกว่าการแสดงความบทบาทของการรักษาสถาบันครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) เหมือนกันกับสังคมในปัจจุบันที่คาดหวังให้ผู้หญิงต้องแต่งงานมีสามี พร้อมทั้งรักษาสถาบันครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียวภายใต้ข้อกำหนดกฎหมายของวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่แฝงไว้ในตัวบทของกฎหมายครอบครัว ดังนั้น “ผู้หญิงดี” ในยุคสมัยชายหญิงไม่ใช่ผู้หญิงที่ต้องรักเดียวใจเดียวหรือแต่งงานมีสามีเพียงคนเดียวเหมือนกันกับ ผู้หญิงใน สังคมปัจจุบัน ที่ถูกคาดหวังให้อยู่ภายใต้กรอบวัฒนธรรมแบบผัวเดียวเมียเดียว

4.2 ป้าเฟื่อง: จะดีหรือชั่วก็ผัวของเรา

ผู้เขียนรับรู้เรื่องราวการทำงานและชีวิตครอบครัวของป้าเฟื่องมาตั้งแต่เด็กๆ เนื่องจากป้าเฟื่องและแม่ของผู้เขียน ได้ติดต่อกันเป็นประจำไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแลกเปลี่ยนสินค้าและการกู้ยืมทุนทำการค้ามาเป็นเวลานานกว่า 20 ปี ทำให้ครอบครัวของผู้เขียนและครอบครัวของป้าเฟื่องไปมาหาสู่กันเป็นประจำ ป้าเฟื่องเป็นผู้หญิงนวนิยายที่เติบโตขึ้นมาท่ามกลางสังคมที่เต็มไปด้วยอคติทางชาติพันธุ์ ทำให้ชีวิตของป้าเฟื่องต้องพกผันทั้งในเรื่องชีวิตรักที่ไม่สมหวังกับผู้ชายต่างชาติพันธุ์และต่างชนชั้นทางเศรษฐกิจ แม้ว่าชีวิตคู่ของป้าเฟื่องยังต้องพบกับปัญหาในพฤติกรรมกรรมมีเมียน้อยของสามีอยู่เสมอ ซึ่งครั้งล่าสุดที่ผู้เขียนได้พบกับป้าเฟื่องคือช่วงที่ลงเก็บข้อมูลภาคสนามและเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับป้าเฟื่องกำลังมีปัญหาเรื่องสามีไปมีเมียน้อย

เรื่องผู้ชายมีเมียน้อยในชุมชนเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำจนดูเหมือนว่าเป็นเรื่อง “ปกติ” “ธรรมดา” ในกลุ่มผู้ชายที่เป็นผู้ทำงานหาเลี้ยงครอบครัวหรือเลี้ยงเมียที่ “อยู่บ้านเฉยๆ” ซึ่งถือว่าหากผู้ชายเป็นเสาหลักในการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวจะทำให้ผู้ชายเหล่านั้น มีอำนาจและเป็นใหญ่ในครอบครัว แต่ในกรณีสามี ของป้าเฟื่อง กลับตรงกันข้ามกับสิ่งที่ผู้ชายเหล่านั้นเป็นอยู่ กล่าวคือสามีป้าเฟื่อง เป็นผู้ชายคนเดียวที่ทำให้ผู้เขียนแปลกใจและสงสัยมาโดยตลอดว่า เพราะเหตุใดผู้ชายที่มีเมียเป็น เสาหลักในการสร้างเศรษฐกิจ ครอบครัวกลับทำให้สามีป้าเฟื่องยิ่ง มีอำนาจในการควบคุมและ กระทบความรุนแรงต่อคนในครอบครัวอยู่เสมอ เรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของป้าเฟื่อง ทำให้ผู้เขียนเห็นว่าเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการสะท้อน เรื่องราวความสัมพันธ์ทางเพศภาวะที่มีมิติในเรื่องชนชั้น ชาติพันธุ์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ก่อนที่จะเล่าถึงความสัมพันธ์ ระหว่างป้าเฟื่องกับสามี ผู้เขียนจะบรรยายเหตุการณ์ต่างๆ ที่เคยเกิดขึ้นในชีวิตของป้าเฟื่องแบบคร่าวๆ เพื่อให้เห็นภูมิ

หลังชีวิตของป่าเฟื่องในหลากหลายแง่มุม และ นำมาวิเคราะห์ เชื่อมโยงในประเด็นอื่นๆ โดยเริ่มต้นจากบริบทชีวิตในวัยเด็กไปสู่ช่วงชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสามี

4.2.1 ครอบครัวของป่าเฟื่อง

ป่าเฟื่อง เป็นคนงวนที่เกิดและเติบโตมาในหมู่บ้านสมสะอาด มีพี่น้องด้วยกันทั้งหมด 11 คน ป่าเฟื่องเป็นลูกสาวคนโตของครอบครัว มีน้องสาวอยู่ 5 คน และน้องชาย 5 คน ครอบครัวของป่าเฟื่องเคยทำไร่ทำสวนมาก่อน ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวค่อนข้างยากจนแต่ไม่ถึงขั้นอดมือกินมือ เพราะครอบครัวของป่าเฟื่องดำรงชีวิตอยู่ได้โดยหากินตามธรรมชาติ หรือเก็บพืชผักผลไม้ หาปู หาปลา และหากินตามท้องไร่ท้องนาโดยไม่ต้องเสียเงินซื้อใคร

“ตอนป่ายังเด็ก ครอบครัวไม่เคยทำมาค้าขาย เพราะส่วนใหญ่ทำไร่ทำสวนและหากินตามธรรมชาติ เก็บพืชผักที่มีตามไร่ตามสวนมากินกัน โดยไม่ต้องเสียเงินซื้อ แต่หลังจากเนื้อที่ไร่นาของครอบครัวป่าถูกเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่ของถนนสายใหม่และนำมาสร้างหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ตามแผนการขยายตัวเมืองเพื่อรองรับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น ทำให้ทุกคนเริ่มเปลี่ยนมาทำอาชีพใหม่กันหมด”

การดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนถ่ายจากสังคมชนบทที่เคยทำไร่ทำนา หากินตามธรรมชาติถูกเปลี่ยนมาเป็นสังคมเมืองที่ต้องดิ้นรนหาเงินทองเพื่อนำมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้สมาชิกทุกคนในครอบครัวของป่าเฟื่องต้องเปลี่ยนมาทำอาชีพที่หลากหลายเพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว

“ตอนที่ไม่มีไร่นาให้ทำกันแล้ว พวกเราทุกคนต้องได้ช่วยกันทำงานเก็บเงินให้ได้มากๆ เพื่อนำมาซื้อข้าวสาร อาหารบางอย่าง พ่อของป่าออกไปรับจ้างขุดดิน เป็นกรรมกรก่อสร้าง รับจ้างเลี้ยงหมูให้กับคนเวียดในชุมชน รับจ้างถือสามล้อตามตัวเมือง ส่วนแม่ไม่ได้ออกไปทำงานหาเงินหรอก เพราะหลังจากไม่มีเนื้อที่ไร่นาให้ทำแล้ว แม่ก็อยู่แต่ในบ้านเลี้ยงลูก ตั้งท้อง และคลอดลูก ไม่มีเวลาออกไปรับจ้างหรือค้าขายเหมือนกับคนอื่นๆ ส่วนป่าได้ช่วยแม่ทำงานบ้านและเลี้ยงน้องในช่วงเลิกเรียน หากวันไหนไม่ได้ไปโรงเรียนก็จะเก็บผักไปขายในตลาดตอนเช้าและรับจ้างทำงานบ้านให้กับครอบครัวชาวจีนในเมือง”

ป่าเฟื่องและน้องสาวคนถัดๆ มาช่วยกันทำงานและรับจ้างทำงานมาตั้งแต่เด็กๆ น้องสาวคนถัดจากป่าเฟื่อง ได้ช่วยแม่เลี้ยงน้องตอนหลังเลิกเรียน ในวันหยุดก็ต้องออกไปรับจ้างทำความสะอาดบ้านให้กับคนอื่น หลังจากที่ไม่ได้เรียนก็มาช่วยป่าเฟื่องขายของในตลาดริมโขง ส่วนน้องสาวคนที่สี่และห้าจะผลัดเปลี่ยนกันทำงานช่วยแม่และรับจ้างทำงานเหมือนกันกับพี่สาวของตนเอง และทำมาค้าขายในช่วงที่ออกจากโรงเรียน ป่าเฟื่องและน้องสาวต่างได้ช่วยกันทำงานเก็บ

เงิน ช่วยกันสร้างเศรษฐกิจครอบครัวให้อยู่ดีกินดีและส่งเสริมพวกน้องๆ ที่ยังเล็กอยู่ให้มีโอกาสเข้าเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป ขณะที่ป้าเฟื่องและน้องสาวทำงานมาตั้งแต่ยังเด็กและออกจากโรงเรียนเพื่อทำงานและค้าขายนั้น น้องชายคนโตของป้าเฟื่อง อายุห่างกันเพียง 3 ปีกลับไม่ได้ทำอะไรเลย แม้ว่าฐานะครอบครัวจะยากจนเพียงใด แต่ลูกชายของครอบครัวไม่เคยถูกเรียกหรือให้ออกมาทำงานช่วยเหลือครอบครัวและไม่เคยถูกสอนให้มาช่วยแม่ทำงานบ้านและเลี้ยงน้องเหมือนกันกับลูกสาวคนอื่นๆ ซึ่งต่างจากน้องสาวที่ถัดจากน้องชายคนโตของป้าเฟื่องกลับสมัครใจลาออกจากโรงเรียนตอนอยู่ชั้น ป. 3 เพื่อทำงานช่วยแม่และออกมาค้าขายหาเงินช่วยเหลือครอบครัวเหมือนกันกับพี่สาวตนเอง แม้ว่าฐานะครอบครัวของป้าเฟื่องในช่วงนี้จะสามารถซื้ออุปกรณ์การเรียนให้กับน้องๆ ได้ก็ตาม แต่น้องสาวคนที่สี่ของป้าเฟื่องก็เลือกที่จะออกมาทำงานหาเงินช่วยเหลือพ่อแม่และพี่สาวของตนเองมากกว่า

“ตอนป้าเรียนจบ ป.3 ก็ไม่ได้เรียนต่อ เพราะออกมาทำงานหาเงินและช่วยแม่ทำงานบ้านและเลี้ยงน้อง ครอบครัวของป้าช่วงนั้นออกอยากแทบจะไม่มีกินจึงไม่รู้ว่าจะเรียนสูงไปทำไม เรียนพอให้อ่านออกเขียนได้และคำนวณเป็นก็ถือว่าใช้ได้แล้ว ผู้หญิงอย่างเราเรียนสูงไปก็ไม่ได้ใช้หรอก ยังตอนมีลูกมีผัว ต้องมานั่งคิดว่าจะทำอย่างไรเพื่อให้ครอบครัวอยู่รอด เรียนสูงไปสุดท้ายต้องออกมาค้าขาย หาเงินเลี้ยงลูกเลี้ยงผัว ให้พวกผู้ชายเขาเรียนนะดีแล้วเพราะเขาไม่ได้ทำงานเหมือนพวกผู้หญิงเรา ต่อไปถ้าเขาได้เข้าทำงานดีๆ เราก็จะพึ่งพาอาศัยเขาได้”

4.2.2 ป้าเฟื่องในฐานะลูกสาวคนโต

ชีวิตป้าเฟื่องในฐานะลูกสาวคนโตของครอบครัวต้องรับภาระหนักในการสร้างเศรษฐกิจครอบครัวให้ดีขึ้นกว่าเดิม ทำให้ป้าเฟื่องที่นอกจากจะรับจ้างทำงานและขายของในตลาดแล้ว ป้าเฟื่องยังต้องออกเดินทางไปตามหมู่บ้านต่างๆ ในเขตชานเมืองและเขตชนบทเพื่อมาค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับชาวบ้านตั้งแต่ช่วงเริ่มต้นของชีวิตวัยรุ่นและไม่เคยมีวันหยุดพักผ่อนเหมือนคนอื่นๆ

“เมื่ออย่างเข้าสู่วัยรุ่น อายุประมาณ 12-13 ปี ป้าได้เริ่มออกไปค้าขายในเขตชานเมือง เดินทางเข้าไปตามหมู่บ้านต่างๆ เพื่อนำสิ่งของไปขายให้กับชาวบ้านที่อยู่เขตห่างไกล สิ่งของที่น่าไปขายส่วนใหญ่เป็นประเภทของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น น้ำป ลาน้ำตาล ผงชูรส สบู่ ผงซักฟอก พอตตอนขากลับก็ซื้อป ลาน้ำ สัตว์ป่า ผักป่า และสินค้าชนิดต่างๆ จากชาวบ้านนำมาขายต่อ ในเขตเมืองในช่วงงานบุญประเพณีต่างๆ หากหมู่บ้านใดมีการจัดงาน บุญ ป้าจะนำอาหารและเครื่องคัม ไปขายในหน้างาน หรือช่วงไหนไม่มีงานบุญ ป้า จะออกเดินทางไปค้าขายในต่างเมือง และต่างแขวง เพื่อนำของที่มีในเมืองท่าแขกไปขายในที่อื่นๆ แล้วนำของที่ไม่มีในเมืองหรือของที่มีราคาถูกกว่ามาขาย

ต่อในตลาด ป้ากับพวกน้องๆ ผู้หญิงที่โตขึ้นมาหน่อยจะเดินทาไปมาระหว่างเมืองต่อเมือง แขวงต่อแขวงหรือบางครั้งก็ออกไปค้าขายตามชายแดนลาว-เวียดนาม”

การทำอาชีพหลายอย่างและไม่เคยได้พักผ่อนดังกล่าว ทำให้ป้าเฟื่องพอที่มีเงินให้แม่ นำไปใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและเก็บไว้เพื่อเป็นค่าเล่าเรียนของพวกน้องๆ ได้บ้าง ซึ่งทำให้น้องของป้าเฟื่องคนรุ่นหลังๆ ทั้งหญิงและชายจึงมีการศึกษาสูงขึ้น แต่เงินที่ป้าเฟื่องหามาได้ด้วยตนเอง กลับไม่เคยได้นำมาใช้หรือซื้อสิ่งของที่ตนเองอยากได้ตามอำเภอใจ เพราะแม่ของป้าเฟื่องเป็นผู้ควบคุมค่าใช้จ่ายและรายได้ทั้งหมดของครอบครัวด้วยตนเองและห้ามไม่ให้ใครซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น หากจะซื้อของทุกอย่างต้องผ่านการเห็นชอบจากแม่ของป้าเฟื่องก่อน แม้จะเป็นเงินที่ได้มาจากการทำงานของพวกเขา ก็ตาม

4.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างป้าเฟื่องกับแม่ตนเอง

ช่วงเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในลาวจากการปกครองของระบอบราชอาณาจักรลาวมาเป็นการปกครองแบบ ส.ป.ป. ลาว รัฐบาลลาวชุดใหม่ได้ประกาศยกเลิกนำใช้เงินพันบัตร์ในระบอบเก่า (ระบอบราชอาณาจักรลาว) หรือให้นำเอาเงินพันบัตร์แบบเก่ามาแลกเปลี่ยนเอาเงินพันบัตร์แบบใหม่ ในช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนมาเป็นการปกครองใหม่นี้ แม่ของป้าเฟื่องเป็นคนเก็บรักษาเงินไว้ทั้งหมดด้วยตนเองและไม่ยอมให้ใครเข้ามายุ่งเป็นเด็ดขาด แต่เงินที่แม่ป้าเฟื่องเก็บสะสมไว้ทั้งหมดนำออกมาแลกเปลี่ยนไม่ทัน ทำให้เงินที่ป้าเฟื่องและพวกน้องๆ หามาได้ด้วยหยาดเหงื่อแรงงานต้องสูญเปล่าใช้ซื้ออะไรไม่ได้อีกต่อไป ดังนั้น เมื่อป้าเฟื่องเล่าถึงเรื่องนี้ขึ้นมาทีไรมักแสดงรู้สึกโกรธและต่อว่าแม่ของตนเองให้ผู้เขียนฟังในลักษณะที่ว่า

“แม่ของป้าไม่ได้เรียนหนังสือ อ่าน เขียนไม่เป็น จึงไม่ค่อยฉลาดและไม่รู้จักมองการณ์ไกล เพราะวันๆ มัวเมาอยู่กับการเลี้ยงลูก ทำให้ไม่รู้เหตุบ้านการเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร แม่ของป้าไม่เคยฟังใครนะ ตอนพ่อยังอยู่ที่ฟุ้งอยู่หรอก แต่หลังจากพ่อตาย แม่ก็ทำงานหาเงินเลี้ยงลูกและไม่สนใจสิ่งรอบข้าง ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของพวกเขา แม่ไม่เคยเอาเงินที่เก็บสะสมมาไว้ไปซื้อทองหรือซื้อสิ่งของมีค่าเก็บรักษาไว้เหมือนกับคนอื่นๆ เขาทำกัน พอเปลี่ยนระบอบการปกครอง เงินที่สะสมไว้ทั้งหมดไม่เอาออกมาแลกเปลี่ยน เพราะมัวแต่กลัวว่าเงินจะหาย สุดท้ายเงินที่มีอยู่ทั้งหมดใช้ซื้ออะไรไม่ได้ ครอบครัวของเราต้องเริ่มต้นนับหนึ่งใหม่ ไม่เหมือนบางครอบครัวที่สามารถร่ำรวยขึ้นมาจากการแลกเปลี่ยนทองคำกัน”

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวป้าเฟื่องเริ่มค่อยๆ ดีขึ้นมาไม่นานต้องกลับมาเริ่มต้นใหม่อีกครั้งเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการเมืองการปกครองในลาวที่ส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่บวกและลบต่อผู้คนหลากหลายอาชีพ กล่าวคือ ในสถานการณ์บ้านเมืองกำลังวุ่นวายหรือเกิดการ

เปลี่ยนแปลง ระบอบการเมืองใหม่ มีบางกลุ่มสามารถพลิกวิกฤตให้เป็นโอกาสจนสามารถเลื่อนสถานภาพ มาเป็นชนชั้นกลางของสังคม ขณะที่บางกลุ่ม อย่าง ในกรณีครอบครัวป้าเฟื่องกลับยิ่งย่ำแย่ลงกว่าเดิม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ทำให้ป้าเฟื่องมักพูดตำหนิตัดเยียนแม่ของตนเองอยู่เสมอ ในทางกลับกัน เหตุการณ์ดังกล่าวกลับทำให้ป้าเฟื่องนึกถึงพ่อของตนเองมากขึ้นและมักจะพูด ถึงพ่อโดยนำมาเปรียบเทียบกับแม่ตนเอง อยู่เสมอว่า “เสียดายที่พ่อด่วนจากไป ไม่นั้นครอบครัวคงไม่ลำบากถึงขนาดนี้” ป้าเฟื่องมักจะเล่าถึงพ่อตนเองว่า “พ่อของป้าเป็นคนขยันและอดทนทำงานไม่ค่อยพูดมากเหมือนแม่ของป้านะ พ่อเป็นคนมีเหตุผลรับฟังเรื่องราวปัญหาของพวกลูกๆ แถมยังเป็นคนใจดีคอยสอนพวกเราให้เป็นคนขยันทำงานอดทนให้เอาอย่างพ่อ ชีวิตในวันข้างหน้าจะได้ไม่ลำบาก สงสารแต่พ่อที่มาจากด่วนจากไปเลยไม่มีโอกาสมีชีวิตที่สุขสบายเหมือนคนอื่นเขา”

ความสัมพันธ์ระหว่างป้าเฟื่องกับแม่ มักขัดแย้งกันมาตลอด เพราะป้าเฟื่องมีความคิดแบบคนกล้าเสี่ยงกล้าลองในการลงทุนทำมาค้าขายหลายๆ อย่างในเวลาเดียวกัน ขณะที่แม่ของป้าเฟื่องกลับเป็นคนค่อนข้างเชื่องช้า ทำอะไรทีละอย่างแบบค่อยเป็นค่อยไป และ มักจะกลัวหากต้องลงทุนเป็นจำนวนมากๆ ด้วยเหตุนี้ป้าเฟื่องและแม่จึงมักจะทะเลาะกันเป็นประจำ

4.2.4 เพราะครอบครัวยากจนถึงโดนรังเกียจ

ชีวิตของป้าเฟื่องเป็นคนทำงานหนักมาตั้งแต่เด็กๆ จนถึงวัยที่มีความรักก็ต้องพบกับรักที่ไม่สมหวัง เพราะถูกกีดกันในเรื่องของความต่างทางชาติพันธุ์และชนชั้นทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่ายที่มีไม่เท่ากัน

“ตอนป้ายังสาว มีผู้ชายมารักมาชอบมากมาย ส่วนใหญ่เป็นคนเวียดนามะ มีอยู่คนหนึ่งเขารักป้ามาก เราสองคนคบหาคุยใจกันมาได้สักพักหนึ่งจึงมีแผนว่าจะแต่งงานกัน แต่เมื่อพ่อแม่ทางฝ่ายชายรู้เรื่องเขาก็ห้ามมิให้เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรา เพราะพวกเขาอยากได้ลูกสะใภ้เป็นคนเวียดนามด้วยกันและที่สำคัญพวกเขาไม่ชอบคนงวนและใช้คำพูดดูถูกดูแคลนพวกเราเป็นภาษาเวียดนามว่า “เจ้ยเอย กอนเอียวอวย คงเอียว บีจี้ หล่ายเอียว เหงียงวน อันเยาคงเยื่อ ” (Choiy-oiy Con eyu-ai khiong-eyu Bichi Ngai-eyu Ngoei-Nguan An-yao Khiong-nheua) (โท่เอ่ย เทวคา ฟ้าเถน ลูกรักใคร่ไม่รัก แต่กลับมารัก คนงวนที่กินผักไม่ล้าง- ผู้เขียนแปล) การโดนดูถูกดูแคลนจากคนเวียดนามไม่ได้เกิดขึ้นกับป้าเพียงคนเดียว แต่คนงวนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายต่างเคยโดนดูถูกมาแล้วทั้งนั้น แม้ว่าในบางครอบครัวของคนงวนฐานะดีกว่าคนเวียดนามกลุ่ม แต่ยังมีโดนรังเกียจเลย คนเวียดนามบางกลุ่มบางคนได้ประกาศออกมาว่า “หากเป็นงวนไม่ให้เอาเด็ดขาด” ดังนั้นความรักของป้ากับผู้ชายเวียดนามดังกล่าวจึงไม่สามารถที่จะแต่งงานกันได้ สุดท้ายต้องลงเอยด้วยทางใครทางมัน”

อคติทางชาติพันธุ์ระหว่างวงวนและเวียดที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านสมสะอาดมีมานาน แต่ก็ยังมีลูกหลานของกลุ่มคนวงวนและเวียดแต่งงานกันเรื่อยมา แม้วงวนและเวียดจะมีเรื่องราวขัดแย้งกันมาตลอด แต่สำหรับป้าเฟื่องแล้วไม่คิดที่จะข้องเกี่ยวกับกลุ่มคนเวียดในชุมชนไม่ว่าเรื่องใดๆ ดังนั้นป้าเฟื่องจึงหันไปผูกความสัมพันธ์กับกลุ่มคนลาวมากกว่าไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการค้าขายหรือการตัดสินใจเลือกที่จะแต่งงานกับคนกลุ่มใด

4.2.5 ป้าเฟื่องในฐานะภรรยาและแม่ของลูก

หลังตัดขาดความสัมพันธ์กับชายรักที่เป็นคนเวียดแล้ว ป้าเฟื่องไม่สนใจผู้ชายคนอื่น มุ่งแต่ทำงานเก็บเงินเพียงอย่างเดียวด้วยความหวังอยากหลุดพ้นออกจากความยากจนเพื่อไม่ให้คนอื่นดูถูกดูแคลนอีกต่อไป แต่ด้วยอาชีพของป้าเฟื่องที่จะต้องเดินทางไปมา ใดๆ จากหมู่บ้านหนึ่งไปยังหมู่บ้านหนึ่งหรือจากเมืองหนึ่งไปสู่อีกแควงหนึ่งจึงทำให้ต้องพบปะผู้คนมากหน้าหลายตา หลากหลายอาชีพ และหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งในช่วงที่ออกเดินทางไปค้าขายป้าเฟื่องพบรักกับผู้ชายคนใหม่และได้แต่งงานกันที่สุดในที่สุด

“ตอนอายุ 19 ปี ป้าได้ตัดสินใจแต่งงานกับผู้ชายลาวมาจากภาคใต้ (แขวงสาละวัน) มีอาชีพรับจ้างขับรถโดยสาร และเคยขับรถให้กับเจ้านายลาวในอดีต ป้ากับสามีพบกันตอนที่ออกเดินทางไปค้าขายในเขตต่างเมือง เพราะป้านั่งรถโดยสารที่สามีป้าเป็นคนขับ หลายครั้งที่เขาไม่เก็บเงินค่ารถกับป้า พอเริ่มรู้จักกันได้สักพักหนึ่ง เขาก็พูดขึ้นมาว่า “ซ้อย (ฉัน) มัก (รัก) เมืองท่าแขก มันคงดีหากซ้อย (ฉัน) ได้เข้ามาอยู่บ้านเดียวกับเจ้า (คุณ)” ตอนนั้นป้าไม่รู้จะทำยังไงเลยตอบเขากลับไปว่า “อยากมาอยู่น่า (อยู่ด้วย) กันก็มา แต่หากจะมาอยู่จริงๆ ต้องไปลองถามพ่อแม่ดูว่าเขาจะให้อยู่น่าบ่อ(อยู่ด้วยไหม)” จากนั้นไม่นานเขาก็ให้ญาติพี่น้องมาสู่ขอจริงๆ”

การออกเดินทางไปค้าขายในต่างเมืองและต่างแขวงอยู่เป็นประจำทำให้ป้าเฟื่องพบเจอกับผู้ชายลาว ซึ่งเป็นคนต่างถิ่น ฐานะทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับกลางค่อนข้างจึงทำให้ความรักของป้าเฟื่องในครั้งนี้ไม่ได้กลายเป็นตำนานรักต้องห้ามด้วยเหตุผลของความต่างทางชาติพันธุ์เหมือนครั้งที่ผ่านมา และดูเหมือนว่าการแต่งงานกับผู้ชายลาวจะทำให้ชีวิตของป้าเฟื่องมีการเปลี่ยนแปลงไปในหลายๆ ด้าน และเนื่องจากคนรักของป้าเฟื่องเป็นคนลาวมาจากทางภาคใต้ การจัดเตรียม พิธีกรรมต่างๆ ทางครอบครัวของป้าเฟื่องจึงเป็นฝ่ายจัดเตรียมทุกอย่างด้วยตนเอง การแต่งงานถูกจัดขึ้นที่บ้านของเจ้าสาว ก่อนที่ทางเจ้าบ่าวมาถึง ทางฝ่ายป้าเฟื่องได้ทำพิธีกรรมเช่น ไหว้ดวงวิญญาณของบรรพชนตนเองด้วยอาหารและเครื่องคัม จูศรูปเทียนเช่น ไหว้ผีบรรพชน เพื่อบอกให้พวกเขาทราบว่ามิงานมงคลจัดขึ้นในบ้านและจะมีคนอื่นมาอยู่ในครอบครัวเดียวกัน พอขบวนของเจ้าบ่าวมาถึงก็ทำพิธีกรรมทุกอย่างตามประเพณีลาว เช่น การผูกข้อมือโดยให้หมอพรเป็นผู้ทำ

พิธีกรรม หรือการส่งตัวบ่าวสาวเข้าหอจะมีพิธีกรรมต่างๆ เช่น ให้เจ้าสาวกราบไหว้เจ้าบ่าวสามครั้ง เพื่อขอขมา (ขอโทษ) ผู้หากทำสิ่งใดผิดต่อตัวหรือขอให้ผู้ใดให้อภัยหากเมียที่ได้ดิฉันทาตัว คุณค่าว่าผู้แบบเสี่ยๆ หายๆ เป็นต้น หลังจากป่าเฟื่องแต่งงานครบสามเดือนได้แยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากตามประเพณีของวงวนที่ให้ลูกสาวแต่งงานหรือแต่งงานเข้าบ้านทางฝ่ายสามี แม้ว่าในกรณีนี้ป่าเฟื่องจะแต่งงานกับผู้ชายลาว แต่ต้องแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก เพื่อไปทำหน้าที่ในครอบครัวใหม่หรือครอบครัวตนเอง

“แต่งงานกับคนลาวก็ดีตรงที่เขาไม่มองว่าเราเป็นคนวงวนหรือเวียด และเรายังสามารถประกอบพิธีกรรมทุกอย่างได้โดยไม่ต้องละทิ้งประเพณีของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไป ผู้หญิงเราเมื่อมีสามีและครอบครัวเป็นของตนเองต้องมีความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวเพิ่มขึ้น หลังจากแต่งงานป่าไม่ต้องนำเงินที่หามาได้ให้แม่อีกต่อไป เพราะตามประเพณีของวงวนเมื่อลูกแต่งงาน แม่ทางฝ่ายหญิงจะไม่เรียกค่าสินสอดทองหมั้นจากฝ่ายชาย ไม่เหมือนกับประเพณีลาวที่ได้ทั้งค่าสินสอดจากฝ่ายชาย และยังได้ค่าน้ำนม ค่าเลี้ยงดู ค่าน้ำค่าน้ำอีกมากมาย ซึ่งคนลาวเขามักจะพูดกันในทำนองที่ว่า “มีลูกสาวหลายก็จะได้กำไรหลาย” เพราะคนลาวจะได้ค่าสินสอดทองหมั้นและค่าเลี้ยงดูจากลูกสาวจากฝ่ายชาย แถมยังได้ลูกเขยมาช่วยทำงานและเลี้ยงดูพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงอีกด้วย ไม่เหมือนประเพณีของวงวนเราที่พ่อแม่ทางฝ่ายหญิงจะนำสินสอดทองหมั้นจากทางฝ่ายชายทั้งหมดมอบให้ลูกสาวในวันแต่งงานเพื่อเก็บไว้ทำทุนค้าขายหรือเก็บไว้เป็นมรดกให้กับลูกหลานคนต่อไป คนเฒ่าคนแก่ของวงวนมักจะพูดว่า ลูกสาวได้แต่งงานมีครอบครัวแล้วก็เบาแรงขึ้น (เพราะหมายถึงเสร็จสิ้นจากการทำหน้าที่พ่อแม่ให้กับลูกสาว-ผู้เขียน) หากครอบครัวไหนฐานะดีหน่อยก็จะมอบทรัพย์สินเงินทองที่พ่อแม่เก็บสะสมไว้ให้กับลูกในวันแต่งงานเพราะถือว่าเป็นของขวัญจากพ่อแม่ให้ลูกสาวก่อนที่จะย้ายออกไปอยู่กับครอบครัวอื่น ดังนั้น หลังจากแต่งงานป่าจึงมีทุนก้อนหนึ่งก้อนย้ายครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากได้”

ป่าเฟื่องได้แยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ทำมาค้าขาย และขยายกิจการให้ใหญ่ มากกว่าเดิมหรือเพิ่มจำนวนสินค้าที่ทำไปขายและนำมาขายเพิ่มมากขึ้น ส่วนสามีป่าเฟื่องมีอาชีพรับรรับจ้างเหมือนเดิม แต่หลังจากป่าเฟื่องเก็บเงินซื้อรถกระบะมือสองได้คันหนึ่ง สามีป่าเฟื่องได้เปลี่ยนมาขับรถให้ป่าเฟื่องแทนและนำสินค้าไปส่งหรือออกไปรับสินค้าตามจุดต่างๆ ที่ป่าเฟื่องเคยติดต่อไว้ในช่วงที่ป่าเฟื่องไม่สามารถเดินทางไกลหรือช่วงที่ป่าเฟื่องตั้งครรภ์และตอนคลอดลูกใหม่ แต่หลังคลอดได้ประมาณสามเดือนป่าเฟื่องให้น้องสาวมาช่วยเลี้ยงดูเพื่อจะได้ออกไปค้าขายได้ ป่าเฟื่องเล่าให้ฟังว่าช่วงที่มีลูกคนแรก ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวดีขึ้นมากเพราะได้รู้จักคนมากขึ้นและส่วนใหญ่เป็นพวกเจ้านายทั้งหลายจึงทำการค้าได้สะดวกมากขึ้นและมีกำไรจากการค้าขาย

มากขึ้นด้วย ในทำนองเดียวกันยังมีเงินมากขึ้นเท่าไรก็ยังมีค่าใช้จ่ายในทางสังคมเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น

“คนลาวส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญในวันบุญประเพณีต่างๆ มากเป็นพิเศษพอถึงช่วงงานบุญที่ไรต้องเสียเงินมากทุกที ป้ากับสามีมักทะเลาะกันในเรื่องนี้อยู่เป็นประจำเพราะสามีป่าไม่ยอมออกไปทำงานและยังหาเรื่องจ้งงานขึ้นที่บ้านอยู่เป็นประจำโดยอ้างว่า “มีบุญมีศีลก็ต้องหยุดเสดเวียกเสดงานบ่มีผีโตโคมาซื้อมาขายในยามบุญยามทานดอก บ้านคนลาวเฝ้าๆ กะเฮอจ้งซีหมด” (วันบุญวันศีลก็ต้องหยุดทำงานทำการ ไม่มีผีตัวไหนมาซื้อมาขายตอนวันบุญหรือก บ้านคนลาวเฝ้าๆ ก่อทำกันอย่างนี้กันหมด-ผู้เขียนแปล) พอป่าบอกให้จ้งงานแบบเล็กๆ เขามักอ้างว่าใช้เงินในส่วนของเขาหมาได้ สามีป่าไม่เคยคิดว่าหาเงินมาเพื่อลูกเพื่อครอบครัว แต่เขาจะคิดว่าหาเงินมาแล้วก็ต้องใช้ในสิ่งที่ตัวเองต้องการ พอมีเงินขึ้นมามากน้อย สามีป่ามักใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย ออกไปเที่ยวตามงานบุญหรือ ไม่ก็พยายามจ้งงานบุญขึ้นที่บ้านในวันบุญประเพณีต่างๆ เช่น วันปีใหม่ลาว บุญช่วงเรือ (บุญแข่งเรือ) บุญเข้าพรรษา-ออกพรรษา ทำบุญบ้านทุกปี ซึ่งกิจกรรมที่สร้างขึ้นในวันบุญตามประเพณีของลาวเป็นการทำขึ้นเพื่อเรียกพวกพี่น้องและเพื่อนๆ มากินเหล้าแบบไม่มีประโยชน์ ขนาดประเพณีปีใหม่ของเราที่ปีหนึ่งทำแค่ครั้งเดียวยังไม่เสียเงินมากเท่ากับการตั้งกองบุญขึ้นที่บ้านเลย”

ป่าเฟื่องมีลูกทั้งหมด 7 คน ผู้หญิง 6 คน และผู้ชาย 1 คน ลูกสาวของป่าเฟื่องแต่ละคนส่วนใหญ่จบชั้นมัธยมต้นออกมาช่วยป่าเฟื่องค้าขาย และได้แต่งงานกับผู้ชายลาวทั้งหมดจึงทำให้ทุกคนอยู่บ้านเดียวกัน บางคนมีฐานะหน่อยก็ปลูกบ้านในที่ดินเดียวกัน ส่วนลูกชายของป่าเฟื่องถูกเลี้ยงดูมาให้มีหน้าที่เรียนหนังสือเพียงอย่างเดียวและยังส่งให้เข้าเรียนใน โรงเรียนในเวียงจันทน์ แต่ก็ไม่สามารถเรียนจบ ป. ตรี เพราะติดเที่ยวและติดผู้หญิง ขาดเรียนบ่อยจนถูกไล่ออกจากโรงเรียน ป่าเฟื่องมักจะบ่นเรื่องลูกชายของตนเองให้ผู้เขียนฟังอยู่เสมอว่า

“ก็เชื่อไม่ทิ้งแถวเหมือนพ่อของมัน ใจ สามีป่าเป็นคนเจ้าชู้ มีเรื่องผู้หญิงเข้ามาข้องเกี่ยวตั้งแต่มีลูกคนแรกและก็มีมาเรื่อยๆ เสียเงินมาแล้วไม่รู้จักที่ล้านก็แสนไปกับค่าปรับโทษให้พวกเมีย น้อยทั้งหลาย พอมาถึงรุ่นลูกก็ต้องตามไปชดใช้ค่าปรับที่ไปทำลูกสาวเขาท้องแต่ไม่ยอมแต่งงานด้วย คินะที่ลูกสาวป่าไม่ใ้เชื่อเจ้าชู้มาจากพ่อของมัน ไม่นั้นป่าคงแยะไปกว่านี้”

4.2.6 เสียทองเท่าหัวไม่ยอมเสียตัวให้ใคร

จากความทรงจำของผู้เขียนได้เห็นและได้ฟังเรื่องราวปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตครอบครัวของป่าเฟื่องมาตั้งแต่เด็กจนโต ส่วนใหญ่เป็นเรื่องสามีป่าเฟื่องออกไปมีเมียน้อย และทุกครั้งป่าเฟื่องรู้ว่าสามีตนเองแอบไปมีเมียน้อยที่ไหน ป่าเฟื่องจะตามไปตบตีและดูค่าพวก

ผู้หญิงที่เป็นเมียของสามีตลอด ซึ่งมันทำให้ป่าเฟื่องและสามีมีปากเสียงและลงมือตบตีกัน ทำลายข้าวของเครื่องใช้ในบ้านและทำร้ายคนรอบข้างที่เข้ามายุ่งเกี่ยว แม้แต่ลูกของป่าเฟื่องยังถูกสามีจับห้อยหัวลงจากประตูหน้าต่างชั้นสองของบ้าน เพื่อข่มขู่ป่าเฟื่องให้ยอมทำตามหรือยอมแพ้ไปเอง หลังจากเหตุการณ์เบาบางลง ป่าเฟื่องต้องหาเงินจ่ายค่าปรับให้กับเมียของสามีเพื่อไม่ให้มายุ่งเกี่ยวกับสามีตนเองอีกต่อไป ซึ่งมันทำให้สภาพทางเศรษฐกิจของป่าเฟื่องลดน้อยถอยลง แม้ปัจจุบันเศรษฐกิจครอบครัวของป่าเฟื่องยังไม่สู้ดีนัก แต่ปัญหาสามีแอบไปมีเมียน้อยยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆ นับครั้งไม่ถ้วนและครั้งล่าสุดคือช่วงเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2010 เป็นช่วงที่ป่าเฟื่องกำลังหาหนทางให้สามีที่หนีไปอยู่กับเมียน้อยกลับมาบ้าน แต่ป่าเฟื่องพยายามแสดงให้คนอื่นเห็นว่าตนเองมีความสุขที่สามีไปจากเธอไป โดยการเล่าเรื่องราวของสามีตนเองให้กับทุกคนที่ป่าเฟื่องมีโอกาสพูดคุยด้วย

“ช่วงที่ป่าอยู่เขตล้งคัง (เขตชายแดนลาว-เวียดนาม) เพื่อคุมโครงการสร้างตลาดซึ่งเป็นโครงการรับเหมาจากรัฐบาล ทำให้ต้องเดินทางไปมาๆ ตลอดนั้น สามีของป่าไม่ยอมออกไปทำงานกับป่าโดยอ้างว่าไม่ค่อยสบายแต่ที่ไหนได้แอบไปมีเมียน้อย มันทำให้ป่าเจ็บใจมาก หลังจากที่ป่าคุ้ยคุ้ยและตบตีกับมันเสร็จ มันออกจากบ้าน ไปเลย คิดดูสิผู้ชายที่ทั้งขี้เหล้า การศึกษาน้อย ไม่มีอาชีพอย่างมันจะไปไหนรอด ใครจะมาเลี้ยงมันเหมือนกันกับป่าทำให้มัน พอเงินมันหมดมันก็กลับมาเอง แต่ป่าทนรอคอยให้มันกลับมาเองไม่ได้ ป่าเลยวางแผนส่งข่าวไปว่า “หากใครเห็นตัวมันบอกเขาให้ที่ว่าหากจะไม่กับมาอยู่ด้วยกันแล้วก็ให้กลับมาแบ่งมรดกให้เรียบร้อยซะจะได้ไม่ค้างคาอีก หากอยากอยู่กับเมียน้อยก็ไม่ว่า แต่อยากให้กลับมารับรู้ว่ามีมรดกที่ยังมีอยู่ว่าจะแบ่งให้ใครบ้าง” จากนั้นไม่นานตัวป่าก็กลับมาจริงๆ ป่าเลยถือโอกาสยึดรถกลับคืนมา และก็คิดว่ามันไปต่างๆ นานา แค่นี้มันก็ไม่มีปัญหาหนีไปไหน ได้อีก เพราะพวกเมียน้อยทั้งหลายถ้าไม่เห็นว่ามันมีเงินมีรถใครจะมองมัน คิดดูว่าป่าทำงานหาเงินแทบตายแต่มันเอาไปเลี้ยงเมียน้อยหมด พอเราว่ามันมันก็ตบตีเรา แต่เราก็ไม่ยอมแพ้มันนะ ต่างคนต่างใช้กำลังใส่กัน”

ต่อจากนั้นไม่นานป่าเฟื่องยังคงเลือกที่จะใช้ชีวิตอยู่กับสามีคนนี้ต่อและทำเป็นเหมือนไม่เคยมีอะไรเกิดขึ้น ที่มากไปกว่านั้นคือ ป่าเฟื่องพยายามหาสิ่งของมาปลอบใจสามีโดยการไปขอยืมเงินจากเพื่อนตนเองเพื่อไปซื้อทองมาให้สามีใส่ เพราะสร้อยคออันเดิมสามีป่าเฟื่องได้ให้เมียน้อยไปแล้ว เมื่อป่าเฟื่องมีปัญหาเกี่ยวกับสามีที่ไรก็มักจะมารบยาความอัดอั้นตันใจให้กับคนในครอบครัว ผู้เขียนฟังเสมอ เพราะคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีใครสนใจรับฟังเรื่องการมีเมียน้อยของสามีป่าเฟื่องเท่าใดนัก แม้แต่ญาติพี่น้องของป่าเฟื่องเองยังเบื่อกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นซ้ำๆ มานานมากกว่าสามสิบปี และกลายเป็นปัญหาเรื้อรังไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ การตบตีกันระหว่างป่าเฟื่องกับสามีดูเหมือนเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปกติจนไม่มีใครอยากเข้ามาช่วยหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับ

อีกต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากหลายต่อครั้งเคยมีคนเข้าไปช่วยเหลือในช่วงที่ป่าเฟื่องกับสามีติดกันขึ้นรุนแรง แต่หลังจากเหตุการณ์เข้าสู่ภาวะปกติผู้ที่เคยให้การช่วยเหลือกลับถูกมองว่าเข้าไปก้าวก่ายเรื่องครอบครัวคนอื่นไม่เว้นแม้แต่ญาติพี่น้องของป่าเฟื่องเอง

พอมีโอกาสผู้เขียนจึงถามป่าเฟื่องไปว่าทำไมป่าเฟื่องถึงทนอยู่กับสามีที่มีแต่สร้างปัญหา งานการไม่ทำ วันวันเอาแต่กินเหล้าเที่ยวสาว ทำให้ป่าต้องเสียทั้งเงินและเวลาไปกับค่าปรับโทษให้กับบรรดาเมียขี้ฟ้องทั้งหลายของสามี และต้องเสียความรู้สึกกับการกระทำของสามี ทุกครั้งแถมยังเจ็บตัวทุกครั้งที่มีเรื่องทะเลาะกัน ในประเด็นนี้ป่าเฟื่องได้ถอนหายใจครั้งใหญ่และทำหน้าที่เหนื่อยๆ ก่อนที่จะตอบผู้เขียนกลับมาว่า

“ยังไงเสียเขาก็เป็นหัวหน้าครอบครัว เป็นสามีของป่า เป็นพ่อของลูก จะดีหรือชั่วเขาก็เป็นพ่อของเรา และป่าเองก็เคยฟังพาเขาในเรื่องการเข้าหาเจ้านายลาวหลายคน เพราะพวกเจ้านายลาวส่วนใหญ่เป็นคนบ้านเดียวกันกับเขาหรือบางคนก็เคยเป็นเพื่อนตอนสมัยเด็กกับเขามาก่อน บางคนก็เป็นเพื่อนกินเหล้ามาด้วยกัน มันทำให้ป่าสามารถเข้าหาเจ้านายพวกนั้นได้ โดยไม่มีข้อจำกัดแถมพวกเจ้านายเหล่านั้นยังอำนวยความสะดวกให้ป่าทำการค้าขาย โดยไม่ต้องเสียเงินเสียทองให้แม้แต่หน่อย ไม่เหมือนพวกคนเวียดที่จะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้เข้าถึงเจ้านายแต่ยังไม่ได้รับความไว้วางใจเหมือนกันกับพวกเรา สามีของป่า สะนิคสนมกับ เจ้านายลาว หลายคนเหมือน คนในครอบครัวเดียวกัน ดังนั้นโครงการก่อสร้างของรัฐบาลหลาย ๆ โครงการ บริษัทของป่าจะได้รับมอบหมายให้ทำเป็นประจำหรือถ้าตอนไหนมีปัญหาทางด้านงบประมาณ โครงการก็สามารถเข้าหาเจ้านายลาวเพื่อขอความช่วยเหลือได้ จะว่าไปแล้วสามีป่าก็มีความคืออยู่ข้างตรงที่ช่วยให้ป่ารู้จักกับพวกทหาร เจ้านายลาวหลายคน ซึ่งหากไม่มี สามีคนนี้ ป่าคงไม่มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับพวกเจ้านายลาว แบบใกล้ชิดอย่างนี้ได้ ขนาดตอนนี้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวป่า ชบเซาลงไม่เหมือนแต่ก่อน แต่พวกเจ้านายลาว ทั้งหลายยังคงเชิญป่าไปร่วมงานสังคมนาหลายงานไม่เคยขาดและยังให้เกียรติเราเหมือนเดิม ตอนนี้อป่าเองก็แก่แล้วไม่อยากจะอยู่คนเดียว และไม่คิดที่จะหย่าร้าง แม้ว่าเขาจะมีเรื่องผู้หญิงเข้ามามากมาย แต่สุดท้ายเขาก็ กลับมาหาเราไง หลายคนอาจจะมองว่าพ่อป่าเป็นคนไม่ดี แต่ผู้หญิงอย่างเรา ต้องอดทนไม่มีผิวเมียคูไหนหรืออกที่ไม่เคยทะเลาะกันและที่สำคัญ ไม่มีผู้หญิงคนไหนหรืออกที่อยากจะอยู่คนเดียวหรือมีสามีหลายคน ตลอดชีวิตของป่าไม่เคยหวังพึ่งใครมาเลยดูหรือนั่งอยู่รอคอยความช่วยเหลือจากคนอื่นหาเงินมาให้ใช้ เป็นเรื่องดีซะอีกที่ผู้หญิงอย่างเราสามารถเลี้ยงดูลูกหลานและสามีให้ได้อยู่ดีกินดี ดังนั้น ตาบใดที่ป่ายังมีลมหายใจอยู่ก็ต้องดิ้นรนทำมาหากินจนถึงวันสุดท้ายของชีวิต”

4.2.7 วิเคราะห์และสรุป

ป่าเฟื่องเติบโตมาในยุคของการพัฒนาในลาว ซึ่งรัฐนำการพัฒนาเข้าสู่ชุมชน ทำให้ชาวบ้านจากที่เคยยึดอาชีพทำไร่ทำนาเป็นหลัก หากินกันตามธรรมชาติ ถูกเปลี่ยนมาเป็นสังคมเมืองที่มีความต้องการด้านเงินตรามาเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตสำคัญของครอบครัวได้ถูกแทรกแซงจากกลุ่มคนที่สถาปนาตนเองขึ้นมาใช้อำนาจอยู่เหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ซึ่งมันได้ส่งผลกระทบต่อครอบครัวป่าเฟื่องโดยตรง ป่าเฟื่องในฐานะลูกสาวคนโตต้องเข้ามามีบทบาทและมีหน้าที่รับผิดชอบช่วยเหลือครอบครัวโดยการทำงานรับจ้างให้กับกลุ่มคนจีนในเมืองและค้าขายตั้งแต่อายุน้อย ซึ่งเงินที่ป่าเฟื่องหามาได้ทั้งหมดกลับไม่สามารถนำมาใช้จ่ายได้ด้วยตนเอง หากไม่ได้รับอนุญาตหรือผ่านความเห็นชอบจากแม่หรือจนกว่าป่าเฟื่องจะแต่งงานแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก จึงจะอิสระจากการถูกควบคุมการใช้จ่ายจากแม่ ดังนั้น การแต่งงานแล้วย้ายครอบครัวออกไปอยู่ต่างหากเป็นหนทางเดียวที่พอจะทำให้ป่าเฟื่องมีอิสระจากการถูกควบคุมของแม่ตนเอง และเป็นกลายเป็นเงื่อนไขให้ป่าเฟื่องเลือกที่จะแต่งงานกับผู้ชายลาว (ลาวลุ่ม) ที่มาจากต่างถิ่น

หากวิเคราะห์เรื่องการแต่งงานตามหลักจารีตประเพณี ของลาว โดยส่วนมากการตั้งที่อยู่ของคู่สมรสใหม่เคยปฏิบัติกันมาคือ สามีย้ายเข้าบ้านฝ่ายภรรยาหรือเรียกว่าการตั้งที่อยู่แบบมาตุพงศ์ (Matrilocal Residence) ซึ่งนักมานุษยวิทยาได้ทำการศึกษาระบบการตั้งที่อยู่หลังการแต่งงานและระบุว่า การตั้งที่อยู่ใหม่แบบมาตุพงศ์ได้ช่วยเสริมอำนาจและสถานภาพบทบาทของผู้หญิงคือการตั้งครอบครัวแบบบิดาพงศ์ (Patrilocal Residence) เพราะผู้หญิงไม่จำเป็นต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ และยังอยู่ในการดูแลสนับสนุนจากเครือข่ายทางเครือญาติของตน ต่างไปจากการตั้งที่อยู่แบบบิดาพงศ์ (Patrilocal Residence) ผู้หญิงต้องปรับตัวอย่างมากกับพื้นที่ใหม่ และห่างไกลจากเครือข่ายการสนับสนุนของเครือญาติ (ยศ สันตสมบัติ, 2540) แต่สตรีนิยมมองว่าไม่ว่าจะเป็นการตั้งที่อยู่แบบมาตุพงศ์ หรือแบบบิดาพงศ์ การแต่งงานเป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานของระบบปิตาธิปไตย ที่ทำให้เพศภาวะถูกผลิตซ้ำและ ทำให้ผู้หญิงตกเป็นรอง (women's subordination) (Humm, 1995: 160) สถาบันการครอบครัวเปรียบเสมือนเป็นแหล่งของการกดขี่ทางเพศ เนื่องจากสามียเปรียบเสมือน ชนชั้นที่กดขี่ ขณะที่ภรรยาเป็นชนชั้นที่ถูกกดขี่ ผู้ชายจึงได้รับผลประโยชน์จากการแต่งงานมากกว่าผู้หญิง เช่นเดียวกับกรณีการแต่งงานระหว่างป่าเฟื่องกับผู้ชายลาว ซึ่ง แม้ผู้ชายจะแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านของฝ่ายภรรยา แต่ภายใต้เงื่อนไขของบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่สร้างอุดมการณ์ความเป็นครอบครัวมาครอบงำความคิดผู้หญิงให้ ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลสามีและลูก และต้องเป็นผู้รักษาสถาบันครอบครัวเอาไว้ตามความคาดหวังของสังคม สิ่งเหล่านี้ ทำให้ป่าเฟื่องตกเป็นรองของ ผู้ชายลาวในฐานะที่เป็นสามี เป็น พ่อของลูก ดังนั้น การแต่งงานของป่าเฟื่องจึงมี

ลักษณะของการถ่ายโอนอำนาจจากครอบครัวเดิม หรือออกจากการถูกควบคุมของ พ่อและแม่ ได้ถูกเปลี่ยนให้เข้าไปอยู่มือของสามีที่เป็นคนต่างชาติพันธุ์และมีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมการดำรงชีวิต อันก่อให้เกิดการปะทะประสาน ในเรื่องของระบบคุณค่าและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน

ความแตกต่างทางชาติพันธุ์และเพศกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญในการสร้างสถาน ภาพทางเพศ/เพศภาวะในชีวิตสมรส ผู้หญิงที่อยู่ในวัฒนธรรมหนึ่งมักเป็นฝ่ายที่จะต้องปรับ ตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมทางฝ่ายสามีและยังต้องปรับเปลี่ยนตนเองในลักษณะของการเป็นเมีย เป็นแม่ที่ดี เพื่อการประคองชีวิตคู่เป็นไปตามกรอบประเพณีที่สังคมชายเป็นใหญ่ ได้จัดวางตำแหน่งแห่งที่ของผู้หญิง ให้มีความค้อยกว่าผู้ชาย ดังนั้น ปัญหาสามีออกไป มีเมียน้อย ในที่ต่างๆ จึงมีลักษณะของการใช้อำนาจที่กระทำ ความรุนแรงทางด้านร่างกายและจิตใจ ต่อผู้หญิงได้โดย ชอบธรรม อุดมการณ์ครอบครัว มักจะคาดหวังต่อ ผู้หญิงฐานะเมียและแม่ ของลูก ต้องแสดงบทบาทของผู้ที่เสียสละและต้องอดทน เพื่อให้ได้มา ในสิ่งที่เรียกว่า “ ครอบครัวที่อบอุ่น ” ส่งผลให้ผู้หญิงที่อยู่ ภายใต้ การครอบงำด้วยอุดมการณ์ครอบครัวถูกกดขี่และถูกแสวงหาผลประโยชน์มากที่สุด

ความสัมพันธ์ ซึ่งอำนาจในชีวิตสมรสระหว่างป้าเฟื่องกับสามี จึงเปรียบเสมือนเป็นการเมืองเรื่องเพศภาวะ (Gender Politics) (Donovan, 1992: 145) ที่สร้างอำนาจชอบธรรมแก่เพศชายในฐานะสามี ให้เป็นผู้ควบคุมเพศวิถี ของผู้หญิงที่เป็นภรรยาให้ ตกอยู่ใต้อำนาจ ของอุดมการณ์ครอบครัว ดังนั้น จึงไม่แปลกใจว่าทำไมป้าเฟื่องที่แม้จะเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจ แต่ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของสามีที่กระทำ ความรุนแรงต่อตัวเธอมาจนถึงทุกวันนี้

4.3 ป้าเลื่อง: ผู้หญิงอย่างเราต้องอดทนและทำทุกอย่างเพื่อลูกเพื่อตัว

ป้าเลื่องเป็นน้องสาวแท้ๆ ของป้าเฟื่อง อายุห่างกันเพียงสองปี แต่ทั้งสองพี่น้องกลับมีความต่างกันในด้านหลายด้าน เช่น ป้าเฟื่องเป็นคนกล้าเสี่ยงกล้าลองทำในสิ่งใหม่ๆ คล่องแคล่ว ว่องไว กล้าตัดสินใจทำอะไรบางอย่างด้วยตนเอง ขณะที่ป้าเลื่องกลับตรงกันข้ามป้าเฟื่องเกือบทุกด้านคือ เป็นคนกลัวที่จะลองทำสิ่งใหม่ๆ และไม่ค่อยกล้าตัดสินใจ ทำอะไรด้วยตนเอง ทุกเรื่องต้องผ่านความเห็นดีเห็นชอบจากหลายๆ คน จึงจะลงมือทำ ป้าเลื่องเป็นคนทำอะไรแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นคนละเอียด แต่เป็นคนเจ้าอารมณ์เอาแต่ใจตนเอง ซึ่งโดยภาพรวมแล้วป้าเลื่องมีอะไรหลายอย่างที่คล้ายกันกับแม่ของตนเอง แต่ป้าเลื่องในฐานะน้องสาวของป้าเฟื่อง จึงยอมทำตามคำแนะนำของพี่สาวเสมอมา ซึ่ง นอกจากแม่ของตนเองแล้วผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าป้าเลื่องคือพี่สาวคนโตของครอบครัว เช่นเดียวกับพวกน้องคนอื่นๆ ของป้าเลื่องต้อง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อาวุโสกว่าในฐานะผู้นำครอบครัวและเป็นผู้ดูแลน้องๆ

อย่างไรก็ตาม แม้ป่าเลื่องและป่าเฟื่องมีพื้นฐานครอบครัวมา ในแบบเดียวกัน หรือถูกเลี้ยงดูมาให้มีความอดทน มีความขยันขันแข็ง เป็นคนสู้ชีวิตทำงานหาเลี้ยงครอบครัวมาเหมือนกัน แต่ในชีวิตคู่และชีวิตครอบครัวระหว่างป่าเลื่องและป่าเฟื่องมีความแตกต่างกัน โดยสิ้นเชิง กล่าวคือชีวิตแต่งงานของป่าเลื่องแม้จะถูกเลือกปฏิบัติจากญาติพี่น้องทางฝ่ายสามี แต่ป่าเลื่องสามารถสร้างอำนาจให้กับตนเอง เพื่อต่อสู้ ต่อรอง กับสามีและญาติของสามีขึ้นมาได้ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ป่าเลื่องยังมีบทบาทและหน้าที่เป็นผู้ปกป้องสามีและลูกจากการถูกเลือกปฏิบัติจากชนกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคมการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

4.3.1 ป่าเลื่อง: ชีวิตตอนเรียนหนังสือ

ชีวิตในช่วงวัยเด็กของป่าเลื่องไม่แตกต่างไปจากพี่สาวของตนเองเท่าใดนัก เพราะป่าเลื่องต้องทำงานหนักเพื่อความอยู่รอดของคนในครอบครัว แต่เรื่องราวที่เป็นลักษณะจำเพาะเจาะจงในชีวิตป่าเลื่องกลับมีหลายอย่างที่ป่าเลื่องแตกต่างไปจากป่าเฟื่อง อย่างเช่น ป่าเลื่องให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาของพวกเขาทุกคนไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชายต่างได้รับโอกาสที่เท่าเทียมกัน แม้ว่าช่วงที่พวกเขาป่าเลื่องยังเด็กฐานะทางครอบครัวมีความยุ่งยากลำบากอยู่ไม่น้อย แต่ป่าเลื่องไม่เคยเรียกร้องให้ลูกสาวลาออกจากโรงเรียนมาช่วยตนทำงาน ป่าเลื่องเล่าให้ฟังว่า เนื่องจากตอนยังเด็กป่าเลื่องต้องออกจากโรงเรียนเพราะแม่ป่าเลื่องไม่ได้ส่งเสริมเรื่องการศึกษาของพวกเขา โดยอ้างเรื่องฐานะเศรษฐกิจครอบครัวอยู่เสมอ ทั้งที่ป่าเลื่องหาเงินซื้ออุปกรณ์การเรียนได้ด้วยตนเอง แต่เพราะแม่เป็นคนควบคุมรายได้และจ่ายทั้งหมดของครอบครัว ป่าเลื่องจึงลำบากใจทุกครั้งที่ต้องขอเงินแม่มาซื้อดินสอและสมุดเรียน ดังนั้น เมื่อผู้เขียนถามถึงเรื่องราวในชีวิตช่วงวัยเด็ก ป่าเลื่องมักจะเล่าเรื่องชีวิตในตอนเป็นนักเรียนค่อนข้างแจ่มแจ้งรายละเอียดให้เห็นภาพชัดเจนกว่าเรื่องอื่นๆ

ป่าเลื่องเล่าว่า ในช่วงที่ป่าเลื่องเรียนหนังสือ ประเทศลาวยังอยู่ในช่วงการปกครองระบอบเก่า (การปกครองแบบราชาอาณาจักรลาว) ป่าเลื่องมีโอกาสเข้าโรงเรียนชั้นประถมในวัดคาทอลิก (ปัจจุบันกลายเป็นโรงเรียนมัธยมตอนปลายท่าแขก) โดยมีครูที่เป็นแม่ชีมาจากเวียดนามและครูคนลาว มาสอนในโรงเรียนแห่งนี้ ครูที่มาสอนหนังสือในช่วงนั้นมีเพียง 2-3 คน ซึ่งนักเรียนจะเรียกครูที่มาสอนว่า “บาเซอ” หรือ “คุณแม่” (แม่ชี) ในสมัยนั้นการเรียนการสอนจะแยกนักเรียนที่เป็นคนลาว คนเวียด คนจีน ออกจากกัน เพราะการเรียนในเมื่อก่อนจะสอนกันเป็นภาษาลาว ภาษาเวียด และภาษาฝรั่งเศสเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งกลุ่มนักเรียนลาวจะถูกแยกห้องเรียนออกไปเรียนต่างหากตั้งแต่ตอนชั้นป. 1 เพราะกลุ่มนี้จะ เรียนเป็นภาษาลาวก่อน ถึงจะได้เรียนภาษาฝรั่งเศสเพิ่มเข้ามาในวิชาเรียน ในชั้น ป. 2 และ ป.3 ส่วนนักเรียนจีนและเวียด (งวนถูกนับว่าเป็นคนเวียด) จะได้เรียนภาษาเวียดนาม ก่อนแล้วจึงค่อยเรียนภาษาลาวและภาษาฝรั่งเศสในชั้น ป. 2 เป็นต้นไป นอกจากนี้

นักเรียนทุกคนต้องได้เรียนหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา เพราะการเรียนในสมัยนั้นมีการนำเอาศาสนาพุทธเข้ามาสอนเป็นวิชาบังคับและใช้ในการออกข้อสอบ แม้ว่าโรงเรียนตั้งอยู่ในโบสถ์ หรือมีครูสอนเป็นคนถือศาสนาคาทอลิกก็ตาม

การศึกษาใน ระยะเวลา นั้นจะเปิดให้ทุกคนเข้าเรียนได้ แต่ต้องมีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าทำเนียบในการลงทะเบียนเรียนและค่าอุปกรณ์การเรียนต่างๆ ซึ่งนักเรียนต้องมีมาเอง แต่ หากครอบครัวไหนยากจนมาก จะได้อ่านค่าทำเนียบการลงทะเบียนครั้งหนึ่งหรือ หากในกรณีที่ฐานะครอบครัวของนักเรียนยากจนมากๆ แต่เป็นคนเรียนเก่ง ก็จะรับการยกเว้นไม่ต้องจ่ายค่าทำเนียบใดๆ แต่ต้องมีอุปกรณ์การเรียนมาเอง หากนักเรียนคนไหนสอบได้ที่หนึ่ง ไม่ต้องจ่ายค่าเรียนและยังได้อุปกรณ์การเรียนมาฟรี

“แม่ของป้าไม่ค่อยสนใจเรื่องการเรียนของพวกลูกเท่าไร เพราะมัวมาอยู่กับการเลี้ยงดูลูกหลายคนและคิดแต่เรื่องปากท้องของครอบครัว แม่ไม่ค่อยสนใจให้พวกลูกๆ เข้าโรงเรียนเพราะเขาไม่เห็นว่ามันมีความสำคัญใดๆ ซึ่งทุกครั้งที่ป้าขอเงินแม่เพื่อนำไปซื้อสมุดเรียนจะถูกแม่ด่าทุกทีว่า “ทำไมถึงใช้เปลืองนัก ถ้ามันหมดก็ไม่ต้องเรียนแล้ว” เพราะแม่ไม่เคยเรียนไง จึงไม่รู้ว่าจะสมุดและดินสอ มันจำเป็นขนาดไหน ทุกครั้งที่ขอเงินซื้อสมุดกับดินสอใหม่จะถูกแม่ด่าตลอด แต่ป้าเป็นคนชอบเรียนหนังสือมาก ตอนสอบขึ้น ป. 2 ได้เป็นที่หนึ่งจึงไม่ต้องจ่ายค่าเรียนและได้รับสมุดเรียนมาฟรีมาหนึ่งชุด ทำให้ได้เรียนต่อ แต่ตอนสอบขึ้น ป. 3 ไม่ได้ที่หนึ่งจึงไม่ได้อุปกรณ์การเรียน ป้าเลยขอไปทำความสะอาด ปัดกวาด เช็ดถู ทำความสะอาดบ้านเรือนให้กับครอบครัวของเพื่อนคนจีนที่เรียนด้วยกัน โดยบอกกับเพื่อนว่า “ฉันอยากได้สมุดเรียนให้ฉัน ไปกวาดบ้าน ล้างถ้วยล้างจานให้แม่ของเธอละ” หลังจากทำงานบ้านให้กับครอบครัวของเพื่อนคนจีนเสร็จก็ได้สมุดเรียนมาเล่มหนึ่งและดินสอมาอันหนึ่งถึงสามารถเรียนต่อได้ แต่ตอนจบ ป. 3 ก็ไม่ได้เรียนอีก”

ป้าเลื่องไม่สามารถจะอธิบายให้คนในครอบครัวเข้าใจได้ว่าการศึกษาคืออะไรและมันสำคัญยังไงต่ออนาคตลูกหลาน ทำให้ ป้าเลื่องต้อง ตกอยู่ในสภาพของความจำยอม ลาออกจากโรงเรียน เพื่อมาช่วยสร้างเศรษฐกิจครอบครัวให้ทุกคนอยู่ดีกินดี ซึ่งชีวิตในวัยเด็กของป้าเลื่องจึงไม่ต่างอะไรกับพี่สาวที่ต้องทำงานหนักมาโดยตลอด

4.3.2 ชีวิตนี้มีพี่เป็นผู้นำทาง

ตลอดระยะเวลาที่ได้พูดคุยและ สัมภาษณ์เกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของป้าเลื่อง ผู้เขียนสังเกตเห็นว่า ป้าเลื่องจะเป็นคนที่มีบุคลิกเงียบขรึม ไม่ค่อยพูดคุยเรื่องส่วนตัวกับคนอื่นถ้าไม่จำเป็น และป้าเลื่องมักจะกลัวในการลองทำสิ่งใหม่ๆ และไม่กล้า ทำอะไรที่เสี่ยง ป้าเลื่องเคยเล่าให้ฟังว่า มีอยู่ครั้งหนึ่งป้าเลื่องกำลังนั่งขายของหน้างานบุญได้เกิดเหตุทะเลาะวิวาทของเหล่าบรรดาทหารที่มา

เที่ยวงานบุญถึงขั้นประเบิดใส่กัน ซึ่งเหตุการณ์ในครั้งนั้นทำให้ป่าเลื่องกลัวและไม่กล้าออกไปขายของในงานบุญอีกเลย เพราะระแวงว่าเหตุการณ์ดังกล่าวจะเกิดขึ้นในชีวิตของคนอีก

“หลังจากที่ป่าไม้ได้เรียนแล้ว ก็ออกมาช่วยแม่และพี่สาวขายของ สิ่งแรกที่ป่าทำคือ การนำข้าวต้มมัดที่ทำเอง อ้อย ลูกเคี้ยว ลูกอม นำไปขายในงานบุญต่างๆ มีครั้งหนึ่งป่ากำลังนั่งขายของในงานบุญอยู่ดีๆ มีเสียงระเบิดคังขึ้น ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากบริเวณที่ป่านั่งอยู่ สาเหตุมาจากการทะเลาะวิวาทของเหล่าทหารที่มาเที่ยวในงานบุญทำให้มีการปาลูกระเบิดใส่กัน จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น ทำให้ป่าต้องเลิกขายของในงานบุญไปเลย เพราะกลัวว่าตนเองจะตายจากการโดนลูกหลง หลังจากนั้นป่าก็เปลี่ยนมาทำอาชีพค้าขายในต่างเมืองแทน ซึ่งออกเดินทางไปพร้อมกันกับพี่สาวเป็นประจำ ทำให้ป่าสามารถพูดภาษาคนท้องถิ่นและออกสำเนียงของคนพื้นเมืองที่ติดต่อค้าขายได้ดีเลยทีเดียว”

ประสบการณ์ที่เคยเกิดขึ้นดังกล่าวทำให้ป่าเลื่องเกิดความกลัวไม่กล้าที่จะทำอาชีพเดิม ขณะที่ป่าเพิ่งยังคงเดินสายขายของตามงานบุญต่างๆ ผู้เขียนได้ข้อมูลมาว่าช่วงที่เกิดเหตุระเบิดนั้น ป่าเพิ่งกำลังทำงานเป็นสาวราวอยู่ในร้านขายเหล้า เบียร์ ในจุดเกิดเหตุ ป่าเพิ่งยังเล่าให้ฟังว่า ระเบิดในตอนนั้นเกิดจากอาการเมาเหล้าของเหล่านายทหารที่มาเที่ยวงานบุญ ทำให้มีเรื่องทะเลาะวิวาทกันเกิดขึ้นเพียงเพราะเจ้าร้านจัดคิวรอบราวให้ไม่เท่ากัน อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ทำให้ป่าเลื่องต้องเปลี่ยนมาค้าขายในต่างแดนแทน

ป่าเลื่องได้ออกเดินทางค้าขายในเขตต่างเมืองพร้อมกันกับพี่สาวตนเอง เพราะป่าเลื่องไม่เคยเดินทางไปไหนมาไหนตามลำพัง ทำให้การเดินทางออกไปเขตต่างแดนแต่ละครั้ง ป่าเลื่องจะมีพี่สาวไปด้วยทุกครั้งและได้รับคำแนะนำวิธีการพูดคุยกับชาวบ้านในแต่ละเขตว่าควรทำอย่างไรเป็นต้น หลังจากพี่สาวป่าเลื่องแต่งงานมีครอบครัว ป่าเลื่องต้องเข้ามารับผิดชอบทำหน้าที่แทนพี่สาวของตนเองจนกว่าจะแต่งงาน ซึ่งมันทำให้ป่าเลื่องต้องพบกับความยุ่งยากในการออกเดินทางไปค้าขายคนเดียว ในช่วงแรกๆ ที่พี่สาวป่าเลื่องแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ทำให้ป่าเลื่องนำเอาน้องสาวและน้องชายออกเดินทางไปติดตามไปค้าขายกับตนในเขตต่างเมืองด้วยเสมอ แต่ปัญหาก็ตามมาเรื่อยๆ เพราะพวกน้องๆ ของป่าเลื่องต้องเข้าโรงเรียนจึงไม่สามารถเดินทางไปกับป่าเลื่องได้ตลอด จากนั้นไม่นานป่าเลื่องต้องเลิกทำมาค้าขายในเขตอื่น โดยเปลี่ยนอาชีพมาเป็นแม่ค้าขายขนม น้ำหวาน ขายไก่ ในตลาดแทน แม้ว่าการนั่งขายของในตลาดจะมีรายได้ลดน้อยลงกว่าเดิม

4.3.3 ป่าเลื่อง กับบทบาทของลูกสะใภ้ในครอบครัวสามี

หลังจากที่พี่สาวของป่าเลื่องแต่งงานแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก ทำให้ชีวิตของป่าเลื่องมีความยากลำบากมากขึ้นเพราะขาดผู้นำในชีวิต ทั้งญาติพี่น้องและผู้หญิงอายุรุ่นราวคราว

เดียวกันในเขตชุมชนส่วนใหญ่ได้แต่งงานมีครอบครัวกันไปเกือบหมด ทำให้ป่าเลื่องมีความกดดันมากยิ่งขึ้นที่ยังไม่แต่งงานเหมือนกับคนอื่น

“ตอนที่สาวป่าแต่งงานได้ไม่นาน คนในชุมชนมักจะถามป่าอยู่เสมอว่าเมื่อไหร่จะแต่งงานมีครอบครัวกับเขาคชกที่ ตอนนั้นป่าไม่รู้หรือว่าแต่งงานแล้วมันคดียังไม่รู้แต่ว่าใครๆ เขาก็อยากแต่งงานมีครอบครัวกัน พออายุ 20 ปี ชาวบ้านส่วนใหญ่เรียกป่าว่าสาวแก่ เพราะยังไม่มีการรักและไม่มีสามีกับเขาคชกที่ แต่ตอนอายุย่างเข้า 21 ปี ป่าได้พบกับผู้ชายคนหนึ่งมาจากเวียงจันทน์ ตอนแรกคิดว่าเขาเป็นคนเวียดเพราะเห็นบ้านของเขายู่ติดกับบ้านของกลุ่มคนเวียด เพราะก่อนหน้านี้ป่าไม่เคยเห็นเขามาก่อน ส่วนใหญ่เขาจะอยู่เวียงจันทน์ ช่วงเขากลับมาทำหนังสือเพื่อไปเรียนต่อที่เวียดนาม ทำให้เราสองคนได้พบกันและแอบพูดคุยกัน ตอนนั้นเราคุยกันเป็นภาษาลาวนะ แต่พอถามไปถามมาจึงรู้ว่าเป็นคนงวนเหมือนกัน หลังจากนั้นไม่นานเราก็ตกลงแต่งงานกัน”

ป่าเลื่องเล่าให้ฟังว่า คนหนุ่มคนสาวในสมัยก่อนจะแอบพูดคุยกันโดยไม่ให้ผู้ใหญ่รู้ หากเป็นผู้หญิงด้วยแล้วยังต้องหลบซ่อนจนกว่าจะแน่ใจว่าผู้ชายเขาจะแต่งงานด้วยจริงๆ จึงจะบอกให้ผู้ใหญ่รับรู้เพราะมันเป็นเรื่องหน้าอายสำหรับผู้หญิงที่จะบอกใครต่อใครที่กำลังคบหาดูใจกันอยู่ เพราะหากไม่ได้แต่งงานกัน ผู้หญิงจะถูกนิทาว่าร้าย ถูกนำเอาไปพูดแบบเสียๆ หายๆ และจะทำให้ครอบครัวของผู้หญิงมีประวัติต่างพร้อ ยไปด้วย เพราะฉะนั้นหญิงชายจะไปมาหาสู่กันอย่างเปิดเผยได้ก็ต่อเมื่อทางฝ่ายชายมาสู่ขอฝ่ายหญิงเสร็จเรียบร้อยแล้ว

การแต่งงานระหว่างป่าเลื่องกับสามีเกิดขึ้นท่ามกลางความไม่พอใจของบรรดาญาติๆ ทางฝ่ายชาย แต่ไม่ถึงกับห้ามไม่ให้แต่งงานกันเหมือนในกรณีของพี่สาวป่าเลื่อง แต่เนื่องจากตามจารีตประเพณีของงวนผู้หญิงต้องแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านทางฝ่ายสามี ซึ่งป่าเลื่องรู้ดีว่าญาติพี่น้องของสามีไม่ค่อยต้อนรับตนเท่าใดนัก หลังจากแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านสามี ความสัมพันธ์ระหว่างป่าเลื่องกับพวกญาติๆ ของสามีเกิดการระหองระแหงกันมาตลอด

“ครอบครัวของสามีป่าเคยพัวพันกับกลุ่มคนเวียดตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ตอนสมัยที่ยังอยู่เขตชายแดนพอย้ายเข้ามาทำแขก ก็เลือกที่จะตั้งบ้านเรือนใกล้ๆ กับกลุ่มคนเวียดและคนในครอบครัวของสามีป่ามักจะพูดคุยกันเป็นภาษาเวียด เพราะพวกเขาไม่ยอมโดนดูถูกและไม่อยากถูกมองว่าเป็นคน “ล้ำหลัง” และ “สกปรก” พวกเรารู้สึกหลานในครอบครัวของสามีป่าส่วนใหญ่จะพูดภาษา งวนไม่ชัด บางคนพูดภาษา งวนไม่ได้เลยแต่ฟังภาษา งวนรู้เรื่อง ตอนป่าแต่งงานเข้าไปอยู่ในครอบครัวของสามี พวกญาติพี่น้องทางฝ่ายสามีไม่ค่อยพอใจในตัวป้าสักเท่าไหร่เพราะพวกเขาต้องการให้สามีป่าแต่งงานกับผู้หญิงเวียดที่หม้ายปองไว้แล้ว ดังนั้น พวกญาติๆ ของสามีจึงมีอคติต่อป่ามาโดยตลอด”

เมื่อป่าเลื่องแต่งงานเข้าอยู่บ้านของสามีในฐานะภรรยาและลูกสะใภ้ ทำให้ป่าเลื่องหลุดออกจากบทบาทของการเป็นลูกสาวในครอบครัวเดิม ซึ่งหมายถึงไม่ได้มีหน้าที่หลักในการช่วยเหลือครอบครัวเดิมอีกต่อไป เพราะต้องออกไปรับผิดชอบในครอบครัวใหม่หรือมีบทบาทหน้าที่ในช่วยเหลือครอบครัวทางฝ่ายสามีในฐานะภรรยาและลูกสะใภ้แทน

“ป่าแต่งงานเข้าอยู่บ้านสามีได้ไม่นาน สามีป่าก็ไปเรียนต่อที่เวียดนาม ช่วงที่สามีไม่อยู่ ป่าต้องทำงานบ้านในบ้านให้กับพ่อแม่ของสามีทุกอย่างและยังต้องออกไปทำงานในร้านขายกาแฟ ให้กับครอบครัวที่สาวสามีอีก การทำงานช่วยเหลือที่สาวสามีแม้จะเหนื่อยแค่ไหนแต่ป่าก็ไม่เคยบ่นสักคำ สิ่งที่ทำให้ป่าเจ็บใจมากที่สุดคือในกลุ่มพวกลูกๆ และพวกคนเวียดนามที่เป็นดองกับพี่สาวของสามีป่ามักพูดกับป่าเป็นภาษาวนที่มีลักษณะพูดไม่ชัดและล้อเลียนสำเนียงคำพูดในเชิงดูถูกดูแคลน และทำให้เป็นเรื่องตลก โดยไม่คิดว่าแม่และเมียของพวกเขาก็มาเป็นคนงวนมาจากหมู่บ้านเดียวกันกับเรา”

แม้ว่าป่าเลื่องได้แต่งงานกับคนงวนด้วยกัน แต่ทางครอบครัวของสามีป่าเลื่องพยายามปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับความเป็นเวียดนามโดยตลอด ทำให้ญาติพี่น้องและลูกหลานทางฝ่ายสามีของป่าเลื่องต่างดูถูกดูแคลนและพยายามทำให้งวนเป็นตัวตลก ซึ่งช่วงที่ป่าเลื่องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันกับครอบครัวของสามีจึงอยู่ภายใต้สภาวะของความกดดันและรอวันระเบิดออกมาโดยการเสาะแสวงหาโอกาสและวิธีเพื่อจะปลดแอกตนเองออกจากอำนาจของครอบครัวทางฝ่ายสามี

“พอสามีป่าเรียนจบมาจากเวียดนาม ได้เข้าทำงานที่บริษัท โรงเลื่อยในปี.ศ. 1982 ในช่วงนั้น โรงเลื่อยทุกแห่งจะอยู่ภายใต้การคุ้มครองของรัฐ และพนักงานของรัฐทุกคนในช่วงนี้จะมีบ้านให้พนักงานอยู่ เป็นบ้านห้องแถวที่ฝรั่งเศสสร้างไว้ในช่วงที่เข้ามาปกครองลาว ป่าจึงตัดสินใจชวนสามีแยกครอบครัวออกมาอยู่บ้านต่างหากโดยให้เหตุผลว่า หากเข้าไปอยู่บ้านที่รัฐบาลจัดไว้ให้อาจทำให้เสียโอกาสที่จะได้บ้านเป็นของตนเองไป เพราะครอบครัวพนักงานคนอื่น ๆ จะเข้ามาอยู่แทน”

ป่าเลื่องเล่าให้ฟังว่าช่วงแรกๆ ที่ชวนสามีย้ายออกมาอยู่ต่างหากนั้น สามีป่าเลื่องไม่ยอมย้ายโดยอ้างว่า “มันจะทำให้ชีวิตยุ่งยากกว่าเดิม เพราะหากรายได้ไม่พอกับค่าใช้จ่าย เป็นเรื่องยากที่มากที่จะกลับมาอยู่กับพ่อแม่ตามเดิมและอีกอย่างเงินเดือนของพนักงานรัฐได้ไม่มาก หากพาครอบครัวไปไม่รอดคนอื่นเขาก็จะว่าเอาได้ ให้ออกว่าจะเก็บได้บ้างจึงค่อยย้ายออกไป ” ป่าเลื่องรับฟังเหตุผลที่สามีกล่าวมาทั้งหมด แต่ป่าเลื่องได้พยายามที่ชวนสามีย้ายออกไปอยู่ต่างหากจึงทำป่าเลื่องเล่าเรื่องความทุกข์ยากลำบากและความอัดอั้นใจให้สามีฟังทั้งหมด โดยเฉพาะในเรื่องการโดนดูถูก ป่าเลื่องยังบอกกับสามีด้วยว่า หากแยกครอบครัวออกไปอยู่เองแล้วจะช่วยสามีหาเงินอีกแรงหนึ่ง จากนั้นไม่นานสามีป่าเลื่องจึงยอมทำตามคำขอของภรรยาโดยการแยกครอบครัวออกไปอยู่ต่างหาก

4.3.4 ป้าเลื่อง กับความช่วยเหลือจากเครือญาติทางฝ่ายแม่

หลังจากที่ป้าเลื่องย้ายออกมาอยู่ต่างหากทำให้ความสัมพันธ์ของป้าเลื่องกับญาติทางฝ่ายสามีไม่ค่อยดีนัก การช่วยเหลือต่างๆ ป้าเลื่องไม่เคยได้รับจากเครือญาติทางฝ่ายสามี ด้วยสภาพดังกล่าว ทำให้ป้าเลื่องต้องกลับไปขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องทางฝ่ายของตนเป็นหลัก แม้ว่าสถานภาพของป้าเลื่องในตอนนี้ได้กลายเป็น “คนนอก” ของครอบครัวเดิมแล้วก็ตาม

“หลังจากแยกครอบครัวออกมาอยู่ต่างหากแล้ว ป้าจึงขอยืมเงินจากแม่ตนเองจำนวนหนึ่งเพื่อมาทำทุนค้าขาย เพราะหลังจากที่ป้าแต่งงานก็ไม่ได้ออกไปค้าขาย และต้องดูแลพ่อแม่สามีและยังต้องช่วยงานในร้านของพี่สาวสามีมาโดยตลอดทำให้ไม่มีรายได้ เงินที่มีอยู่หลังแต่งงานก็ให้สามีเอาไปใช้ใน ช่วงเรียนต่อที่เวียตนามจนหมด ซึ่งหากแม่ของป้าไม่ให้ยืมเงินไปทำทุนค้าขายในตอนนั้น ป้าก็คงต้องอยู่รับใช้และเป็นทาสให้กับพวกญาติๆ ทางสามีไปตลอดชาติ การแยกออกมาอยู่เองทำให้ป้าได้กลับมาขายขายน้ำหวาน ขายขนม และขายไก่สดในตลาดเหมือนเดิม เหนื่อยหน่อยแต่ก็ทำให้เรามีรายได้เป็นของตนเองไม่ต้องไปอยู่ให้ญาติสามีกดอีกต่อไป”

ป้าเลื่องมักจะย้ำให้ผู้เขียนฟังอยู่เสมอว่า หากไม่ได้รับความช่วยเหลือ จากญาติพี่น้องของตนเองในครั้งนั้น ป้าเลื่องกับสามีอาจจะต้องหย่าขาดจากกัน เพราะในช่วงแรกๆ ที่ย้ายครอบครัวออกมาอยู่ต่างหากเป็นช่วงที่ป้าเลื่องคลอดลูกคนที่สาม ซึ่งมี ภาวะมากขึ้นเรื่อยๆ ลูกสาวคนโตของป้าเลื่องอายุได้เพียง 5 ขวบ จึงไม่อาจช่วยแม่เลี้ยงนึ่งได้ จะมีแต่เฉพาะป้าเลื่องกับสามีเท่านั้นที่ต้องจัดการงานทุกอย่างด้วยตนเองทั้งหมด ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างป้าเลื่องกับสามีเริ่มมีปากเสียงกัน ซึ่งเรื่องที่ทำให้ทะเลาะกันส่วนใหญ่คือเรื่องการทำงานบ้านและเลี้ยงลูก บวกกับรายรับของครอบครัวไม่ได้เพิ่มขึ้นมา มีเท่าไรก็ใช้จ่ายจนหมด บางครั้ง มีไม่พอจ่าย สามีป้าเลื่องจึงมักจะพูดตอกย้ำอยู่เสมอว่า “ไม่ควรย้ายออกมาตั้งแต่แรก บอกแล้วก็ไม่เชื่อ ” ซึ่งมันทำให้ป้าเลื่องทั้งโกรธทั้งโมโหมากยิ่งขึ้นเมื่อถูกจากสามีต่อว่า สุดท้ายป้าเลื่องก็แก้ปัญหาโดยการเอาน้องตนเองมาอยู่ด้วย เพื่อมาช่วยทำงานบ้านและช่วยค้าขาย

“การแยกครอบครัวออกมาอยู่ต่างหากในช่วงแรกๆ นั้นทำให้ครอบครัวเริ่มมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันมากขึ้น สาเหตุส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องของงานบ้านงานเรือนนี้แหละ ก็ช่วงแรกๆ ที่ออกมาป้าต้องทำงานหลายอย่างทั้งเตรียมของขายและใช้เวลาออกไปขายของเกือบทั้งวัน พอกลับมาก็ต้องทำกับข้าวกับปลาให้พวกลูกกินกันอีก ซึ่งมันไม่ไหวใจ เราคนเดียวจะทำทุกอย่างให้ดีในเวลาเดียวกันนั้นหนักมากนะ สามีป้าเขาก็ทำงานบ้านงานเรือนไม่เป็นไร เพราะตั้งแต่ ลี้กจนโตมีแต่แม่และพี่สาวของเขาทำให้ตลอดจะว่าไปแล้ว สามีป้าสบาย มาตั้งแต่เกิดเพราะชีวิตมีแต่เรียนหนังสือ พอเข้าทำงานก็เป็นงานที่สบายนั่งอยู่แต่ในห้องแถมยังทำงานเพียงวันละ 7-8 ชั่วโมง มีวันหยุดราชการและวันหยุดสุดสัปดาห์ให้ด้วย มีเวลาว่างเหลือเฟือ แต่ ก็ไม่สามารถที่จะ ช่วยป้า

ทำงานบ้านหรือมาช่วยค้าขาย ได้ แต่ก็ถือว่า โชคดีที่ป่ามีน้องหลายคนจึงเอาพวกน้องๆ มาอยู่ด้วย แบบผลัดเปลี่ยนกันไปมาเพื่อช่วยป่าเลี้ยงลูกและมาช่วยทำงานให้ ไม่นั่นป่าคงไม่สามารถออกไปขายของได้หรอก”

ความสัมพันธ์ของป่าเลื่องและสามีน้อยๆ ดีขึ้น หลังจากที่ป่าเลื่องเอาน้องมาอยู่ด้วยเพื่อช่วยทำงานบ้าน เลี้ยงลูก และมาช่วยขายของ ทำให้ป่าเลื่องมีความสะดวกมากยิ่งขึ้นในการออกไปค้าขายในตลาดได้อย่างเต็มที่ หลังจากนั้นไม่นานฐานะทางเศรษฐกิจครอบครัวของป่าเลื่องค่อยๆ ดีขึ้นมา

“พอค้าขายมาได้ช่วงหนึ่งป่าสามารถมีเงินเก็บขึ้นมาได้จำนวนหนึ่ง ก็เริ่มเปลี่ยนมาขายเสื้อผ้าและของใช้จำเป็นต่างๆ อยู่ในตลาดเก่า³ สินค้าส่วนใหญ่ที่เอามาขายจะมีชาวเวียดนามนำเข้ามาจากประเทศเวียดนามและนำมาจากประเทศไทย ตอนที่ป่าขายของที่ตลาดในสมัยนั้น ป่าไม่ได้เสียค่าเช่าที่ขายของเหมือนกลุ่มคนเวียดที่ยังไม่เปลี่ยนสัญชาติ หรือกลุ่มคนเวียดที่ไม่ได้ทำงานในภาครัฐนะเพราะ โชคดีที่ทางการลาวในสมัยนั้นมีนโยบายให้ยกเว้นการเสียค่าเช่าที่ค้าขายให้กับครอบครัวพนักงานของรัฐ จึงทำให้ป่าสามารถค้าขายโดยไม่ต้องเสียค่าเช่าที่ขายของ ทำให้มีกำไรจากการค้าขายเพิ่มมากขึ้น และกำไรจากดอกเบี้ยจากการเล่นแชร์ (ออกเงินสะสมร่วมกัน) จนเก็บเงินได้จำนวนหนึ่งพอที่จะเป็นทุนเพื่อขยายกิจการ และสามารถนั่งขายเสื้อผ้าและซื้อ-ขายเงินทองควบคู่กันไปได้ คนในสมัยนั้นจะคิดว่า ป่าเป็นคนรวย เพราะมีเงินมีทองหมุนเวียนไปมาในแต่ละวัน ทำให้ป่าสามารถส่งเสียน้องๆ และพวกลูกๆ ของป่าให้เรียนได้สูงๆ”

4.3.5 ป่าเลื่อง กับบทบาทของเมียที่คอยปกป้องสามี

การแต่งงานและแยกครอบครัวออกมายุ่งต่างหาก ป่าเลื่องได้มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มมากขึ้น เช่น ในพื้นที่ครอบครัว ป่าเลื่องต้องแสดงบทบาทของการเป็นเมียและแม่ที่ดีโดยการดูแลในเรื่องอาหารการกินของสมาชิกทุกคน รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นในครัวเรือน เป็นผู้สร้างฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวให้ดีขึ้นกว่าเดิม และพยายามหลีกเลี่ยงไม่ให้มีเรื่องต้องทะเลาะเบาะแว้งในครอบครัวเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของครอบครัวอบอุ่นเอาไว้ หากมีเงินนั้นอาจจะส่งผลกระทบต่อบทบาทและการงานของสามี ในทำนองเดียวกัน ในพื้นที่สาธารณะ ป่าเลื่องจากที่เคยเป็นคนเงียบขรึม ไม่ค่อยพูดค่อยจา ต้องเปลี่ยนตนเองให้กลายเป็นแม่ค้าปากตลาดที่เก่งกาจในเรื่องของการซื้อการขายแลกเปลี่ยนสินค้า มีความสามารถต่อรองกับผู้คนมาจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ และบทบาทที่สำคัญที่สุดคือ เป็นผู้ส่งเสริมและปกป้องสามีไม่ให้ถูกเลือกปฏิบัติในพื้นที่ทำงาน ซึ่งเป็นบทบาทที่ป่าปฏิบัติมาตลอด

³ ตลาดเก่าถูกสร้างให้เป็นเขตน้ำพุ และเป็นที่ตั้งอนุสรณ์สถานทางประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน

“สามีป่าเป็นคนไม่ค่อยพูดค่อยจา เป็นคนขี้ขลาด และกลัวที่จะพูดคุยกับพวกเจ้านาย สิ่งที่เขากลัวมากที่สุดคือกลัวเพื่อนร่วมงานรู้ว่าเขาเป็นคนเวียด คิดแล้วก็น่าหัวเราะนะ ทางครอบครัว และญาติพี่น้องของสามีป่าไม่อยากเป็นจน อยากเป็นกลุ่มเดียวกันกับเวียด แต่ผู้หญิงงวนอย่างป่า กลับต้องมาช่วยปกป้องว่าลูกหลานของพวกเขาไม่ให้ใครรู้ว่าเป็นคนเวียด เพราะพวกเราอยู่ในเขต บ้าน โสไป้ ทุกคนต่างรู้ดีว่าแถวนี้มีแต่คนเวียด และไม่เคยมีใครได้เข้าทำงานกับรัฐ เพราะคนในหมู่บ้านเข้าใจกันว่า ถึงจะมีโอกาสเข้าทำงานกับรัฐแต่ก็ไม่ได้เป็นเจ้าเป็นนาย อย่างมากก็เป็น พนักงานต๊อกต๋อยในแต่ห้องการ (ในที่ทำงาน) แต่จะทำยังไงได้ก็สามีป่าบอกกับคนอื่นอยู่เสมอว่าคนลาว ป่าก็ต้องส่งเสริมให้สามีได้เป็นคนลาวสมใจ แม้แต่ตอนกลับไปเยี่ยมญาติที่เวียดนามต้องคอย บอกกับคนอื่นว่ากลับไปเยี่ยมญาติของป่า แม้ว่าญาติทั้งหมดจะเป็นญาติของสามีก็ตาม ซึ่งคนส่วนใหญ่ก็เชื่อกันนะ เพราะผู้ชายงวนในหมู่บ้าน ไม่ได้ทำงานในภาครัฐมากนัก”

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาป่าเลื่องได้พยายามปกป้องสามิตนเองโดยไม่ให้ใครรู้ว่าเป็นคนงวนหรือเวียด แต่มีหลายคนยังคงมองว่าสามีป่าเลื่องเป็นคนเวียด เนื่องจากหมู่บ้านที่ คนงวนอาศัยอยู่เป็นเขตที่มีกลุ่มคนเวียด อาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ และในพื้นที่ของเมืองท่าแขก จะมีแต่เฉพาะกลุ่มคนเวียดที่ค้าขายและมีการฉลองเทศกาลปีใหม่อ่างเอิกเกริกในช่วงเทศกาลปีใหม่เวียดนาม

“ในช่วงเทศกาลปีใหม่ หากไม่ตรงกับ วันหยุดเสาร์-อาทิตย์ หรือวันหยุดราชการ สามีป่าไม่เคยได้ร่วมฉลองปีใหม่อ่างพร้อมกับญาติพี่น้องจนกว่าจะเลิกงาน ในบางปีสามีป่าไม่ได้ฉลองปีใหม่อ่าง เพราะต้องออกไปทำงานในพื้นที่อื่น ดังนั้น เพื่อนที่ทำงานของสามีมักจะเข้าใจว่าป่าเป็นคนเวียด สามีป่าเป็นคนลาว ซึ่งป่าก็ไม่เคยปฏิเสธว่าเราไม่ใช่เวียดและบอกกับคนอื่นว่าป่าเป็นคนงวน เพราะแม้จะอธิบายไปก็ไม่ไม่มีใครรู้หรอกว่างวนเป็นใครมาจากไหน จะรู้ก็แต่คนงวนด้วยกัน และกลุ่มคนเวียดก็รู่ว่างวนต่างจากเวียด”

นอกจากป่าเลื่องจะปกป้องสามีโดยการปิดบังภูมิหลังทางชาติพันธุ์ให้กับสามีแล้ว ป่าเลื่องยังทำหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานสามีจากการสร้างเครือข่ายเพื่อนฝูงในกลุ่มผู้มีอำนาจด้วยหลากหลายวิธี

“แม้คำอย่างป่าเคยเจรจาต่อรอง เคยขอนั้นขอนี้กับเจ้านายลาวมาหลายคน แถมยังเคยฝากให้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนสามีด้วย สามีป่าเป็นคนไม่ค่อยพูด ไม่กล้าเข้าหาเจ้าหานาย แม้แต่เจ้านายเชิญไปร่วมงานที่บ้านยังไม่กล้าไป หากจะไปต้องมีป่าไปด้วยทุกครั้ง ป่าเองเป็นคนไม่ชอบออกงานเท่าไรเพราะไปแต่ละครั้งมันสิ้นเปลือง ต้องเสียเงินเสียทองและเสียเวลาการค้าขาย แต่ก็จำเป็นต้องไป ทุกครั้งที่ไปหาเจ้าหานายป่าจะชวนพี่สาวไปด้วย เพราะพี่สาวของป่าเข้ากับพวกเจ้านายได้ดีและสามารถช่วยพูด ส่งเสริม เรื่องงานให้กับ สามีป่า ได้อีก ซึ่งป่าเองก็ จะชวนเพื่อน

ร่วมงานของสามีให้มาเป็นลูกค้าของป่า ทั้งลดแลกแจกแถม และหลายต่อหลายครั้งยังให้พวกเขาติดหนี้ เพื่อว่าเวลามีปัญหาจะได้พึ่งพวกเขาได้ง่ายขึ้น”

4.3.6 เมื่อสามีป่าเลื่องอยากได้ลูกชาย

ป่าเลื่องและสามีได้วางแผนชีวิตครอบครัวว่าจะมีลูกสองคนคือหญิงหนึ่งคนและชายหนึ่งคน เพราะทั้งสองต่างเกิดในครอบครัวที่มีลูกหลายคน ทำให้ชีวิตต้องลำบากมาตั้งแต่เด็กๆ แต่เนื่องจากความเชื่อในเรื่องการมีลูกชายไว้สืบสกุลทำให้ป่าเลื่องกับสามีมุ่งมั่นที่จะกำเนิดลูกชาย ซึ่งการวางแผนครอบครัวที่เคยกำหนดไว้ในเบื้องต้นมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพความเป็นจริง การพยายามให้กำเนิดลูกชาย ส่งผลให้ป่าเลื่องต้องอยู่ในสภาวะกดดันมาโดยตลอด

“ญาติพี่น้องของทางฝ่ายสามีไม่ชอบป่าอยู่แล้ว พอป่าไม่มีลูกชายพวกเขาก็นิทาว่าร้าย บางครั้งถึงกับพูดว่า เพราะบรรพชน ไม่อยากได้ป่าเป็นลูกสะใภ้พวกท่านจึงไม่ให้ส่งลูกชายมาเกิด ตอนนั้นป่าโกรธมากนะ แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ คิดแต่ว่าหากวัน ไหนดมีลูกชายขึ้นมาจะ โต้กลับให้ อย่างสาสม แต่รอแล้วรออีกป่าไม่มีลูกชายกับเขาซะที”

หลังจากที่ป่าเลื่องให้กำเนิดลูกสาวคนที่สี่ ป่าเลื่องได้บอกกับสามีว่า “คงจะไม่ได้ลูกชาย มีลูกสี่คนก็พอแล้ว” แต่สามีป่าเลื่องกลับนำเอาเรื่องลูกเลี้ยง (รับบุตรบุญธรรม) ซึ่งเป็นความเชื่อของคนลาวในบางท้องถิ่นที่เชื่อกันว่าหากนำเอาลูกคนอื่นมาเลี้ยงจะทำให้มีลูก อิจจาเกิดขึ้น เช่น หากนำเอาลูกชายมาเลี้ยงก็จะมีเด็กชายมาเกิดในครอบครัวตนเอง ในทำนองเดียวกันหากขอลูกสาวของคนอื่นมาเลี้ยงก็จะได้ลูกสาว ป่าเลื่องเล่าว่า หลังจากที่สามีบอกให้หาลูกชายมาเลี้ยง ไม่นานมีชาวบ้านในเขตชนบทนำลูกชายตนมาขายให้ป่าเลื่อง เพราะผู้เป็นแม่ของเด็กฐานะยากจนมากจึงนำลูกยกให้กับคนอื่นรับไปเลี้ยงต่อ

“ตอนที่มีคนเอาลูกมาให้ ที่ตลาด ป่าเองลังเลว่าจะเอาหรือไม่เอาดี แต่ก็สงสารแม่ของเด็กคนนี้นี่มากตอนนั้นก็คิดถึงคำพูดของสามีขึ้นมาทันทีว่า เด็กคนนี้อาจจะช่วยให้เรามีลูกชายขึ้นมาจริงๆ ป่าก็เลยตัดสินใจรับเด็กมาเลี้ยง”

แต่เรื่องไม่ได้เป็นอย่างที่สามีป่าเลื่องตั้งใจไว้ หลังจากที่นำลูกคนอื่นมาเลี้ยงได้ไม่นานป่าเลื่องตั้งท้องลูกคนที่ห้า แต่ตอนคลอดกลับเป็นลูกสาวจึงทำให้ป่าเลื่องไม่พยายามที่จะมีลูกชายอีกต่อไป เพราะฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวในขณะนั้น ไม่ได้ร่ำรวยหรือมีเงินมากพอที่จะเลี้ยงดูลูกหลายคนได้ ดังนั้น ป่าเลื่องและสามีจึงมีลูกทั้งหมด 6 คน ลูกสาว 5 คน และลูกชายอยู่ 1 คน ป่าเลื่องเลี้ยงดูลูกทุกคน โดยให้ความสำคัญแบบเท่าๆ กัน ไม่ว่าจะซื้อเสื้อผ้าหรือของมีค่าต่างๆ ให้กับพวกลูกๆ เท่ากัน ขณะที่สามีป่าเลื่องจะให้ความรักและความสำคัญกับลูกชายมากกว่าลูกสาว แม้ว่าลูกชายจะเป็นบุตรบุญธรรม ด้วยความเชื่อที่ว่าลูกชายจะเป็นผู้สืบสกุล เป็นผู้ดูแลในยามแก่เฒ่า และ

เป็นผู้ทำพิธีกรรมเช่นไหว้ในยามที่คนเสียชีวิต สามีป่าเลื่องแม้จะพยายามแสดงออกว่าตนเองเป็นคนลาวแต่ไหน แต่ในเรื่องของความเชื่อกลับพยายามปฏิบัติตามจารีตประเพณีแบบ งวนมากกว่า ประเพณีแบบเวียดหรือแบบของลาวเสียอีก

“สามีป่าบอกกับคนอื่นว่าตนเองเป็นลาวมาโดยตลอด แม้แต่คู่ครองของลูกสาว สามีป่ายังอยากได้ลูกเขยเป็นคนลาว ซึ่ง สามีป่าจะบอกกับลูกสาวอยู่เสมอว่าถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้ลูกแต่งงานกับคนลาว หากเป็นพนักงานของรัฐด้วยยิ่งดี ซึ่งป่าเองก็เห็นด้วยกับสามี เพราะผู้หญิงเราหากมีสามีเป็นคนลาวจะดี เพราะวัฒนธรรมลาวส่วนใหญ่ผู้ชายจะให้เกียรติผู้หญิง ไม่ค่อยตบตีเมีย แม้แต่คนลาวที่มีการศึกษาน้อยก็ไม่ค่อยตีเมียกันหรอก ยกเว้นแต่พวกที่ชอบกินเหล้าติดสาวเหมือนสามีที่สาวป่า หากลูกสาวได้แต่งงานกับผู้ชายลาวจะไว้ใจมากกว่าแต่งงานกับผู้ชายเวียดหรือวงวน เพราะรัฐลาวให้สิทธิผู้หญิงในฐานะเมียของพนักงานรัฐมาก อาทิ หากถูกสามีทำร้ายร่างกาย เมียสามารถฟ้องร้องต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่สามีทำงานให้ตักเตือนได้หรือในกรณีที่สามีแอบไปมีเมียน้อย เมียสามารถฟ้องร้องหน่วยงานที่สามีสังกัดอยู่ให้เอาผิดได้หรือบางครั้งสามารถฟ้องร้องให้หลุดจากตำแหน่งหน้าที่การงานได้ มันมีข้อดีอย่างนี้ ป่าและสามีจึงอยากให้ลูกสาวแต่งงานกับคนลาว แต่หากเป็นลูกชายป่าอยากได้ลูกสะใภ้เป็นคนวงวนหรือคนเวียดมากกว่าลูกสะใภ้ลาว เพราะทั้งผู้หญิงวงวนหรือผู้หญิงเวียดส่วนใหญ่เป็นคนขยันขันแข็งกัน ไม่เหมือนผู้หญิงลาวมักจะขี้เกียจ ไม่ค่อยดูแลสามีและพ่อแม่สามีเหมือนกันกับเรา และที่สำคัญหากได้ลูกสะใภ้ลาวป่าไม่แน่ใจว่าเขาจะมาเตรียมพิธีเช่นไหว้ได้ดีเหมือนกันกับเราทำ เพราะเรื่องแบบนี้ไม่ใช่ว่าจะสอนกันได้วันสองวันนะ แต่มันต้องรู้นมาตั้งแต่เกิด...”

ป่าเลื่องกับสามีเคยผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ยากลำบากมาก่อน เพราะฐานะทางครอบครัวยากจน ทำให้ป่าเลื่องพยายามอดออมเก็บเงิน และซื้อบ้านเก็บไว้ให้ลูกๆ เนื่องจากป่าเลื่องและสามีต่างรู้ว่าบ้านที่ตนเองดำรงชีวิตอยู่ทุกวันนี้เก็บไว้ให้ลูกชายและลูกสะใภ้เข้ามาอยู่กับตน ดังนั้น เมื่อลูกสาวคนแรกแต่งงานกับผู้ชายลาว ป่าเลื่องได้ยกบ้านห้องแถวที่ซื้อเก็บสะสมไว้ให้ลูกสาวในวันแต่งงาน และยังให้ความช่วยเหลือในการกู้ยืมทุนมาให้ลูกสาวใช้ในการค้าขาย ส่วนลูกสาวคนที่สองที่แต่งงานกับผู้ชายลาวเช่นกัน ป่าเลื่องได้ขอกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องของตนเองเพื่อนำไปซื้อบ้านให้กับลูกสาวใช้เป็นเรือนหอ ส่วนลูกสาวคนอื่นๆ ที่ยังไม่ได้แต่งงานนั้น ป่าเลื่องพยายามหาเงินเพื่อซื้อเก็บสะสมเอาไว้เหมือนกัน

“ตอนนี้กำลังเก็บเงินซื้อบ้านไว้ให้กับลูกสาวคนที่สาม ลี ห้า เมื่อลูกแต่งงาน จะได้มีบ้านอยู่ไม่ต้องไปพึ่งพาครอบครัวของฝ่ายสามี หากป่าสามารถทำให้พวกลูกๆ มีบ้านเป็นของตนเองกันทุกคนได้ก็คงหมดห่วง”

4.3.7 วิเคราะห์และสรุป

เรื่องเล่าจากความทรงจำในอดีตของป้าเลื่องมีอยู่หลายประเด็นด้วยกัน ซึ่งแต่ละประเด็นแสดงให้เห็นถึงกระบวนการหล่อหลอมอัตลักษณ์ความเป็นหญิงและความสัมพันธ์ทางเพศภาวะระหว่างป้าเลื่องและสามีคนงาน ซึ่งสรุปเป็นประเด็นดังนี้

เรื่องราวในชีวิตของป้าเลื่องช่วงยังไม่ได้แต่งงาน อัตลักษณ์ของป้าเลื่องที่แสดงออกมาคือ เป็นคนบุคลิกเงียบขรึม ขี้อาย ไม่ค่อยแสดงอารมณ์โกรธผ่านทางสีหน้าหรือในคำพูด และเป็นคนขี้กลัวไม่กล้าออกเดินทางไปไหนคนเดียว แม้แต่ตอนออกเดินทางไปค้าขายในเขตต่างเมืองป้าเลื่องยังต้องมีพี่สาวผู้ดูแลตลอด หลังจากแต่งงาน อัตลักษณ์ของป้าเลื่องเริ่มมีการปรับเปลี่ยนไปที่ละเอียดละน้อย เช่น จากที่เคยเป็นคนเงียบขรึม ต้องเปลี่ยนมาเป็นแม่ค้าปากตลาดผู้เก่งกาจในเรื่องค้าขายและการเจรจาต่อรอง จากเคยถูกดูแลและมีพี่สาวคอยปกป้อง ต้องเปลี่ยนมาเป็นผู้ที่คอยดูแลและปกป้องสามีและลูกตนเอง ซึ่งอัตลักษณ์ต่างๆ เหล่านี้ เป็นผลมาจากสภาพทางสังคมและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวที่คอยกดดันให้ป้าเลื่องต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตน เพื่อความอยู่รอดในสังคมที่มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูง

ชีวิตหลังแต่งงาน ป้าเลื่องต้องเผชิญกับสภาวะกดดันจากครอบครัวทางฝ่ายสามี เพราะอคติทางชาติพันธุ์ที่ฝังอยู่ในความคิดของคนสองกลุ่มคือ กลุ่มคนเวียดนามจัดวางตำแหน่งของความเป็นเวียดนามสูงกว่าความเป็นงาน ขณะที่กลุ่มคนงานดูเหมือนจะยอมรับว่าตนเองด้อยกว่ากลุ่มคนเวียดนามบนฐานความแตกต่างทางเศรษฐกิจ แม้ว่างานและเวียดนามเป็นกลุ่มที่หลายคนเชื่อว่า เป็นกลุ่มชนชาติที่มีความใกล้ชิดผูกพันกันมากที่สุด ทั้งทางสายเลือดและวัฒนธรรม แต่ความสัมพันธ์ระหว่างงานและเวียดนามคงปฏิบัติต่อกันบนฐานของ การมีอคติทางชาติพันธุ์ ส่งผลทำให้กลุ่มคนงาน ตัวอย่างกรณีครอบครัวของสามีป้าเลื่อง ซึ่งพยายามผลสมกลมกลืนให้เข้ากับกลุ่มคนเวียดนามตลอดเวลาที่ผ่านมาได้ตั้งท่ารังเกียจ ป้าเลื่องซึ่งเป็นคนงานด้วยกัน แม้แต่ลูกหลานของสามี ยังดู ถูกดูแลคนป้าเลื่องในฐานะเป็นน้ำสะ ไล่ ของตน โดยแสดงออกจากการ พูดล้อเลียนสำเนียง ภาษางานในลักษณะเป็นเรื่อง “ตลกเสียดสี” (black joke) ที่แฝงนัยของการดูถูกเหยียดหยามรากเหง้าของความเป็นงาน ดังนั้น ช่วงเวลาที่ป้าเลื่องอาศัยอยู่บ้านเดียวกันกับญาติพี่น้องของสามีคือช่วงที่ป้าเลื่องตกเป็นผู้ด้อยอำนาจหรือไร้อำนาจโดยสิ้นเชิง และถูกจัดวางอยู่ในลำดับที่ต่ำสุดในระบบเครือญาติทางฝ่ายสามี จะเห็นได้ว่าแม้แต่ลูกหลานอายุน้อยกว่าดูเหมือนจะมีอำนาจมากกว่าป้าเลื่องในตำแหน่งน้ำสะ ไล่ เสียอีก

สามีป้าเลื่องจบการศึกษาจากประเทศเวียดนาม และเข้าทำงานเป็นพนักงานของรัฐ เป็นช่วงกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจระยะ 5 ปีครั้งแรก (ปีค.ศ. 1980-1985) ของพรรคฯและรัฐบาลลาวโดยมีจุดเน้นในการเพิ่มผลผลิตกิจกรรม รับประทานความมั่นคงด้านเสบียงอาหาร โดยการจัดตั้ง

เรื่องราวที่ชาวบ้านดิ ฉินนิทาเกี่ยวกับพี่สาข้างต้น สืบเนื่องมาจากพี่สา ได้แต่งงานกับผู้ชายวัยค่อนอายุต่ำกว่าประมาณ 5 ปี ที่มีการศึกษาน้อย และที่สำคัญเคยเสพยาบ้ามาก่อน หลังจากที่พี่สาแต่งงานไม่ถึงสองปีต้องกลายเป็นแม่หม้ายลูกติด ยิ่งทำให้ชาวบ้าน พูดตอกย้ำในพฤติกรรมต่างๆ ของพี่สา แบบเสีๆ หายๆ มาโดยตลอด และไม่เคยมีใครรับฟังหรือเปิดโอกาสให้พี่สาได้พูดถึงเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิต ด้วยตัวของเธอเอง ทุกคนต่างได้ตัดสินใจไปแล้วว่าพี่สาทำตัวเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” “เป็นแม่หม้ายตัวทึง” “แม่หม้ายทรงเครื่อง” ซึ่งคำพูดเหล่านี้ได้คอยกดดันให้พี่สาต้องหาใครสักคนมาเป็นสามีด้วยการแต่งงานใหม่อีกครั้ง เพื่อให้หลุดพ้นจากการถูกตีปายของการเป็น “ผู้หญิงไม่ดี” แต่ผู้ชายคนที่พี่สาแต่งงานด้วยนั้น ยังคงมีอายุน้อยกว่าพี่สาอยู่ 4 ปี ทำให้คนในชุมชนยังคงนิทาพี่สา ดังนั้น ผู้เขียนจึงพยายามที่จะ ทำให้เรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นในชีวิตของ พี่สาจากเสียงของผู้พี่สาในฐานะเป็นเจ้าของประสบการณ์มาถ่ายทอดด้วยตนเอง

4.4.1 บ้านเกิดและครอบครัวของพี่สา

พี่สาเกิดในหมู่บ้านสมสะอาด (ค.ศ. 1983) อายุน้อยกว่าผู้เขียนหนึ่งปี แต่พี่สา ในฐานะที่ตามลำดับการนับญาติ เนื่องจากแม่ของพี่สาเป็นลูกพี่ลูกน้องกับแม่ของผู้เขียน ดังนั้น ถึงพี่สาจะอายุน้อยกว่าแต่ผู้เขียนต้องเรียกพี่ สาว่า “พี่” ตามธรรมเนียมของคำเรียกเครือญาติ ครอบครัวของพี่สามีทั้งหมด 6 คน มีพี่สาวอยู่ 3 คน พี่ชาย 1 คนและมีน้องสาว 1 คน พ่อของพี่สาเคยมีอาชีพเป็นเด็กรับจ้างทำรถขนไม้ ส่วนแม่มีอาชีพค้าขายมาโดยตลอด ครอบครัวพี่สาเคยยากจนมาก่อนแต่ไม่ถึงกับขาดแคลน เพราะทั้งพ่อและแม่ของพี่สาเป็นคนขยันทำงาน เก็บเงิน และมีญาติพี่น้องหลายคนช่วยเหลือกัน ทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ

แม่ของพี่สาทำอาชีพค้าขายที่ต้องวิ่งไปวิ่งมาจากหมู่บ้านสู่ตลาด จากตลาดในเมืองไปขายของในเขตชนบท และจากเขตชนบทข้ามไปอีกรัฐชาติหนึ่ง (ไทยและเวียดนาม) เพื่อเอาของไปส่งและซื้อมาขายในเขตเมือง พี่สาวคนโตของพี่สาไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องออกไปช่วยแม่ซื้อขายของตามจุดต่างๆ และช่วยแม่เลี้ยงน้อง เมื่อฐานะเศรษฐกิจครอบครัวเริ่มดีขึ้น แม่พี่สาได้เปิดร้านขายก๋วยเตี๋ยวให้พี่สาวคนโตดูแล ซึ่งพี่สาวคนที่สองและสามที่กำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมต้นต้องออกมาช่วยพี่สาวขายของ เพราะกิจการร้านก๋วยเตี๋ยวไปได้ดีจึงต้องการแรงงานเข้ามาเพิ่ม ส่วนพี่สาและน้องเข้ามาช่วยงานในบางช่วงก่อนไปโรงเรียนและหลังเลิกเรียน เพราะร้าน ก๋วยเตี๋ยว ขายวันทั้งคืน หลังจากพี่สาวคนโตแต่งงานกับผู้ชายลาว แม่พี่สา ยกบ้าน ก๋วยเตี๋ยวให้กับพี่สาว ส่วนพี่สาวของพี่สาอีกสองคนออกมาช่วยแม่ทำร้านป๊มน้ำมัน ซึ่งในช่วงนี้ครอบครัวพี่สาได้สร้างบ้านหลังใหม่ติดกับป๊มน้ำมัน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองประมาณ 4 กิโลเมตร กิจการป๊มน้ำมัน รุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ หากจัด

ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวที่ฮาในช่วงนี้เรียกได้ว่า มีฐานะร่ำรวย แต่แม่ของพีฮายังคงขยายกิจการไปเรื่อยๆ และกลายเป็นเจ้าของกิจการหลายอย่าง

4.4.2 ชีวิตพีฮาช่วงเรียนหนังสือ

หลังจากที่ฮาเรียนจบ ป. 5 ในโรงเรียนประถมสมสะอาด ครอบครัวพีฮาได้ย้ายบ้านไปอยู่ในเขตหมู่บ้านสมสะนุก ซึ่งตั้งอยู่ไม่ไกลมาจากหมู่บ้านเดิม แต่เป็นหมู่บ้านที่มีคนเวียดนามอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ พีฮาจึงฝึกพูดภาษาเวียดนามจนสามารถออกเสียงสำเนียงภาษาเวียดนามได้อย่างชัดเจนราวกับว่าเป็นกลุ่มเดียวกับกับเวียดนาม

“ตอนครอบครัวพีฮาย้ายมาอยู่บ้านใหม่ (ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านสมสะนุก) คนเวียดนามที่อยู่บ้านติดกันกับเราจะพูดกับที่เป็นภาษาเวียดนาม แม่ที่สามารถพูดภาษาเวียดนามได้ดี ส่วนพีก็ฝึกพูดตั้งแต่ตอนนั้นมา เพราะคนเวียดนามพูดภาษาลาวไม่ค่อยชัด ภาษางวนยิ่งแล้วใหญ่พูดไม่ได้เลย แต่ในวันที่ต้องพูดภาษาเวียดนามกับพวกเขาจึงทำให้สำเนียงและภาษาเวียดนามของพีออกมาไม่เหน่อ เหมือนคนงวนในหมู่บ้านที่พยายามพูดภาษาเวียดนาม แต่ก็ยังเหน่ออยู่ดี”

ช่วงที่พีฮาย้ายไปอยู่ในหมู่บ้านสมสะนุก เป็นช่วงที่สอบขึ้นชั้นมัธยมต้น พ่อแม่ของพีฮาเลือกที่จะส่งพีฮาเข้าเรียนในโรงเรียนมัธยมต้นจอมทอง ซึ่งตั้งอยู่ใกล้เขต ป่าช้าของกลุ่มคนงวน และในโรงเรียนแห่งนี้มีแต่เฉพาะนักเรียนลาวและงวนบางกลุ่มที่มีโอกาสได้เรียนถึงชั้นมัธยม ในช่วงนี้พีฮายังมีเพื่อนคนลาวเป็นส่วนใหญ่ที่เรียนมาด้วยกันจนถึงชั้นมัธยมปลาย

พอเรียนจบชั้นมัธยมต้น พีฮาและคนอื่นๆ เข้าศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมตอนปลาย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ทำให้ทุกคนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ได้มารู้จักกัน เพราะในเมืองท่าแขกมีโรงเรียนชั้นมัธยมปลายแห่งเดียว ทำให้พีฮามีทั้งเพื่อนเก่าที่เคยเรียนมาด้วยกันและเริ่มมีเพื่อนใหม่คือกลุ่มคนเวียดนาม ซึ่งก่อนที่พีฮาจะมาเป็นเพื่อนกับกลุ่มคนเวียดนาม พีฮามักจะพูดอยู่เสมอว่า

“ไม่ชอบพวกคนเวียดนาม เพราะพวกเขาพยายามทำให้กลุ่มตนเองเด่นดังอยู่ตลอดเวลา เช่นชอบแต่งตัวให้ดูดีมีฐานะ ชอบพูดคุยกันเป็นภาษาเวียดนามทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนจนเป็นที่สนใจของคนอื่น แต่คนพวกนี้เป็นกลุ่มที่เรียนเก่งนะ พีไม่ชอบพวกเขาหรอก เพราะคนเวียดนามชอบพูดจาถูกคนงวน สิ่งที่พวกเขาทำมากที่สุดคือการเอาภาษางวนบางคำมาพูดกันแบบเป็นเรื่องตลก แต่เนื่องจากต้องร่วมห้องเรียนเดียวกันกลุ่มคนเวียดนามจึงเลี่ยงไม่ได้ที่จะพูดคุยกับพวกเขา”

พอพีฮาเริ่มพูดคุยกับกลุ่มคนเวียดนามที่เรียนมาด้วยกัน ทำให้มีกิจกรรมร่วมกันและกลายมาเป็นเพื่อนสนิทกันในตอนหลัง

“ตอนแรกก็ไม่คิดว่าจะเป็นมีเพื่อนเป็นคนเวียดนาม แต่พวกเขามักชวนพี่ไปไหนมาไหนด้วยพยายามให้เราเข้ากลุ่มเดียวกันกับพวกเขา พี่จึงเริ่มสนิทสนมกับพวกเขามากขึ้น พวกเขาเองเป็นคนเรียนหนังสือเก่งจึงช่วยอธิบายบทเรียนให้พี่อยู่บ่อยๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้เราสนิทกันมากยิ่งขึ้น”

พี่ก็ยังเล่าว่าในช่วงที่สนิทกับเพื่อนคนเวียดนาม ทำให้พี่ฮาและเพื่อนเก่าที่เรียนมาด้วยกัน ตั้งแต่มัธยมต้องห่างเหินกันไปและแยกออกเป็นกลุ่มต่างหากไม่ค่อยร่วมกิจกรรมด้วยกัน เหมือนเดิม

“ตอนที่สนิทกับเพื่อนคนเวียดนาม ก็มีกิจกรรมหลายอย่างเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่น วันเกิด วันปีใหม่ พวกเพื่อนในกลุ่มคนเวียดนามมักชวนพี่ไปด้วย พี่ก็ชวนเพื่อนคนลาวไปด้วยตลอด แต่พวกเขาไม่ยอมไปด้วยและครั้งสุดท้ายกลุ่มเพื่อนคนลาวได้บอกกับพี่ว่า “ไม่ยอมไป เพราะไม่มีเงินซื้อเสื้อผ้าดีๆ ใส่ไปงานของคนพวกนั้น” แต่มันก็จริงนะ พอพี่มาคบกับเพื่อนคนเวียดนาม พี่ต้องขอเงินแม่ซื้อเสื้อผ้ามากขึ้น เพราะมีงานตลอด”

4.4.3 พี่ฮา: สาวทันสมัยไร้ความเป็นงาน

การคบเพื่อนคนเวียดนามทำให้พี่ฮามีความรู้สึกที่ตนเองเป็นสาวทันสมัยมากยิ่งขึ้น ซึ่งมีการใช้ชีวิตเหมือนกันกับพวกดารานางงามในละครทีวีไทย เพราะในกลุ่มเพื่อนๆ ของพี่ฮาก็จะคุยกันเรื่องเสื้อผ้าและการแต่งตัว เพื่อที่จะแข่งขันกันว่าใครจะนำแฟชั่นกว่ากัน แต่ด้วยความที่ไม่เคยใช้ชีวิตแบบนี้มาก่อนจึงทำให้พี่ฮาไม่รู้สึกสับสนว่า “เกิดอะไรขึ้นทำไมเราจึงไม่เหมือนกับคนอื่น” พี่ฮา เล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึกในช่วงนี้ว่า

“ในช่วงที่พี่สนิทสนมกับเพื่อนคนเวียดนามมากขึ้น พี่ก็เริ่มใช้จ่ายมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะเพื่อนมักจะชวนกันไปซื้อของและเที่ยวงานบุญประเพณีในจังหวัดนครพนม (ประเทศไทย) เป็นประจำ ซึ่งมันทำให้แม่พี่ดุค่าทุกครั้งที่ยืมเงิน “หาเงินไม่ได้ยังทำตัวเป็นคนมีเงินเหมือนกับพวกคนเวียดนามทำไมต้องใช้เงินฟุ่มเฟือยกับเรื่องไร้สาระเราไม่ได้เกิดมารวยเหมือนคนอื่นนะ” ครอบครัวยังไม่เคยให้เงินลูกไปซื้อเสื้อผ้าใหม่บ่อยนัก ส่วนใหญ่พวกเราจะได้เสื้อผ้าใหม่กันในช่วงปีใหม่ และคนหนึ่งซื้อได้ไม่เกินสามชุดเพราะปีใหม่มีเพียงสามวันเท่านั้น พอพี่ไปขอเงินแม่ก็จะโดนค่าทุกครั้ง”

พี่ฮาเล่าว่าตอนที่ไปไหนมาไหนกับเพื่อนคนเวียดนามเป็นประจำทุกวันจนทำให้คนอื่นคิดว่าพี่ฮาเป็นกลุ่มเดียวกันกับคนเวียดนาม ในขณะที่พี่ฮากลับมีความรู้สึกที่ตนเองไม่ใช่เวียดนาม

“คนอื่นมักจะมองว่าพี่เป็นคนเวียดนาม เพื่อนๆ พี่ก็จะพูดกันแต่ภาษาเวียดนามและพวกเขามักจะพูดภาษาเวียดนามกับพี่ตลอด ทั้งที่พี่เองไม่เคยพูดกับพวกเขาเป็นภาษาเวียดนามเลย ซึ่งพี่พูดเป็นภาษาลาวกับเพื่อนทุกครั้ง เพราะพ่อแม่ของพี่สอนมาตั้งแต่เด็กแล้วว่า “อย่าพูดภาษาเวียดนามในโรงเรียนเด็ดขาด อย

คนอื่นเขาและให้พูดเป็นภาษาลาว” แต่พวกเพื่อนที่เขารู้ว่าพี่ฟังภาษาเวียดนามเรื่อง ทุกคนจึงพยายามพูดกับพี่ที่เป็นภาษาเวียดนาม แต่พี่ก็พูดคุยกับเพื่อนๆ เป็นภาษาลาวทุกครั้งนะ”

ความรู้สึกสับสนในตนเองที่พี่สาวกล่าวมาข้างต้นเป็นความรู้สึกเดียวกันกับผู้เขียนเคยเป็นมาก่อน ซึ่งคำที่พวกเรามักจะพบคนทักมากที่สุดคือ ในกลุ่มเพื่อนคนเวียดนามจะแนะนำพี่สาวกับญาติๆ ของพวกเขาว่า “เพื่อนคนนี้เป็นคนเวียดนามเหมือนกันกับเรา เป็นลูกของ.....บ้านเค้าอยู่..... ” ซึ่งในบางครั้งมีญาติบางคนของเพื่อนท้วงขึ้นมาว่า “เป็นคนลูกของ.....เป็นคนเวียดนามด้วยหรือ..... ไม่ใช่คนงวนหรือ.....คนที่พูดภาษาเวียดนามแบบเห่ๆ นะใช่ใหม...” คำพูดต่างๆ เหล่านี้ทำให้พี่สาวมีความรู้สึกที่ว่า “เราต่างจากเขา” และไม่ใช่กลุ่มเดียวกัน

“คนอื่นไม่เข้าใจความรู้สึกของเราหรือว่า ตอนที่คนลาวเรียกเราว่า “แกว” หรือพูดว่า “เวียดนาม (หลอกหลวง)” “เวียดนาม” เราก็รู้สึกโกรธและอายเป็นเหมือนกัน แต่เวลาที่คนเวียดนามเรียกเราว่า “งวน (เน้นเสียงที่พูดไม่ชัด-ผู้เขียน)” จะรู้สึกโกรธยิ่งกว่าคนลาวเรียกเราซะอีก เพราะว่าเวียดนามชอบดูถูกงวน และเราถูกบอกมาอย่างนั้นตั้งแต่ไหนแต่ไร”

หลังจากพี่สาวและพี่ชายของพี่สาวแต่งงานมีครอบครัว แต่ละคนได้แยกย้ายครอบครัวออกไปทำกิจการส่วนตัวที่พ่อแม่มอบให้ แต่เนื่องจากพ่อแม่ของพี่สาวมีกิจการหลายอย่างที่ต้องเดินทางไปทีอื่นเป็นประจำวัน ทำให้พี่สาวต้องลาออกจากโรงเรียนมาช่วยแม่คลุกกิจการปั้มน้ำมันของครอบครัว ซึ่งพี่สาวมีหน้าที่ดูแลเรื่องการเงิน โอนเงิน รับเงิน ทำบัญชีการเงินทางร้าน งานเหล่านี้พี่สาวไม่เคยทำมาก่อนและไม่เคยต้องรับผิดชอบบริหารเงินในแต่ละวันเป็นจำนวนมากแบบนี้มาก่อน ช่วงที่ออกมาทำงานเป็นเจ้าของกิจการและมีผู้คุมเงินทั้งหมด พี่สาวจึงสามารถนำเงินมาใช้จ่ายได้อย่างสะดวกมากยิ่งขึ้น

“ก็พี่ไม่เคยเห็นเงินมากอย่างนี้มาก่อน พอตอนอยากได้อะไรก็รู้สึกที่สามารถซื้อได้ ยากซื้อเสื้อผ้ามากเท่าไรก็ได้ แม่พี่ก็ไม่ได้ว่าอะไร แม่คงเห็นว่าพี่เป็นผู้ใหญ่แล้วจึงให้ดูแลกิจการทางบ้าน หาเงิน เก็บเงินส่งพี่ชายและน้องสาวให้เรียนต่อ พอพี่อยากซื้ออะไรแม่เลยไม่ว่า”

ในช่วงที่พี่สาวออกมาดูแลกิจการแทนแม่และพี่สาวได้ปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นคนทันสมัยมากขึ้น โดยการแต่งตัวให้ดูดี กินอยู่แบบฟุ่มเฟือย ซึ่งทำให้พี่สาวและพวกญาติๆ ของพี่สาวมักจะกล่าวตำหนิตีเดียพี่สาวโดยการพูดแบบประชดประชันว่า “ทำตัวเป็นเศรษฐี ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย บ้านญาติพี่น้องมีงานก็ไม่ยอมมาช่วย มัวแต่วิ่งตามพวกเพื่อนเศรษฐี บางครั้งเห็นพวกญาติๆ ในตลาดมันยังทำเป็นมองไม่เห็น มันคงอายุที่มีญาติแบบเรา”

4.4.4 เมื่อพี่สา คิดจะแต่งงาน

พี่สาในฐานะเจ้าของกิจการปืมน้ำมัน ย่อมทำให้มีชายหนุ่มมากหน้าหลายตาเข้ามาจูบมีทั้งคนลาว เวียดนาม คน ลาวเชื้อสายจีน มีทั้งอายุเด็กกว่าและผู้ใหญ่กว่า เป็นพนักงานของรัฐ และเจ้าของกิจการส่วนตัว เป็นนักศึกษา ซึ่งในช่วงดังกล่าวพี่สาคบกับผู้ชาย หลายคน ในเวลาเดียวกัน ผู้ชายบางคนมานั่งเฝ้าที่บ้าน บางคน โทรศัพท์มาหา บางคน ไปๆ มาๆ เป็นบาง ครั้งคราว พอพี่สาอายุ 22 ปี เป็นอยู่ในช่วงที่พี่สาคิดว่าจะแต่งงาน แต่ผู้ชายที่พี่สาเลือกที่จะแต่งงานด้วยกลับเป็น ผู้ชายเวียดนาม เป็นลูกชายคนเดียว ฐานะทางครอบครัวจัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นกลางของกลุ่มคนเวียดนามที่แตก และผู้ชายอายุน้อยกว่าพี่สาเกือบ 5 ปี ซึ่งพวกเพื่อนๆ และญาติ พี่น้องของพี่สาต่างสงสัยกันว่า ทำไมพี่สาเลือกแต่งงานกับผู้ชายคนนี้ ทั้งๆ ที่พี่สาวและพี่ชายของพี่สาทุกคนแต่งงานกับคนลาวทั้งหมด และที่สำคัญไม่มีใครแต่งงานกับผู้ชายอายุน้อยกว่าผู้หญิง แถมมีประวัติไม่ค่อยดี เช่น เป็น “ลูกแหง” เอาแต่ใจ เคยติดยามาก่อน ทุกคนมีคำถามที่ตรงกันว่า ทำไมพี่สาถึงเลือกที่จะแต่งงานกับผู้ชายคน ที่มีประวัติไม่ดี ทั้งๆ ที่มีผู้ชายหลายคนที่ดีกว่านี้มีเข้ามาให้เลือก

“ก็ตอนที่เขามาจีบพี่ใหม่ๆ ทำตัวเป็นผู้ใหญ่มาก แต่งตัวเก่งและ เนียบ ตลอด คูดีสะอาด และประณีต พูดน้อยแต่มีเสน่ห์ เป็นคน โรแมนติก ซึ่งพวกเพื่อนๆ เขาก็เตือนกันว่า ผู้ชายคนนี้ยังเด็ก และมีประวัติไม่ดีมาก่อน แต่ตอนที่พี่คบหาดูใจกัน ไม่เคยมีวันไหนที่ทำให้พี่รู้สึกว่าเขาเป็นอย่างที่คนอื่นพูดกันและที่สำคัญในบรรดาผู้ชายที่มาจีบพี่ทั้งหลายไม่เคยมีใครแนะนำให้พี่รู้จักกับคนในครอบครัวเหมือนกับผู้ชายคนนี้ ซึ่งเขามาบ้านพี่ที่ไรก็ให้น้องสาวมาด้วย และยังพาพี่ไป แนะนำพ่อแม่ของเขารู้จัก อย่างนี้แล้วจะ ไม่ให้พี่ใจอ่อนได้ไง”

พอพี่สาคบหาดูใจกับผู้ชายคนนี้ได้ประมาณ 6 เดือนทั้งสองได้หมั้นหมายกันไว้ก่อนหนึ่งปี เพราะทางฝ่ายชายมีกิจการให้ต้องไปดูแลในเขตหลักซาว ซึ่งใกล้เขตชายแดนลาว-เวียดนาม ในช่วงเวลาหนึ่งปีที่หมั้นหมายกัน พี่สาบกับชายคู่หมั้น ได้ไปๆ มาๆ หากันอยู่เป็นประจำ ซึ่งพี่สาได้ตั้งท้องก่อนถึงวันแต่งงาน ทำให้แม่พี่สาเสียหน้า แม้จะหมั้นหมายกันไว้แล้วก็ตาม เพราะทั้งสองฝ่ายยังไม่ตกลงเรื่องสินสอดทองหมั้นและพิธีการจัดงานอย่างเป็นทางการ ดังนั้น แม่พี่สาจึงรักษาหน้าเอาไว้โดยจัดพิธีงานแต่งงานให้ใหญ่โตและหรูหรา เพื่อไม่ให้ญาติฝ่ายชายดูถูกทางฝ่ายหญิง

ก่อนถึงวันแต่งงาน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงมีแผนว่าจะจัดงานแต่งงานขึ้นที่โรงแรมและสั่งอาหารมาจากทางฝั่งไทย (จังหวัดนครพนม) ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย ได้ตกลงกันว่าออกค่าใช้จ่ายกันคนละครึ่ง ส่วนสินสอดทองหมั้นทางเจ้าบ่าวเป็นผู้นำมาเอง และในช่วงเตรียมจัดงานแต่ง ธุรกิจการค้าขาย การลงทุนของครอบครัวพี่สา อยู่ในช่วงขาลง ทำให้ หมุนเงินไม่ทัน เนื่องจากบัญชีทุกอย่างพี่สาเป็นคนจัดการ แม่พี่สาต้องวิ่งเต้น ขอละดมทุนจากญาติพี่น้องของตน เพื่อนำมาใช้ในงานแต่งงาน แต่แม่พี่สาหามาได้ไม่ครบตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ทำให้ทั้งสอง

ครอบครัวเริ่มขัดแย้งกันมา เริ่มมีการ นินทา กัน ซึ่งในวันงานแต่งทางญาติพี่น้องฝ่ายชาย ได้ยึดพื้นที่ด้านหน้าไว้ทั้งหมด หรือด้านหน้าของงานจะมีแต่ญาติพี่น้องทางฝ่ายชายเป็นผู้รับแขก ส่วนญาติทางฝ่ายหญิงต้องยืนอยู่ด้านหลังหรือต้องต่อแถวไปอยู่หลังสุด เป็นการ แสดงให้เห็นถึงอำนาจทางฝ่ายชายในฐานะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการจัดงาน

4.4.5 พี่สา กับบทบาทการเป็นเมียและลูกสะใภ้ในครอบครัวเวียด

หลังจากที่พี่สาแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านของสามีประมาณเดือนกว่า พี่สาคลอดลูกชาย ซึ่งทำให้พ่อแม่ของสามีพอใจอย่างยิ่ง และทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพี่สา และญาติทางฝ่ายสามีดีขึ้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างพี่สา กับญาติพี่น้องทางฝ่ายตนเองกลับยิ่งห่างเหินออกไปทุกที เพราะนับตั้งที่พี่สาแต่งงานเข้ามาอยู่บ้านสามีไม่เคยกลับไปเยี่ยมครอบครัวของตนเองเลย

“รู้ไหมว่าตอนที่แม่พี่หาเงินมาให้ทางฝ่ายชายไม่ครบตามจำนวน ทำให้พี่ต้องลำบากใจขนาดไหนที่ต้องอยู่กับคนที่ไม่ถูกกันกับญาติพี่น้องของเรา หากแม่พี่ไม่อวดไม่พูดไม่จา และไม่เสมอว่าจะจ่ายครึ่งหนึ่งในการจัดงานแต่งงานให้พี่ เรื่องมันคงไม่เป็นแบบนี้ เพราะทางฝ่ายชายยังเฝ้าเขาก็มีเงินพอที่จัดงานให้อยู่แล้ว แต่แม่พี่กลับต้องการแสดงให้คนอื่นเห็นว่าตนเองมีความสามารถหาเงินได้ แต่แล้วก็ทำไม่ได้ จึงต้องอายคนอื่นเขาไปทั่ว”

การดำรงชีวิตในครอบครัวของสามี พี่สาพยายามเอาอกเอาใจญาติพี่น้องทางฝ่ายชายมากมายหลายอย่างและมักจะยกย่องครอบครัวฝ่ายสามีต่อหน้าคนอื่นในพื้นที่สาธารณะอยู่เสมอ ซึ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่เวียดนาม พี่สาพยายามหาซื้อเสื้อผ้าใหม่ๆ ให้กับพ่อแม่ของสามี แต่ไม่เคยพูดถึงหรือซื้อของให้พ่อแม่ของตนเอง ญาติพี่น้องของพี่สาที่มาพบเห็นต่างนำไปซุบซิบนินทากันว่า “เป็นลูกสะใภ้เวียดต้องทำตัวเป็นผู้ดีดินแดงเหมือนกันกับตนเองสูงส่งกว่าคนอื่น ๆ อะไร อะไรก็ยกย่องว่าพวกเขาดี ไม่มองคุณแม่แต่พี่น้องที่ตามตามกันมา คงลืมไปแล้วว่าเคยเป็นใครมาก่อน”

หลังจากอยู่กินกับสามีมาได้เพียงสองปีพี่สาได้หย่าจากสามี แต่ก่อนที่จะหย่าพี่สาได้นำเรื่องราวปัญหาที่ทำให้ตนมีความอึดอัดใจตลอดระยะเวลาที่อยู่ในบ้านของสามี แม้ว่าเรื่องราวดังกล่าวจะทำให้คนอื่นประณามในการกระทำของพี่สามีมากขึ้นก็ตาม

“ช่วงที่ย้ายเข้าไปอยู่บ้านสามีตามจารีตประเพณีแบบเวียด พี่ต้องทำหน้าที่ลูกสะใภ้ที่ดี คุณแลสามีและครอบครัวของสามีทุกอย่าง แม้งานบางอย่างที่ไม่เคยทำมาก่อนต้องได้ทำ เพื่อจะได้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรฐานของการเป็นลูกสะใภ้เวียด พอแต่งงานได้สามเดือนพี่กับสามีต้องย้ายไปดูแลกิจการทางฝ่ายสามีในเขตชายแดนหลักขาว แต่ช่วงใกล้คลอดพี่ย้ายกลับมาอยู่บ้านพ่อแม่ของสามีตามเดิมเป็นเวลา 3 เดือน หลังจากนั้นต้องกลับไปค้าขายที่ชายแดนเหมือนเดิม แต่สามีพี่ไม่ยอมกลับไปด้วย โดยให้เหตุผลว่า “เขตชายแดนทั้งหนาวและกันดารมาก ในชีวิตไม่เคยลำบากแบบ

นี้มาก่อน จะไม่กลับไปอยู่ที่นั่นอีกแล้ว” พี่เองก็ไม่เคยลำบากแบบนี้มาก่อนเหมือนกัน นั่งชายของในเขตชายแดนมันไม่ใช่เรื่องง่าย แต่พี่ก็ยอมทนเพราะเป็นกิจการของครอบครัวสามี แต่สามีกลับมานอนอยู่ในเมือง ซึ่งพ่อแม่สามีไม่เคยช่วยพูดกับลูกให้กลับไปอยู่กับพี่และยังพูดกับพี่ว่า “เธอนะอายุมากแล้ว อย่าทำตัวเหมือนเด็กให้คนอื่นคอยเอาใจ ลูกก็มีแล้ว สามีก็มีแล้วควรตั้งใจทำมาหากินดีกว่า” นับตั้งแต่นั้นมาความสัมพันธ์ของพี่กับคนในครอบครัวของสามีเริ่มขัดแย้งกันขึ้นเรื่อยๆ เพราะสามีที่ยังไงก็ไม่ยอมกลับไปด้วย ช่วงแรกๆ พี่ก็ยอมไปคนเดียวเพราะเกรงใจพ่อแม่สามี แต่พออยู่คนเดียวไปสักพักหนึ่งมันก็ไม่ไหว ในเขตชายแดนยิ่งขโมยมากด้วย พี่จึงตัดสินใจกลับมาช่วยทำงานในร้านอาหารของแม่สามีในเมือง เพราะจะได้อยู่ใกล้ลูกด้วย แต่ชีวิตที่อยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของแม่สามีที่คาดหวังให้ลูกสะใภ้ต้องเอาใจสามีกลับทำให้พี่รู้สึกท้อ ทำดีเท่าไรก็คิดไปหมด สามีที่ถูกเลี้ยงมาแบบนี้ไม่ให้ทำอะไรเลย สามีที่ไม่เคยสนใจการทำงานมาตั้งแต่ไหนแต่ไร งานการไม่ยอมทำมีแต่เที่ยวเตร่ไปวันๆ พ่อแม่ไม่เคยคุณค่าแถมยังเอาเงินให้ใช้ พ่อพี่ทะเลาะกับสามีที่ไร แม่สามีไม่เคยโทษลูกชายตัวเองและยังปกป้องลูกอยู่เสมอ “มันเป็นธรรมชาติของเด็กผู้ชายที่ต้องออกไปเที่ยวบ้าง เราเป็นเมียก็ต้องอดทน” พอนานวันเข้าสามีก็มีเรื่องผู้หญิงเข้ามาข้องเกี่ยวกับสามีทะเลาะกันที่ไร แม่สามีจะพูดขึ้นมาว่า “ก็เมียมันไม่เอาใจสามีนี่ ผัวมันเลยต้องออกไป” พี่จึงถามกลับไปว่าไม่ได้เอาใจตรงไหน ตอนเช้าก็จัดเตรียมอาหารเอาไปให้กินถึงห้องนอน อยากได้อะไรก็ซื้อให้ ไม่เคยคิดว่าร้ายสามีนอกจากเรื่องผู้หญิง แม่สามีตอบกลับมาว่า “เธอไม่เคยเต็มใจทำเพื่อสามี แม้แต่อาหารที่เธอยกไปให้สามีกินยังไม่เคยเต็มใจทำ ถ้วยเดียวที่ยกไปให้สามีกินในวันนั้นนะ เธอรู้ไหมว่าไม่ได้เอาผักและเครื่องปรุงแยกไปเค้า เป็นเมียประสาอะไร ไม่รู้ว่าผัวชอบกินอาหารรสชาติแบบไหน จะให้กินรสชาติเดียวกันกับเธอได้อย่างไร หน้าที่ของคนเป็นเมียต้องรู้ว่าผัวชอบอะไร ไม่ชอบอะไร โดยเฉพาะเรื่องกินเรื่องอยู่” พอได้ยินแม่สามีพูดมาอย่างนั้นพี่ตอบกลับไปว่า “ทำเหมือนแม่นั้นหรือ ที่เอาอกเอาใจสามีทุกอย่างพร้อมทั้งให้สามีไปมีเมียช้อยนอกบ้าน” หลังจากเหตุการณ์ปะทะกันกับแม่สามีครั้งนั้น พี่ได้ขอหย่ากับสามีทันทีเพราะทนไม่ไหวอีกต่อไป ตอนทำเรื่องหย่านั้นทางฝ่ายสามีเสนอให้ค่าเลี้ยงดูลูกของพี่เป็นรายเดือน แต่พี่ไม่เอา พี่ขอแต่เงินที่แม่สามียืมพี่คืน เพราะก่อนแต่งงานแม่สามีมาพูดกับพี่ว่า “ครอบครัวของเรามีปัญหาทางด้านการเงินนิดหน่อยจึงอยากขอยืมเงินก่อนแล้วจะใช้คืนทันที” ซึ่งในตอนนั้นพี่กำลังจะแต่งงานเข้าไปเป็นครอบครัวเดียวกันจึงเอาเงินให้เค้ายืมไปจำนวน 30,000,000 กีบ โดยไม่ได้ทำสัญญาใดๆ แต่พอตอนหย่า แม่สามีกลับปฏิเสธว่าไม่เคยยืมเงินจากพี่มาก่อนและยังพูดกับคนอื่นๆ ด้วยว่า “ลูกสะใภ้ป็นน้ำเป็นตัว ขนาดช่วงที่จะแต่งงานทางฝ่ายนั้นยังให้เงินค่าจัดงานไม่ครบจำนวนเลย แล้วยังมีหน้ามาว่าเราเคยยืมเงินเค้าอีก” พี่นำเรื่องนี้เล่าให้แม่พี่ฟัง แต่แล้วก็ไม่ช่วยอะไร ไม่ได้เพราะไม่มีหลักฐาน”

เรื่องราวที่พีฮาให้แม่สามียืมเงินได้กลายเป็นประเด็นให้คนชุมชนและญาติพี่น้องของพีฮาต่างพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า “ทำตัวเป็นไฮโซ ดูถูกแม่ตนเอง แต่เอาเงินที่แม่หามาไปแต่งผู้ชาย สุดท้ายเวรกรรมก็ตามทัน ผู้หญิงแบบนี้ไปทำอะไรก็ไม่เจริญ”

อย่างไรก็ตาม จากเหตุการณ์ในครั้งนั้น ทำให้พีฮามีความแค้นฝังอยู่ในจิตใจและทำให้ไม่นิยมชมชอบหรือพยายามที่จะเป็นเหมือนคนเวียดอีกต่อไป

4.4.6 พีฮา กับการเป็นแม่ฮ้าง (แม่หม้าย) ลูกคิด

หลังหย่าขาดจากสามี พีฮากลับมาอยู่กับพ่อแม่เหมือนเดิม แต่กิจการต่างๆ ของครอบครัวพีฮาไม่สู้ดีนักทำให้พีฮาไม่สามารถที่จะใช้จ่ายได้อย่างเดิม และไม่ค่อยได้ออกไปไหน เพราะพีฮาไม่ยอมตอบคำถามใครเกี่ยวกับสาเหตุที่หย่าร้างจากสามี

“หลังหย่าขาดมาใหม่ๆ มีคนถามพีฮาว่ามันเกิดอะไรขึ้นตอนแรกก็เล่าให้พวกเขาฟังอยู่นะ แต่พอมีคนถามมากๆ พีฮาไม่อยากพูดอีก เพราะพีฮารู้สึกว่าเล่าไปที่ไหนเขาไปเล่าต่อและมักจะเติมแต่งเรื่องราวให้ออกมาเกินจริง แต่พีฮาไม่คิดว่าพวกเขาเหล่านั้นจะเห็นใจพีฮาหรอกนะ เพราะใคร ต่อใครได้ตัดสินใจไปแล้วว่ามีแต่ผู้หญิงไม่ดีเท่านั้นถึงกล้าขอหย่าขาดจากสามี แม้พวกเขาจะรู้ว่าสามีพีฮาเป็นคนยังไง อย่างน้อยฐานะครอบครัวเค้ายังคงทำให้ผู้หญิงหลายๆ คนฝันที่จะเข้าไปเป็นลูกสะใภ้ในบ้านนั้นกันอยู่ ผู้ชายทำผิดแค่ไหนไม่ทำให้เสียหายเท่ากับผู้หญิงทำ จะพูดอะไรไปคงไม่มีใครเชื่อ”

ชีวิตที่เป็นแม่หม้ายลูกคิดทำให้พีฮา ไม่สามารถที่จะคบค้าสมาคมกับเพื่อนเก่าๆ ของตนเองได้เหมือนเดิม ด้วยเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้ทั้งพีฮาและเพื่อน โดยเฉพาะเพื่อนผู้ชายห่างเหินกันไป

“ผู้หญิงที่เป็นแม่ฮ้าง (แม่หม้าย) ไปไหนมาไหนมีแต่คนซุบซิบนินทา เพื่อนผู้หญิงด้วยกัน หลายคนก็ห่างเหินออกไปเพราะส่วนใหญ่ญาติพี่น้องของพวกเขาคือเพื่อนและเป็นญาติกับสามี ส่วนเพื่อนผู้ชายยิ่งแล้วใหญ่ เพราะเราเป็นแม่หม้ายลูกคิดจะให้สนิทกับเพื่อนผู้ชายที่ยัง โสด คนยังนินทาที่เลยไม่ออกไปไหนเพราะกลัวเวลาไปนั่งกับใครคนเค้าจะมองแบบเสียวๆ หายๆ”

ในช่วงที่พีฮาไม่ มีใครกลับมีเพื่อนที่เป็นคนต่างชาติ ซึ่งเป็นคนไทยที่เข้ามาทำงานในโครงการเขื่อนน้ำเทิน 2 โครงการนี้ทำให้มีผู้คนจากประเทศไทยและชาวยุโรป หลังไหลกันเข้ามาทำงานและอาศัยอยู่ในเมืองท่าแขกจำนวนมาก พีฮาได้รู้จักกับหญิงไทยคนหนึ่ง ซึ่งเช่าบ้านอยู่ใกล้กับบ้านของพีฮา ทำให้ทั้งสองสนิทกัน ไปไหนมาไหนด้วยกันเป็นประจำ จนชาวบ้านส่วนใหญ่ต่างคิดว่าพีฮา กำลังคบกับทอมอยู่

“ก็ตอนนั้นพีฮาไม่ได้ออกไปไหนมาไหน พอมีเพื่อนใหม่จึงได้ออกไปบ้าง เพื่อนที่คนนี้มักชวนพีฮาไปเป็นเพื่อนด้วยทุกครั้ง บ้านเราก็อายุติดกัน เวลาว่างเราก็มานั่งคุยกันที่บ้านพีฮา แต่ก็ก็มีคนเริ่ม

ถามแบบแปลกๆ ว่าผู้หญิงคนนี้เป็นทอมไหน เพราะทุกคนคิดว่าเราสองคนเป็นแฟนกัน มันจะเป็นได้ยังไง เราเป็นผู้หญิงด้วยกันทั้งคู่ แต่ก็ไม่มีใครเชื่อ โชคดีที่เพื่อนพี่ต้องกลับไปอยู่ไทยไม่นาน คนก็คงคิดว่าพี่เบื้อผู้ชายจนเอาผู้หญิงมาเป็นสามี”

พี่สาได้พบรักใหม่ หลังจากการหย่าร้างจากสามีเก่ามาเกือบ 5 ปี และพี่สาได้แต่งงานใหม่กับผู้ชายลาว ซึ่งเป็นพนักงานรัฐ ฐานะทางครอบครัว ปานกลาง ทั้งสองคบหาใจกันเพียงสี่เดือน แม่พี่สาก็เริ่มถามจากฝ่ายชายไปแบบตรงๆ ว่า “มาคบกับลูกสาวของแม่คิดจะมาเป็นคบแบบเพื่อนหรือแบบแฟน หากจะมาคบกันแบบแฟนแม่ อยากให้ทำตามจารีตประเพณีจะได้ไม่เป็นจี้ปากชาวบ้านเขา” ทางฝ่ายชายตอบกลับมาว่า “ก็อยากจะแต่งงานด้วยแต่ยังไม่พร้อมเพราะ เป็นพนักงานกินเงินเดือนรัฐ รายได้น้อย แถมยังมีแม่ให้ต้องดูแล ผมไม่เคยแต่งงานมาก่อน แต่หากจะแต่งงานทั้งทีผมก็อยากจัดให้เหมือนชาวบ้านเขาทำกัน ” พอแม่ของพี่สาได้ยินอย่างนั้นก็รีบปรึกษาญาติพี่น้องตนเอง เพื่อหาทางออกให้กับลูกสาวตน เพราะหากปล่อยให้คบกันไปเรื่อย ๆ กลัวว่าจะเป็นจี้ปากชาวบ้านหรือไม่วันใดวันหนึ่ง ก็กลัวว่า ผู้ชายอาจจะ เปลี่ยนใจ ซึ่งแม่พี่สาไม่อยากจะ ลูกสาว ต้องเสียใจอีกครั้ง สุดท้ายจึงตัดสินใจให้ญาติทางฝ่ายชายมาสู่ขอตามประเพณี แต่ค่าใช้จ่ายต่างๆ ในงานแม่พี่สาเป็นรับผิดชอบเองเกือบทั้งหมด

4.4.7 วิเคราะห์และสรุป

พี่สาเติบโตมาในครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจดี จึงทำให้ต้องย้ายที่อยู่ใหม่ไปตามฐานะทางเศรษฐกิจและกิจการต่างๆ ของครอบครัว การย้ายที่อยู่แต่ละครั้งทำให้อัตลักษณ์ของพี่สามีการสร้างขึ้นใหม่ด้วยหลากหลายรูปแบบ เช่น ตอนที่พี่สาย้ายเข้าอยู่เขตหมู่บ้านสมสะนุก ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีจำนวนคนเวียดนามอาศัยอยู่เป็นกลุ่มใหญ่ ทำให้พี่สาเริ่มปรับเปลี่ยนให้เข้าอัตลักษณ์ความเป็นเวียดนามทางภาษา กล่าวคือ ภาษาเวียดนามที่พี่สาใช้พูดคุยกับเพื่อนบ้านได้อย่างคล่องแคล่ว ทำให้พี่สาถูกมองว่ามีอัตลักษณ์ของความเป็นเวียดนามจากผู้คนในสังคมส่วนใหญ่ และเมื่อพี่สาย้ายเข้าไปอยู่บ้านหลังใหม่ที่ใหญ่กว่าเดิม ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับ ป่าม่น้ำมัน ของครอบครัว อัตลักษณ์ที่พี่สาแสดงออกภายนอกคือ เป็นคนมีฐานะร่ำรวย เป็นผู้หญิงทันสมัยในเรื่องของการแต่งกาย ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้ถูกมองว่าเป็นเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนเวียดนามในสังคมเมืองท่าแขก ในขณะที่พี่สาพยายามปรับเปลี่ยนตนเองทำให้เข้ากับอัตลักษณ์ของความเป็นเวียดนาม แม่พี่สากลับพยายามพูดตอกย้ำอยู่เสมอว่าพี่สาไม่ใช่เวียดนามคำพูดที่ว่า “ทำตัวเหมือนคนเวียดนาม” ซึ่งหมายถึงพี่สาไม่ใช่คนเวียดนามแต่เป็นงานที่ให้ลูกซื้อเสื้อผ้าปีหนึ่งเพียงครั้งเดียวเฉพาะช่วงเทศกาลปีใหม่เท่านั้น

การทำตัวให้เป็นสาวทันสมัยใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ทำให้พี่สาสามารถเสริมอำนาจในความเป็นหญิงให้กับตนเอง ซึ่งมันทำให้พี่สาสามารถเลือกได้ว่าจะแต่งงานกับใครหรือผู้ชายในกลุ่มชาติพันธุ์

ใด แม้แต่ ครอบครัวคนเวียดนาม ที่มักถูกลูกคนงานมาตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ยัง ยาก ได้ที่ฮามาเป็น ลูกสะใภ้ ดังนั้น การแต่งงานระหว่างพี่ฮาและสามีเกิดขึ้นด้วยปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด โดย ไม่มีการหีบขยิบเอาประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์มากล่าวอ้างใครสูงกว่าหรือต่ำ ดังนั้น ปัจจัย ทางด้านความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในกรณีนี้จึงถูกลบหรือถูกเก็บซ่อน ไว้ให้อยู่ข้างใต้ของอำนาจ ทางเศรษฐกิจ

สังคมมักให้ภาพของผู้หญิงที่ท้องก่อนแต่งว่า “เป็นผู้หญิงไม่ดี” ไม่รู้จัก “รักษานวนสงวน ตัว” ซึ่งกรณีของพี่ฮาเป็นหนึ่งในจำนวนผู้หญิงที่ท้องก่อนแต่ง ส่งผล ทำให้แม่ของพี่ฮาพยายามที่จะ ปกป้องเกียรติศักดิ์ศรี ลูกสาวของตนไว้โดยทำทุกวิถีทางเพื่อไม่ให้ลูกสาว โดนดูถูกจาก ฝ่ายสามี แม้ว่า การแต่งงานระหว่างพี่ฮา กับสามีได้ผ่านการตกลง เห็นชอบจากครอบครัว ทั้งสองฝ่าย ก่อนที่พี่ ฮาจะท้องก็ตาม แต่ความหวังดีของแม่พี่ฮากลับยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่าย ชัดแย้งกันมาก ขึ้น เมื่อแม่พี่ฮาไม่สามารถหาเงินในการจัดงานแต่งงานของลูกสาว ได้ครบตามจำนวนที่ตกลงกันไว้ กับทางฝ่ายชาย ดังนั้นความหวังดีของแม่พี่ฮาที่กลับทำให้พี่ฮาและแม่ชัดแย้งกันเองและทำให้ญาติพี่น้องทางฝ่ายสามีมือคตต่อพี่ฮามากขึ้น

ความชัดแย้งระหว่างงวนและเวียดนามที่สะสมมานานจนทำให้คนงวนส่วนใหญ่ มักจะพูดกัน แบบติดปากว่า “เวียดรังเกียจงวน” หรือ “เวียดไม่ให้เอาคนงวน” ซึ่งมันทำให้ชีวิตของพี่ฮาที่อยู่ได้ อำนาจของคนในครอบครัวสามี ตกอยู่ในสภาวะที่เรียกได้ว่า “กลืนไม่เข้า คายไม่ออก ” แม้จะ พยายามทำตัวดีเท่าไร แต่พี่ฮา ก็ไม่สามารถสร้างตำแหน่งแห่งในพื้นทีของครอบครัวสามีขึ้นมาได้ ความสัมพันธ์ระหว่างพี่ฮา กับสามีและแม่สามีตั้งอยู่บนฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ซึ่งอำนาจ ที่ว่านี่คือการจัดลำดับความสูงต่ำระหว่างตำแหน่งสามีกับภรรยา แม่สามีกับลูกสะใภ้ และยังเป็น ลูกสะใภ้ที่เป็นคนงวนเข้ามาอยู่ในครอบครัวของคนเวียดนามท่ามกลางสถานการณ์ของความชัดแย้ง ส่งผลทำให้สภาพของการเป็นผู้หญิง เป็นเมีย เป็นลูกสะใภ้ที่มาจากชาติพันธุ์ที่ด้อยกว่า ถูกกระทำ ความรุนแรงจากการพูดเน้นย้ำ การประชดประชันถึงความแตกต่างระหว่างงวนและเวียดนามที่แฝงนัย ของการมือคตทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงในกิจกรรมต่างๆ ประจำวัน ดังเช่น ประโยคคำพูดตอนหนึ่งอยู่ในบทสนทนา ระหว่างพี่ฮาและแม่สามี “...เป็นเมียประสาอะไร ไม่รู้ว่าพี่ว ชอบกินอาหารรสชาติแบบไหน จะให้กินรสชาติแบบเดียวกันกับเธอได้อย่างไร...” ซึ่งมีนัยว่าหาก เป็นเมียที่ดีก็ต้องรู้จักเอาใจใส่สามีคอยติดตามว่าสามีชอบหรือไม่ชอบกินอาหารรสชาติแบบใด และหากกินรสชาติแบบเดียวกันกับพี่ฮา คงจะไม่ได้ เพราะกินอาหารรสชาติแบบเวียดดูสูงกว่างวน ฉะนั้น งวนต้องปรับตัวโดยการกินอาหารรสชาติเดียวกันกับเวียด จะให้เวียดปรับไปกินแบบ เดียวกันกับงวนจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่เวียดจะทำกัน ซึ่งแม้แต่การกินอาหารรสชาติแบบไหน ได้มีการยกขึ้นมาเป็นประเด็นเพื่อคอยตอกย้ำให้เห็นความแตกต่างและความสูงต่ำระหว่างงวนและ

เวียด สุดท้ายที่ฮาได้หาทางออกให้ตนเองโดยการยอมเป็นแม่หม้ายลูกติดให้ลูกสังคมประณาม ดีกว่าที่จะทนถูกสามีและแม่สามีทำร้ายจิตใจ

การกลายเป็นแม่หม้ายลูกติดทำให้คนในสังคมต่าง รังเกียจและไม่มีใครอยากคบค้าสมาคมด้วย แม้แต่คนที่พี่ฮาเรียกว่า “เพื่อนสนิท” ยังตีตัวออกห่าง พี่ฮาจึงต้องจัดความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมใหม่เกือบทั้งหมด จากคนเคยสนิทกลายเป็นเพียงคน เคยรู้จัก และจากที่เคยไปไหนมาไหนด้วยกันหลายคนต้องลดลงเหลือเพียงคนเดียวที่พอจะทำให้หายเหงา แต่สังคมไม่ เคยเปิดโอกาสให้คนที่ไม่มีสามีหรือผู้หญิงหม้ายได้มีวงจรชีวิตเหมือน “คนปกติ” เพื่อนคนเดียวที่มีอยู่ กลับถูกมองว่าเป็นพวกวิป ริดพิศเพศ ทำให้พี่ฮาและคนในครอบครัว ต่างพยายามหาผู้ชายสักคนที่ยอมแต่งงานกับพี่ฮา ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นความ โชคดีหรือโชคร้ายที่พี่ฮาได้เจอผู้ชายลาว มีการศึกษา ดี มีอาชีพ เป็นพนักงานของรัฐ แต่เป็นผู้ชายอายุน้อยกว่าพี่ฮา 4 ปี เป็นชายโสดที่ต้องดูแลแม่ สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ชายคนใหม่ของพี่ฮาเป็นคนเลือกที่จะแต่งงานกับพี่ฮาหรือไ ม่ เพราะชายคนดังกล่าวมีต้นทุนทางสังคมอยู่เหนือกว่าพี่ฮาที่อยู่ในสถานภาพเป็นแม่หม้ายลูกติด

4.5 สรุป

จากเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมด สะท้อนให้เห็นภาพอัตลักษณ์ของผู้หญิงวนที่มีการผลิตซ้ำ การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และการจัดความสัมพันธ์ทางเพศภาวะและอำนาจของผู้หญิง ผ่านเรื่องราวของกรณีศึกษาทั้งสิ้น ซึ่งสรุปประเด็นดังนี้

4.5.1 ผู้หญิงวนกับผลิตซ้ำอัตลักษณ์ความความเป็นหญิง

ในบทที่สามได้กล่าว ไปแล้วว่าอัตลักษณ์ของผู้หญิงวนถูกสร้างขึ้นมาให้มีความขยันขันแข็ง อดทนอดกลั้น ทำงานค้าขายเก่ง ซึ่งอัตลักษณ์เหล่านี้ถูกผลิตจากผู้หญิงรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่น ต่อๆ กันไป จากตัวอย่างของกรณีศึกษาทั้งสิ้นพบว่า อัตลักษณ์ของความเป็นผู้หญิงวนถูกผลิตซ้ำขึ้นมาอย่างต่อเนื่องท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแต่ละยุคสมัย อาทิ อัตลักษณ์ของยายทุที่มีความขยันขันแข็ง อดทน สามารถทำงานได้ทั้งในไร่ในสวนและงานบ้านงานเรือน โดยเห็นตัวอย่างการทำงานของแม่ในแต่ละวันและจากการรับฟังเรื่องราวอัน แสนขมขื่นที่แม่ยายทุถูกญาติพี่น้องกดขี่ เอารัดเอาเปรียบ จนทำให้มีอัตลักษณ์ของความ ขยัน อดทน ทำงานเก่ง ด้วยอัตลักษณ์เหล่านี้ ทำให้คนในครอบครัวของพ่อยายทุ ทั้งรักและเอ็นดู ซึ่งมันทำให้แม่ของยายทุสามารถเลื่อนสถานภาพจากเป็นเด็กรับใช้ในบ้านมาเป็นภรรยาของพ่อยายทุ เรื่องราวดังกล่าว ถูกนำมาเล่าแบบซ้ำไปซ้ำมา ซึ่งทำให้ยายทุซึมซับรับเอาและเกิดการ หล่อหลอม ในอัตลักษณ์ ตนเองขึ้นมา เช่นเดียวกันกับอัตลักษณ์ของป้าเฟื่องและป้าเลื่องที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูให้กลายเป็นผู้หญิงที่มี

ความขยัน อดทน และค้าขายเก่ง โดยมีตัวอย่างจากแม่ของตนเองและจากสภาพแวดล้อมภายนอกที่คอยกดดันให้ป่าเฟื่องและป่าเลื่องต้องเริ่มต้นทำงานช่วยเหลือครอบครัวมาตั้งแต่อายุน้อย และที่ฮา เป็นอีกหนึ่งในกรณีศึกษาที่ได้ผ่านการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนรู้จักทำงานบ้านงานเรือนและค้าขายเป็น ซึ่งมีแม่และพี่สาวของตนเองเป็นผู้แสดงบทบาทและอัตลักษณ์ของผู้หญิงที่มีความขยัน อดทน และค้าขายเก่งเป็นตัวอย่างให้เห็นมาตลอดชีวิต แม้ว่าพี่ฮาจะไม่ได้เข้ามาแสดงบทบาทและรับผิดชอบต่อครอบครัวมาตั้งแต่อายุน้อยเหมือนกันกับยายทุ ป่าเฟื่องและป่าเลื่อง แต่พี่ฮาได้นำอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงดังกล่าวไปปรับใช้ในครอบครัวของสามีในฐานะเมีย แม่ และ ลูกสะใภ้ของครอบครัวคนเวียด

4.5.2 ผู้หญิงงวนกับการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

กลุ่มคนงวนที่ดำรงชีวิตอยู่ในเขตเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ส.ป.ป. ลาว ถูกมองว่าเป็นชาว “ต่างด้าว” หรือเป็นคน “เวียดต่างด้าว” จากทัศนคติของกลุ่มคนลาว ขณะที่กลุ่มคนเวียดกลับมองว่า งวนต่างจากเวียดเพราะงวนมีความ “ล้ำหลัง” และ “สกปรก” เมื่อเทียบกับกลุ่มคนเวียด ซึ่ง อัตลักษณ์เหล่านี้กลับทำให้กลุ่มคนงวนโดยเฉพาะผู้หญิงงวนในสี่กรณีศึกษาพยายามปฏิเสธ อัตลักษณ์ดังกล่าวด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน ดังเช่น ยายทุ พยายามปรับเปลี่ยนวิธีการปฏิบัติทางวัฒนธรรมในพิธีการเช่นไหว้ผีบรรพชนในแบบของงวนถูกเปลี่ยนไปปฏิบัติแบบเวียดตามสามี แม้ว่าความแตกต่างระหว่างงวนและเวียดในยุคสมัยของยายทุยังไม่เป็นประเด็นขัดแย้งกันหรือมีการห้ามไม่ให้ลูกหลานของงวนและเวียดแต่งงานกัน แต่ด้วยวิธีการให้ความหมายกับสิ่งของต่างๆ ที่นำมาเช่นไหว้บรรพชนในแบบของเวียดคู่มือหลักการและมีความเป็นระเบียบมากกว่าของงวนจึงทำให้ยายทุยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีการตอบโต้และต่อรองใดๆ ตรงกันข้ามในกรณีของพี่ฮา ที่เติบโตมาในยุคสมัยที่มีการจัดช่วงชั้นทางชาติพันธุ์ระหว่างงวนและเวียดให้มีความแตกต่างกัน ซึ่งพี่ฮาพยายามสร้างอัตลักษณ์ของตนเองขึ้นมาใหม่โดยการ แต่งกายและการใช้ชีวิตให้มีความทันสมัยเพื่อลบความเป็นงวนหรืออัตลักษณ์งวนที่ถูกมองว่า “สกปรก” “ล้ำหลัง” ออกจากตนเองให้หมด แต่อัตลักษณ์ของ “ความทันสมัย” ในพื้นที่ตัวเมืองท่าแขกกลับถูกมองว่าเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มคนเวียดของคนในชุมชนเดียวกัน ดังนั้น อัตลักษณ์ของพี่ฮาที่สร้างขึ้นใหม่ดังกล่าวกลับเป็นการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในความหมายของความเป็นเวียด

การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ของยายทุและพี่ฮา ข้างต้น ตรงกันข้ามกับป่าเฟื่องและป่าเลื่องที่พยายามปรับให้เข้ากับความเป็นลาวในการรับเอาประเพณีความเชื่อในแบบของลาวมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตน เช่น ป่าเฟื่องยอมเสียเงินไปกับการจัดงานบุญขึ้นที่บ้านในเทศกาลงานบุญประเพณีต่างๆ ตามคำเรียกร้องของสามี เช่นเดียวกันกับป่าเลื่องพยายามปรับเปลี่ยน

ตนเองให้เป็นภรรยาที่กายได้คำขวัญ 3 ดี 2 หน้า⁴ของผู้หญิงตามกรอบวัฒนธรรมของลาว⁴ ซึ่งในบางข้อความของคำขวัญดังกล่าวระบุไว้ว่า “.....ภรรยาและสามีต้องเป็นผู้ที่มีความเสมอภาคกัน ไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันเกิดขึ้นในครอบครัว ภรรยาที่ดีต้องเป็นผู้ช่วยสามีได้ทำงานและศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งต้องยกย่องในความสำเร็จของสามี.....” และหนึ่งในการเป็นผู้นำที่ดีตามมาตรฐานของการเป็นพนักงานที่ดีของรัฐคือ ต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวที่ดี ไม่มีการทะเลาะกันเกิดขึ้นของคนในครอบครัว ซึ่งเงื่อนไขต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลให้ป่าเลื่องพยายามปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นภรรยาที่ดีตามกรอบวัฒนธรรมลาว เพื่อช่วยให้สามีมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน แม้ว่าข้อกำหนดดังกล่าวจะทำให้ป่าเลื่องเป็นผู้เสียผลประโยชน์ก็ตาม

4.5.3 ผู้หญิงกับความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์

การครอบงำหรือการผูกขาดอำนาจโดยเพศชายเกิดขึ้นแทบทุกสังคมทั่วโลก ซึ่งมันได้ส่งผลต่อบทบาทและสถานภาพทางเพศภาวะระหว่างหญิงและชายถูกจัดลำดับชั้นทางเพศแบบไม่เท่าเทียมกัน กล่าวคือ บทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงถูกมองว่ามีความสำคัญ “น้อยกว่า” เพศชาย สถานภาพของผู้หญิงจึงเปรียบเสมือนเป็นพลเมืองชั้นสองรองจากเพศชาย แม้ว่าในความเป็นจริงในสังคมทุกแห่งทั่วโลกผู้หญิงมีส่วนร่วมในการผลิตที่สำคัญและมีอำนาจค่อนข้างมากทั้งในแง่ของการสืบทอดลูกหลาน (reproduction) และในกิจกรรมการผลิตอื่นๆ ในระบบเศรษฐกิจ แต่สิ่งเหล่านี้กลับทำให้ผู้หญิงเป็นเพศที่สังคมต้องเข้ามาควบคุม ครอบงำ และบงการในรูปแบบต่างๆ (ยศ สันตสมบัติ, 2540) เช่นเดียวกับกับผู้หญิงในงานศึกษานี้ เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทและอำนาจในฐานะผู้ผลิตแรงงาน เป็นผู้สืบทอดเชื้อสายวงศ์ตระกูล เป็นผู้สร้างเศรษฐกิจครอบครัว และเป็นผู้อยู่เบื้องหลังของความสำเร็จของสามีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ผู้หญิงเหล่านี้กลับถูกครอบงำหรือต้องตกเป็นรองของผู้ชายภายใต้อุดมการณ์ครอบครัว ซึ่งเป็นครอบครัวปิตาธิปไตยแบบลาว-เวียด-จวน

ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในระดับครอบครัวที่มีการแต่งงานภายในกลุ่มหรือแต่งงานข้ามกลุ่มที่มีอุดมการณ์ครอบครัวปิตาธิปไตยแบบลาว-เวียด-จวน- มีลักษณะร่วมกันประการหนึ่งคือ อุดมการณ์ครอบครัวปิตาธิปไตยทั้งสามแบบถูกสร้างขึ้นมาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากผู้หญิงในฐานะเมีย แม่ ลูกสาว และลูกสะใภ้ ให้อยอมปฏิบัติตามโดยไม่มีการต่อรองหรือตอบโต้กับอำนาจของเพศชายในฐานะพ่อ สามี และพ่อของลูก แต่ความเข้มข้นในกคจีและการเอารัดเอาเปรียบผู้หญิงที่แสดงออกในครอบครัวปิตาธิปไตยลาว-เวียด-จวน มีความแตกต่างกันโดยมีปัจจัยอื่นๆ เข้ามา

⁴ 3 ดี 2 หน้า⁴ ที่หมายถึง เป็นพลเมืองดี เป็นเมียที่ดี เป็นแม่ที่ดี มีหน้าในการปกป้องรักษาและสร้างสาสังคมนิยม (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในบทความ “Lao women yesterday and today”. (Mayoury Ngaosyvathn, 1993: 105-106)

เกี่ยวข้อง ดังเช่น กรณีของยายทุที่แต่งงานกับผู้ชายเวียดนามและงวน ในยุคที่งวนและเวียดนามขัดแย้งกัน ในประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์และชนชั้นทางเศรษฐกิจระหว่างงวนและเวียดนาม และแม้ว่าสามีของยายทุเป็นฝ่ายที่แต่งงานเข้ามาอยู่บ้านภรรยาและหันมานับเครือญาติทางฝ่ายหญิง แต่ด้วยความเชื่อทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและความเป็นรองของผู้หญิงภายใต้อุดมการณ์ครอบครัวแบบงวน และเวียดนามได้ทำยายทุหันไปปฏิบัติตามคำบอกสอนของสามีโดยไม่มีการตอบโต้หรือต่อรองใดๆ นอกจากนี้ยายทุยังเป็นผู้ธำรงรักษาและถ่ายทอดแนวคิดและวิธีปฏิบัติของอุดมการณ์ครอบครัวปิตาธิปไตยแบบเวียดนามให้กับลูกหลานของตนได้ปฏิบัติตาม ในขณะที่พี่สา ซึ่งแต่งงานกับผู้ชายเวียดนามเหมือนกันแต่แตกต่างกันในเรื่องความสัมพันธ์หญิงชายในครอบครัวต่างทางชาติพันธุ์ เนื่องจากพี่สาแต่งงานกับผู้ชายเวียดนามท่ามกลางของการอคติต่อกันระหว่างงวนและเวียดนาม จึงทำให้พี่สาตกอยู่ในสถานะของผู้ที่ด้อยอำนาจในครอบครัวสามี เนื่องจากความเป็นหญิงที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ด้อยกว่าจึงทำให้พี่สาถูกเอารัดเอาเปรียบโดยมีประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในการตอบโต้ ตอกย้ำในความด้อยกว่าหรือสูงกว่าของแต่ละฝ่ายในกรณีที่มีปัญหาขัดแย้งกัน ในทำนองเดียวกันนี้ ป้าเลื่องแม้จะแต่งงานกับคนงวน แต่เป็นคนงวนที่สร้างสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งต่อกลุ่มคนเวียดนาม ส่งผลทำให้คนในครอบครัวของป้าเลื่องดูถูกดูแคลนป้าเลื่องทั้งที่เป็นคนงวนเหมือนกัน ในทางกลับกัน ความสัมพันธ์ระหว่างป้าเลื่องและสามีกลับมีลักษณะอ่อนอ่อนต่อกันภายใต้อุดมการณ์ครอบครัวแบบลาว โดยเฉพาะครอบครัวที่มีสมาชิกทำงานในภาครัฐ เนื่องจากโครงสร้างครอบครัวของพนักงานของรัฐจะก้าวจะมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ได้ต้องมีพื้นฐานครอบครัวที่ดีไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งสามีป้าเลื่องในฐานะเป็นพนักงานของรัฐจึงทำให้ป้าเลื่องต้องทำหน้าที่เป็นผู้จัดการวางแผนเพื่อความก้าวหน้าของสามี เช่น วางแผนให้สามีได้ใกล้ชิดกับเจ้านายลาวและคอยส่งเสริมให้สามีได้ทำงานตามศักยภาพของตน และที่สำคัญป้าเลื่องได้ช่วยให้สามีสร้างภาพลักษณ์ของการเป็นผู้นำครอบครัวที่ดี มีชีวิตครอบครัว “อบอุ่น” ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้ง และในกรณีของป้าเฟื่องที่แต่งงานกับผู้ชายลาว ซึ่งมีส่วนช่วยให้ป้าเฟื่องใช้ความลาวจากสามีสร้างอำนาจและบทบาททางด้านสังคมได้ในระดับหนึ่ง แต่ในพื้นที่ครอบครัว ป้าเฟื่องกลับไม่มีอำนาจในการต่อรองกับสามี เพราะสามีป้าเฟื่องแม้จะเป็นคนลาวแต่ไม่ได้ทำงานในภาครัฐจึงไม่ต้องรักษาภาพลักษณ์ของผู้นำครอบครัวที่ดีหรือสร้างภาพของครอบครัวที่ “อบอุ่น” เพื่อประโยชน์ในทางการเมืองเหมือนกันกับครอบครัวของป้าเลื่อง เป็นต้น

ดังนั้น ประเด็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้ถูกจัดวางตำแหน่งที่ทางสังคมที่แตกต่างกันไป เนื่องจากในระบบครอบครัวปิตาธิปไตยแบบเวียดนาม ได้สร้างผู้หญิงเป็นผู้ที่เป็นผู้ดูแล เสียสละ รับผิดชอบต่อครัว ซึ่งแสดงออกอย่างชัดเจนในเรื่องหลักธรรมคำสอนและเรียกร้องให้แสดงบทบาทของผู้ด้อยอำนาจในพื้นที่ครอบครัวอยู่เสมอ

แม้ว่าในพื้นที่สาธารณะผู้หญิงเหล่านี้มีความเก่งกาจในเรื่องของการเจรจาต่อรองกับผู้ที่มิอำนาจทางสังคมมากแค่ไหนก็ตาม ฉะนั้น หากพิจารณาจากสถิติศึกษาจะเห็นว่าผู้หญิงงานที่แต่งงานกับผู้ชายลาวดูเหมือนมีอิสระจากการถูกคาดหวังในความเป็นหญิงน้อยกว่าผู้หญิงงานที่แต่งงานกับผู้ชายเวียดนามและผู้ชายชวา และที่สำคัญผู้หญิงงานที่แต่งงานกับผู้ชายลาวสามารถสร้างอำนาจให้กับตนเองโดยสร้างเครือข่ายทางสังคมในกลุ่มผู้ในระดับต่างๆ ของรัฐลาว ซึ่งมันทำให้ผู้หญิงงานพอจะมีตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมได้ในระดับหนึ่ง

4.5.4 ผู้หญิงงานกับการสร้างเครือข่ายในเครือญาติทางฝ่ายหญิง

จากการศึกษาเรื่องเล่าในบางตอนของกรณีศึกษาทั้งสี่คน ได้สะท้อนเห็นประเด็นการสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของผู้หญิง แม้สังคมงานจะเป็นสังคมที่มีระบบการนับเครือญาติทางฝ่ายชายเป็นหลัก ตัวอย่างเช่น ในกรณีของป้าเลื่อง หลังจากแยกครอบครัวออกไปอยู่กับสามี ป้าเลื่องยังคงติดต่อและขอความช่วยเหลือจากแม่ของตนในเรื่องเงินทุนเพื่อค้าขาย หรือขอให้ญาติพี่น้องของตนมาช่วยเหลือดูแลและดูแลช่วยทำงานให้มาโดยตลอด ในทำนองเดียวกันนี้ กรณีที่เกิดขึ้นกับพี่สา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องท้องก่อนแต่งงานหรือการเป็นแม่หม้ายลูกติด แม่ของพี่สาได้เข้ามาช่วยเหลือและทำหน้าที่ ปกป้องลูกสาว ในทุกสถานการณ์ และเพื่อไม่ให้ตกเป็นรองของเครือญาติทางฝ่ายชาย แม่พี่สาต้องดิ้นรนหาเงินจัดพิธีงานแต่งงานให้ลูกสาว ซึ่งเป็นการ ช่วยลูกสาวหลุดพ้นออกจากการดูถูกว่าเป็นผู้หญิงท้องก่อนแต่งหรือเป็นแม่หม้ายลูกติด

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติทางฝ่ายหญิงจากกรณีของป้าเลื่องและพี่สา เป็นการล้มล้างระบบความเชื่อของสังคมที่นับเครือญาติทางฝ่ายบิดาที่ มักจะเข้าใจกันว่า เมื่อผู้หญิงแต่งงานเข้าไปอยู่บ้านฝ่ายสามีแล้ว จะทำให้ผู้หญิงตัดความสัมพันธ์จากเครือญาติของตนเองเพื่อไปนับญาติทางฝ่ายสามีแทน ดังนั้น ความสัมพันธ์ของผู้หญิงในระเครือญาติทางฝ่ายหญิงจึงเปรียบเสมือนการสร้างเครือข่ายทางสังคมและอำนาจให้กับผู้หญิงภายใต้โครงสร้างของระบบบิดาธิปไตย ซึ่งเครือข่ายผู้หญิงเป็นสิ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่า ผู้หญิงมิได้เป็นเพียงแค่ “ผู้ถูกกระทำ” จากโครงสร้างระบบอำนาจทางสังคมแต่เพียงฝ่ายเดียว แม้จะอยู่ในสถานการณ์ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ และกดขี่ ผู้หญิงก็มีศักยภาพในการสร้างวิธีการกับปัญหาต่างๆ (กนกพร คีบุรี, 2545)

กล่าวโดยสรุป จากตัวอย่างของกรณีศึกษาทั้งสี่คน ได้สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างผู้หญิงด้วยกัน ถึงแม้ว่าผู้หญิงทั้งสี่กรณีศึกษาจะเติบโตมาในวัฒนธรรมเดียวกัน ถูกสร้างให้มีบทบาทและหน้าที่เป็นเมีย เป็นแม่ ที่ต้องคอยดูแลสามีและลูกในลักษณะที่คล้ายกัน โดยหลักการหรือโครงสร้างทางประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เหล่านี้ยอมอยู่ภายใต้อุดมการณ์ครอบครัวเสมอมา แต่ปัจจัยในความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สถานะสภาพของการสมรส วิทยุฯ ฯลฯ กลับเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้หญิงเหล่านี้แตกต่างกันทางด้านอำนาจและสถานภาพทางสังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ สามารถนำมา

โต้แย้งกับแนวคิดของกลุ่มนักสตรีนิยมผิวขาวชาวตะวันตกที่สร้างภาพตัวแทนผู้หญิงในโลกที่สาม และสถานะภาพการถูกกดขี่ของผู้หญิงเหล่านี้เผชิญในลักษณะเหมารวม เพราะในโลกแห่งความเป็นจริงผู้หญิงที่อยู่ในสังคมที่แตกต่างกัน ชนชั้นที่ต่างกัน หรือแม้แต่ผู้หญิงในสังคมเดียวกัน ครอบครัวยุคเดียวกัน แต่อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal identities) และผลกระทบจากสภาพแวดล้อมภายนอก ทำให้ผู้หญิงแม้จะมีเพศทางสรีระเป็นหญิงเหมือนกัน แต่มีความต่างกันในเรื่องของอำนาจของผู้หญิง สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของความเป็นหญิงให้มีความแตกต่างหลากหลาย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Copyright© by Chiang Mai University
 All rights reserved